

GONAGASLAŠ
GIELDA- JA GOOVLODEPARTEMEANTA

St.dieđ. nr. 44

(2004–2005)

Sámedikki doaibma 2004

Sisdoallu

1	Álgu	5	2.9.2	Interreg-programmat.....	26
			2.9.3	Eamiálbmotjietna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain	27
2	Sámedikki jahkediedáhus 2004.	6	2.10	Ekonomiijastivren ja rehketdoallu 2004	28
2.1	Álggahus	6	2.10.1	Ekonomiijastivren Sámedikkis....	28
2.2	Sámedikki rolla servodagas	6	2.10.2	Sámedikki rehketdoallu 2004.....	28
2.2.1	Iešmearrideapmi	6	2.11	Sámedikki ealáhus- ja kultuvvra komitea mearkkašumit .	29
2.2.2	Ráddádallamat ja šiehtadallamat ...	6			
2.2.3	Finnmárkoláhka	7			
2.2.4	Kultuvrralaš ovdáneapmi odđa áiggis 8				
2.2.5	Šállobuhtadus oahppováillagiidda maŋŋá nuppi máilmmesoadi	8	3	Ráddehusa bargu	
2.2.6	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiielddaiguin	8		sámepolitihkalaš gažaldagaiguin ja Sámedikki jahkediedáhusa čuovvleapmi	32
2.2.7	Válga ja jienastuslohku	9	3.1	Ráddádallamat stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskka	32
2.2.8	Dásseárvu	9	3.2	Ekonomiijastivren ja dárkkistanortnet Sámedikki várás .	35
2.3	Bajásšaddaneavttut	9	3.2.1	Raporta dárkkistanortnegiid birra .	35
2.3.1	Orrut sámi kultuvrras	10	3.2.2	Sámegiell' rehketlihpuid ja duodaštusaid čuovvleapmi ja dárkkisteapmi	36
2.3.2	Nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi ...	11	3.3	Sámedikki válgaortnet	36
2.3.3	Mánáid vuoigatvuodat	11	3.4	Finnmárkoláhka	36
2.4	Oahpahus ja dutkan	11	3.5	Sámi mánát ja nuorat	37
2.4.1	Oahpponeavvoráhkadeapmi	12	3.5.1	Mánáidgárddit	37
2.4.2	Erenoamášpedagogihkka	12	3.5.2	Mánáidsuodjalus	38
2.4.3	Prošeavttat	12	3.6	Sámi vuoddooahpahus, alit oahppu ja dutkan	38
2.4.4	Joatkkaoahpahus	12	3.6.1	Sámi vuoddooahpahus	38
2.4.5	Gelbbolašvuodaovdáneapmi	13	3.6.2	Sámi instituhtta/Sámi allaskuvla ..	39
2.4.6	Sámi alit oahppu ja dutkan	13	3.6.3	Odđa diedaviessu	39
2.5	Giella	13	3.6.4	Dutkan	39
2.5.1	Giellaguovddážit	14	3.7	Kultuvra	40
2.5.2	Giellaprošeaktarudat	14	3.7.1	Kultur- ja girkodepartementa ja Sámediggi ovttasbarget	40
2.5.3	Sámi sátnevuorká ja sámi terminologijja	14	3.7.2	Sámi kultuvra	40
2.5.4	Sámegiell divvunprogramma elektrovnnalaš teakstagiedahallamii	14	3.7.3	Sámegiella	40
2.5.5	Giellaiskkadeapmi	14	3.7.4	Báikenammaláhka	40
2.5.6	Sámi báikenamat	15	3.7.5	Sámi media	41
2.5.7	Suohkanat	15	3.7.6	Sámi valáštallan	41
2.6	Dearvvašvuohhta ja sosiála	15	3.7.7	Sámi girjebusset	41
2.6.1	Divššohasvuogitvuodat	16	3.8	Dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusat sápmelaččaide... ..	41
2.7	Ealáhus ja kultuvra	16	3.9	Biraspolitihkka ja kulturmuittut ...	42
2.7.1	Sámi guovlluid ealáhusovddideapmi	16	3.9.1	Boraspirepolitihkka- ja hálddašeapmi	42
2.7.2	Sámi arkiiva ja bibliotekabálvalusat	22	3.9.2	Kulturmuittogáhtten	42
2.8	Kulturmuittut ja birasgáhtten	23	3.9.3	Vistegáhtten	42
2.8.1	Kulturmuittosuođjaleapmi	23			
2.8.2	Vistesuođjaleapmi	24			
2.8.3	Areálasuođjaleapmi	24			
2.8.4	Birasgáhtten	25			
2.8.5	Museat	25			
2.9	Rájáidrašttildeaddji ovttasbargu ...	26			
2.9.1	Sámi parlamentáralaš ráddi	26			

3.9.4	Areálgáhtten	43	3.13.3	Eanandoallu sámi guovlluin.	44
3.9.5	Gáhttenplánat	43	3.14	Riikkaidgaskasaš gažaldagat.	44
3.9.6	Bievlavuodjin	43	3.14.1	Bargu ON' álgoálbmotjulggaštusain	44
3.10	Suodjaluspolitihkka	43	3.14.2	Barentsovttasbargu	45
3.11	Minerálaláhka	43	3.14.3	Eurohpapolitihkalaš forum	45
3.12	Guolástuspolitihkka	43	3.15	Dásseárvu sohkebeliid gaskka	45
3.13	Boazodoallu, areálgáhtten ja eanandoallu sámi guovlluin	44	Mildosat		
3.13.1	Boazodoallu	44	1	Sámedikki rehketoallu 2004	47
3.13.2	Areálgáhtten boazodoalu várás . . .	44	2	Sámediggi bargoaddin	63

GONAGASLAŠ
GIELDA- JA GUOVLODEPARTEMEANTA

St.dieđ. nr. 44

(2004–2005)

Sámedikki doaibma 2004

*Giella- ja guovlodepartemeantta árvalus čakčamánu 2.b 2005,
dohkkehuvvon stáhtaráđis seamma beaivvi.
(Bondevik II ráđdehus)*

1 Álgu

Sámediggi lea ovddidan iežaset jahkedieđáhusa departementii Sámedikki 2004' doaimmaid birra. Jahkedieđáhusas čilgejuvvo Sámedikki politihkalaš doaibma, barggut maid Sámediggi galgá hálddašit, ja ekonomalaš ja hálddahaslaš hástalusat.

Sámelága mielde galgá Sámedikki jahkedieđáhus sáddejuvvot Ráđdehussii ja ovddiduvvot Stuoradiggái juohke jagi, gč. justiisalávdegotti árvalusa sámelága mearrádusaid birra (O.nr. 79 (1986–87)). Dát dieđáhus ollašuhttá daid eavttuid.

Dáinna stuoradiggedieđáhusain vástida Ráđdehus gažaldagaid maid Sámediggi ovddidii 2004' jahkedieđáhusas. Jahkedieđáhusas čilgejuvvo maiddái movt áššit čuovvoluvvojit ja jotkojuvvojit. Sámedikki jahkedieđáhus lea 2. kapihttalin dán dieđáhusas.

Sámedikki 2004' rehketdoallu lea dán dieđáhusa mielddusin.

2 Sámedikki jahkediedáhus 2004

2.1 Álggahus

Dán kapihtalis lea Sámedikki jahkediedáhus 2004, man Sámediggi dohkkehii guovvamánu 23. b 2005. Jahkediedáhusa rehketdoallooassi čuovvu Stuoradiggediedáhusa mielddusin.

2.2 Sámedikki rolla servodagas

Jagis 2005 álggaha Sámediggi iežas viđat válgááigodaga. Dan njealji áigodagas mat leat vássán, lea Sámediggi nannen iežas sáji sámi servodaga sáhkaguoddin.

Guorraseapmi Sámedikki ektui vuosttas válgááigodagain lea čatnasán guovddáš sámi guovlluide. Dál lea diet rievdamin. Ollugat geaid mielas ovdal lei váttis dovddastit iežas gullevašvuoda sámi kulturárbái, čájehit dál iežaset sámi gullevašvuoda čavlaivuodain. Eambogat ja eambogat miehtá riikka čálihit iežaset sámi jienastuslohkui, ere-noamážit riddo- ja vuotnaguovlluin, ja eanet gielddat leat ohcan laktojuvvot sámegiela hálddašanguvlui, ja Sámi ovddidanfoandda doaibmaguvlui.

Divtasvuona ja Snáase suohkanat leat ohcan laktojuvvot sámegiela hálddašanguvlui. Sámediggi ávžžuha eanet gielddaid dahkat dan seamma. Sámediggi sáddii 2004:s ávžžuhusa Ráđđehussii Kultur- ja girkodepartemeantta bokte ahte sámeláhka ferte rievdaduvvot nu ahte eanet gielddat sáhttet laktojuvvot sámegiela hálddašanguvlui. Ráđđehus lea dál mearridan ahte Divtasvuona suohkan galgá laktojuvvot hálddašanguvlui láhkaásahusa rievdadeami bokte, jos Stuorradiggi guorrasa láhkarievdadusárvalussii. Dat nannešii sámegielagiid rievtti geavahit sámegiela almmolaš oktavuodain. Ohcan Snáase suohkanis sáddejuvvui Kultur- ja girkodepartementii čakčat 2004, muhto departemeanta ii sáhte meannudit ášši ovdalga láhka lea bohtán fápmui ja dárbbášlaš čielggadusbargu lea čadahuvvon. Viiddideapmi eaktuda ahte odđa rudat čuvvot mielde dadistaga go eanet gielddat laktojuvvot hálddašanguvlui.

2.2.1 Iešmearrideapmi

2002–2005 sámediggeplánas lea čuovvovaš bajimus mihttomearri: «Iešmearrideapmi, mas sápmelaččaid vuoigatvuodát álbmogin ja eamiálbmogin leat vuodđun.»

Sámiid iešmearridanvuoigatvuohta čuovvu ON-konvenšuvnnaid «Siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái» ja «Ekonomalaš sosiálalaš ja kultuvrralaš vuoigatvuodaid hárrái» vuosttas artihkkaliid. Vuodđun ferte biddjuvvot dat ahte sáhtá lohkat ahte sámít lea okta”álbmot» álbmotrievttálaš áddejumis, ja ahte sámiiin lea maiddái iešmearridanvuoigatvuohta goappašiid konvenšuvnnaid vuosttas artihkkala ektui.

Sámediggi gáibida ahte eamiálbmogiid vuoigatvuodát našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis nanejuvvot. Jotkojuvvo bargguin Sámedikki vuoigatvuodapolitihka konkretiseremiin ja viidasetovddemiin riikkaidgaskasaš riekteovdáneami vuodul, ja daid riekteprinsihpaid vuodul mat gustojit eamiálbmogiid vuoigatvuodaide sihke našuvnnalaččat ja álbmotrievttálaččat. Danne čuovvu ge Sámediggi beroštumiin vuoigatvuodabarggu riikkaidgaskasaš arenas earret eará dan ektui mii guoská davvirikkalaš sámekonvenšuvdnii ja ON eamiálbmotjuulggastussii.

Daid hástalusaid maid Sámediggi oaidná dan láhkabarggus mii lea jodus sámi beroštumiid ektui, ferte geahččat daid geatnegasvuodaid olis mat stáhtas leat sihke sámi álbmoga ja Sámedikki ektui našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis. Dat guoská lágaide nugo finnmároláhka, minerálahka, áhperesursalahka, boazodoallolahka, biošláddivuodalahka ja plána- ja huksenlahka jna. Sámediggi lea maiddái čuvvon barggu mii guoská odđa Sámi vuoigatvuodálávdegoddái Romssa, Norlándda ja oarjelsámeaguovllu ektui.

2.2.2 Ráđđádallamat ja siehtadallamat

Álbmotrievtti siskkildan- ja iešmearridangáibádusa ollašuttimis ii leat doarvái dušše ráđđádallat Sámedikkiin eaŋkiláššiid oktavuodas.

Sámediggi ja Ráđđehus ledje 2004 giđa ovttaoaivilis ásahit geatnegahtti ráđđádallanprosedyráid. Danne vai juksat eanet bajásduddjoeddji okta-

vuoda Sámedikki ja Ráđdehusa gaskka, go mii lea leamaš mañimus jagiin ollu áššiin, main lea leamaš stuorra mearkašupmi sámi servodahkii. Álgovuorus áhahuvvui bargojoavku hálldahusa dásis mii galggai ráhkadit oktasaš dokumeantta vuodđun politihkalaš dási ráđđádallamiidda. Oktasašdokumeanta gárvvistuvvui jagi 2004 loahpas ja das lea čilgejuvvon vuodđu mii guoská eamiálbmogiid riektái ráđđádallat, ja das leat ovddiduvvon árvalusat movt ráđđádallamiid geavahusas sáhtta čadahit. Sámediggi vuordá ahte geatnegahtti ráđđádallanprosedyrat Vuodđolága § 110a ektui, ON konvenšuvnna siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid ektui ja ILO-konvenšuvnna nr 169 ektui leat áhahuvvon vuosttas jahkebealis 2005.

Šiehtadallan- ja ráđđádallanprosedyrat bušehttabarggu oktavuodas loktejit mánggalagan gažaldagaid ja čuolbmačilgehusaid, ja danne dat meannuduvvojit sierra proseassas, maid Sámediggi vuordá álggahuvvot ráđđádallanprosedyrat njuolggá čuovvoleapmin buot eará guoskevaš politihkkasurggiin.

Sámiin leat vuoigatvuodát mat čatnasit minerálagávdnosiidda sámi resursaguovlluin, mii mearkaša dan ahte Sámediggi gáibida vuoigatvuoda beassat leat mielde mearrideamen dáid resurssaid. Danne lea dárbu šiehtadallamiidda. Šiehtadallamat ferttejit gustot dáid gávdnosiid hállemii ja daid geavaheapmái dán guovlluin. Sámediggi gáibida maid, ahte Norga váldá váldoovddasvástádusa eamiálbmotdimenšuvnna suodjaleamis ja ovddideamis petroleumadoaimma oktavuodas davvin.

2.2.3 Finnmárkoláhka

Sámedikki bargu Od. proposišuvnna nr 53 (2002–2003) ektui mii lea láhka riektediliid birra ja eatnamiid ja luondduresurssaid hálldašeami birra Finnmárkkus (finnmárkoláhka), lea leamaš viiddis maid 2004:s.

Sámediggi meannudii finnmárkoláhkaárvalusa dievasčoahkkimis miessemánus 2003, áššis 21/03. Sámediggi celkkii ahte Ráđdehusa láhkaárvalus ii sáhte dohkkehuvvot nugo dat lea, ja ahte gáibiduvvojit stuorra rievdadusat ovdalgo láhkaárvalus sáhtta dohkkehuvvot.

Stuorradikki justislávdegoddi bivddii Justisdepartemeantta suokkardit álbmotrievttálaš beliid finnmárkoláhkaárvalusas. Justisdepartemeanta attii professorguoktái Geir Ulfstein:i ja Hans Petter Graver:i bargun čielggadit álbmotrievttálaš beliid Ráđdehusa finnmárkoláhkaárvalusas. Jurdda-boađus lei ahte odđa láhkaárvalus riektediliid ja eatnamiid ja luondduresurssadi hálldašeami birra

Finnmárkkus, ii ollašuite Norgga álbmotrievttálaš geatnegasvuodaid. Álbmotriekteáššedovdiid jurddaboadus dávista Sámedikki mearrádussii áššis.

Justislávdegoddi lea maid 18.8.2003 beaiváduvvon reivves justisministtari divvon viiddes jearaldaga stáhtaráđđái Ráđdehusa oainnus finnmárkkulága viidaset bargui. Stáhtaráđdi vástidii guvttiin árvoštallamiin Olgoriikadepartemeantta beales, nubbi lei álbmotriekteráđdeaddis Carl August Fleischeris ja nubbi fas departemeantta riekteossodagas. Fleischer bealušta láhkaárvalusa álbmotrievttálaš vuoduin ja vuostálastá sakka Ulfsteina ja Gravera guoktá. Riekteossodat lea váldoáššis ovttaoaivilis Fleischeriin, muhto oaivvilda ahte Ráđdehus galggašii dahkat eanet”árvoštallat deavdda doaimbajuid» dovđahan dihte daid sámi vuoigatvuodaid mat dál gávdnojit.

Sámediggi ja Stuorradikki justislávdegoddi dolle jagi 2004:s guokte čoahkkima. Sámediggi lea dán oktavuodas earret eará gaskkustan posišuvnnaid stáhtaráđi vástádusa ektui justislávdegotti gažaldagaide.

Sámediggeráđdi lea golggotmánu 2.b. 2004:s sádden reivve Justislávdegotti jodiheaddjai, mas jearrá dieđuid daid posišuvnnaid birra mat njálm-málaččat ja čálalaččat gaskkustuvvojedje ráđđádallančoahkkimis Deanus geassemánu 24. b. 2004. Dasto bivddii ráđdi reivves čilgehusa movt Justislávdegoddi ádde ILO-konvenšuvnna nr 169 eamiálbmot vuoigatvuodaid, 13., 14. ja 15. artihkaliid (eaiggáduššan-, háldo- ja geavahanvuoigatvuodaid birra ja vuoigatvuoda luondduriggodagaide). Dasto dovddahuvvui sávaldat oázžut čielgasa viidaset áššejuoda birra sihke lávdegoddemeannudeami ja ráđđádallamiid ektui. Dát ovddiduvvui fas odđa reivves skábmanu 12. b. 2004, mas leat bivdán stáhtaministtara ja soames parlamentáralaš jodiheaddji Stuorradikkis ángiruššat áššiin.

Sámedikki beales lea oppa áiggi bargojuvvon ja bargojuvvo viidaseappot konkretiseremiin ja čovdosiiguin, sihkarastin dihte ahte sámiid eaiggáduššan- ja geavahanvuoigatvuodát čilgejuvvojit oadjebas vugiin lágas. Dát lea earret eará dahkkojuvvon konkrehta árvalusaid sáddemiin láhka-tekstii Justislávdegoddi.

Birasgáhttendepartemeanta lea golggotmánu 5.b.2004 beaiváduvvon reivves čilgen Sámediggái ja Deanu ja Kárášjoga gielddaide ahte departemeanta lea mearridan vuordit prošavtta *Deanujoga báikkálaš hálldašeapmi* viidaset meannudemiin dassáži go Stuorradiggi lea meannudan finnmárkkulága.

Viidáset bargu finnmárkkulágain lea okta dain deataleamos hástalusain mat Sámedikkis leat. Sámediggi oaivvilda čielgasit ja ovttáčilggolaččat ahte boahpteáiggi finnmárkkuláhka ferte leat čielga álbmotrievttálaš rámmaid siskkobealde. Láhka ferte eahpitkeahhtá oaivvildit ahte álbmotrievtti mearrádusain lea ovdamunni ja dat galgá dovdahit ja dohkkehít sámiid vuoigatvuodaid, geavahanvugiid ja riekteárbevieruid.

2.2.4 Kultuvrralaš ovdáneapmi ođđa áiggis

Sámediggi čujuha ahte lea stuorra hástalus bargat kultuvrra positiivvalaččat ovddidemiin sámi servodagas ja sámi guovlluin, ja deattuha ahte sámi servodagas leat ovddabealde erenoamáš dárbbut čudiid jagiid guhkkosaš dáruiduhttinpolitihka geažil. Stáhtas lea ovddasvástádus sámi álbmogis ja leat dasa geatnegasvuodát. Dát guoská erenoamážit ovddasvástádussii ovddidit sámi kultuvrra, geahča Vuoddolága § 110a ja ILO-konvenšuvnna nr 169 eamiálbmogiid vuoigatvuodaid birra. Sámediggi lea mañimus jagiin vásihan bisáneami sihke mii guoská politihka ovddideapmái ja resurssaide sámi kulturulbmiliidda. Sámediggi oaivvilda ahte dát ii dávis stáhta geatnegasvuodaide sámi álbmoga ektui.

Eiseválddiid ángiruššamat dáiddásuorggis Norggas leat eanaš dahkkojuvvon našuvnnalaš norgalaš jurddašemiin, mas biddjojuvvo viehka stuorra deaddu norgalaš dáidaga deatalašvuhtii ollislaš kulturpolitihka duohtan dahkamis. Dát boahhtá earret eará oidnosii das movt ja geasa *Kultuvrralaš skuvlaseahka* ruđat leat juogaduvvon. Buohkat geat vuolggasajis gullet norgalaš ášahusmáilbmái ožžot merkejuvvon ruđaid, muhto Sámediggái ja sámi ášahusaide gal eai vuoruhuvvo dán lágan ruhtaaožžumat.

Sámedikki mielas lea dárbu deattuhit ahte stuorradiggediedáhusas nr 48 (2002–2003) *Kulturpolitihka 2014 rádjai*, eai leat makkárga višuvnnat sámi kultuvrra birra. Sámediggi imašta go Ráđdehusas ii leat dihtomielaleabbo miellaguoddu sámi kultuvrii. Ráđdehus geahččala baicce addit dakkár gova ahte kulturpolitihkalaš vuoruheamit sámi kultuvrii leat gozihuvvon. Dainna vuolggasajiin go sámi kultuvra lea namahuvvon dušše muhtun sajiin, ii leat Ráđdehus Sámedikki mielas čuovvolan ovddasvástádusas kulturdiedáhusas. Ráđdehus geahččala baicce duvdilit ovddasvástádusa das Sámediggái. Orru ahte dán gealdagasas dat lea sámi kultuvra vuoittahallan ja ahte eiseválddiid dáiddaángiruššamat vuodđuduvvojit minori-tehtakultuvrra siskilkeahtesvuhtii.

2.2.5 Šállobuhtadus oahppováillagiidda mañná nuppi máilmmesoadi

Sámediggi lea ollu jagiid bivdán Ráđdehusa ja Stuorradikki čoavdit ášši mii guoská oahppováillagiidda mañná nuppi máilmmesoadi. Suoidnemánus 2004 ovddidii Ráđdehus diedáhusa Stuorradiggái, mii lea stuorradiggediedáhus nr 44 (2003–2004) *Buhtadusortnegiid birra soahtemánáide ja buhtadusortnegiid birra romaniálbmogii ja boarraset oahppováillat sámiide ja kvenaide*. Sámediggi meannudii ášši čoahkkimisttis čakčamánus, ja doarjui diedáhusa árvalusaid ja ávžžuha Stuorradikki mearridit daid. Sámediggi bivddii Stuorradikki juolludit ruđaid čállingoddeortnegiidda maidda olbmot sáhttet váldit oktavuoda ja oazžut veahki šállobuhtadusaid ohcamiid hábmemii.

Sámediggi deattuha garrasit ahte lassin daid joavkkuide mat namuhuvvojit stuorradiggediedáhusas, lea stuorra dárbu čielggadit dáruiduhttinpolitihka váikkuhusaid sámiide ja kvenaide iešguđet servodatsurggiin. Vástesaččat ja seamma garrasit gusket váikkuhusat eará joavkkuide mat leat gillán sakka mañná ja ovdal nuppi máilmmesoadi, go mat namuhuvvojit stuorradiggediedáhusas.

2.2.6 Ovttasbargošiehtadusat fylkkagiieldaiguin

Áigumuš ovttasbargošiehtadusaiguin fylkkagiieldaiguin lea ahte Sámediggi álkibut sáhtta juksat sámi álbmoga doaibmabijuiguin, lagaš ovttasbarguin fylkkagiieldaiguin.

Sámediggi lea áiggi mielde ásahan buriid ja doaibmi ovttasbargovugiid sihke báikkálaš ja guovllulaš oasálaččaiguin go guoská guovllulaš ealáhuseallima ovddideapmái. Searvama bokte ulbmillaš prográmmabargui geahččala Sámediggi hukset oktavuodaid, oazžun dihte oktasaš vuodu ja háhkan dihte oktasaš ulbmiliid ealáhuseovddideapmái. Dán sáhtta dahkat guovllulaš ovddidanprográmmaid ja dáid ovttasbargošiehtadusaid bokte mat leat dahkkojuvvon fylkkaiguin. Muhto vátna ekonomalaš rámmaid geažil leat Sámedikkis váttisvuodát doaibmat ovttađassásaš bealálažžan daid hástalusaid čoavdimis maid ovddabealde báikkálaš ealáhuseallima ovddideapmi lea.

Sámediggi dagai 2003:s ovttasbargošiehtadusaid Romssa fylkkagiieldain ja Finnmárkku fylkkaigiieldain. Šiehtadusaid ulbmilin lea nannet ja buktit oidnosii sámi kultuvrra, giela ja servodateallima. Šiehtadusaid bokte leat álggahuvvon mánggalágan doaibmabijut iešguđet surggiin oahpahusa, giela, kultuvrra ja ealáhusa siskkobealde. Konkrehta

doaimabijuid gaskkas Romssas sáhtta namuhit Ája sámi guovddáza huksema oktasašruhtadeami ja «sámi kulturmáhtolašvuoda» oahpposuorgefága álggaheami fylkkagielddalaš joatkkaskuvllain. Konkrehta doaimabijuid gaskkas ovttasbargošiehtadusas Finnmárkku fylkkagielddain sáhtta namuhit barggu eamiálbmotávadagain ja rusttegiid ovddideami sámi valáštallamiid váste, ja oktasaš čielggadusa guollesurssaid regionála hálddašeami birra. Deatalaš oktasaš doaimabidju Sámedikki ja fylkkagieldda gaskka lea gávnnahit movt šattašedje eanet duodjefidnoahppit. Lassin juo šiehtaduvvon ovttasbargošiehtadusaide Romssa ja Finnmárkku fylkkagielddaiguin, lea šiehtadus oarjelsámi guovllu váste gárvvisin šiehtaduvvon. Bihtán- ja julevsámi guovllu váste lea ovdabargu ovttasbargošiehtadusain álggahuvvon Nordlándda fylkkagielddain. Jáhku mielde lea šiehtadus gárvvisin šiehtaduvvon jagi 2005 áigge.

2.2.7 Válgga ja jienastuslohku

Vejolašvuolta searvat sámediggeválgii lea dat vuoddoleamos politihkalaš vuoigatvuolta mii sámiin dál lea Norggas. Sámediggi lea, maŋŋá go sámelága § 2–6 rievdaduvvui, váldán ovddasvástádusa barggus mii ovdal gulai ássangildii, ahte fievriridit sámi jienastuslogu vuostáiváldojuvvon ávžžuhusaid vuodul. Dat láhkarievdadus bodii fápmui miessemánu 14. b. 2004. Ulbmil jienastuslogu guovddáš fievriridemiin lea beavttálmahttit, oktiortnet ja kvalitehtasihkkarastit dan barggu mii guoská jienastuslohkui fievrirideapmái.

Sámediggi lea dahkan šiehtadusa ErgoEphor-main buktit IT-čovdosa sámediggeválgga čadaheapmái. Válgavuogádagain lea vejolaš bisuhit sámi jienastuslogu áigeguovdilin oppa áigge. Dán reaiddu sáhttet geavahit maiddá gielddat, jienastatlohkanválgastivrrat ja Sámedikki válgalávdegoddi, válgga geavatlaččat čadaheami oktavuodas. Vuogádat biddjojuvvi doibmii juovlamánu 1. b. 2004. Dán bokte háliida Sámediggi addit eanet geavaheadjiguovdásaš bálvalusa sámi álbmogii, ja dasto sihkkarastit sámiid demokrátalaš vuoigatvuodaid.

Jienastuslohkokampánja 2003–2004:s lei ovttasbargu Gielda- ja guovludepartemeanttain. Dien ulbmilin lei oččodit eambogiid čálihit iežaset jienastuslohkui, ja dasto eastadit negatiivlaš miellaguottuid sámiide ja sámi áššiide. Olahusjoavkun ledje nuorat ja nissonolbmot Sis-Finmmárkku olgobealde. Sámi jienastuslohkui čálihanávžžuhusat duppalastojuvvojedje kampánjaáigodagas ovddit jagi ektui. 2002:s ledje birrasii 250 čálihanávžžuhusa, ja 2004:s ledje juo badjel 700.

2.2.8 Dásseárvu

Okta dain stuorámuš hástalusain Sámedikkis lea nissonovddastusa njiedjan Sámedikkis.

Sámediggi lea bivdán Sturoradikki váldit atnui dievdasmandáhtaid main sáhtášii leat ávki unnánovddastuvvon sohkabeallái. Dán ii leat Rádddehus čuovvolan, muhto lea árvalan njeallje dievdasmandáhta mat juogaduvvojit njeallje válgabiire gaskka mat ožžot eanemus dohkkehuvvon jienastagain 2005 válggas.

Sámediggi lea čadahán kampánjaid maiguin buoridit nissonoasi jienastuslogus ja maiguin buoridit nissonovddastusa 2005 sámediggeválggas, dassášii go mihttomearri dásásaš juohku nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka, lea olahuvvon. Oaidnit leaš juksat go mihttomeari ahte unnimusat 33 % lea nissonoassi Sámedikkis válggaáigodagas 2005–2009.

Sohkabeal dutkanfáddán lea leamaš áddet nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskasaš oktavuodaid sámi servodagas. Guokte proševtta leat gárvvistuvvon. Proševttas *Sámediggi dásseárvopolitihkalaš arenan*, maid Norut NIBR Finnmárk čadahii ja maid Dutkanráddi ruhtadii, lei Sámediggi mielde referánsajoavkkus¹. Nuppi proševttas leat geahčaduvvon nissonolbmuid vejolašvuodat váikkuhit mearrádusproseassaide guolástushálddašeames davviguovlluin, geahča kapihttala guolástusaid birra.

Dán jagáš dásseárvobálkkašupmi lei 50 000 ruvno ja dat geigejuvvi guovvamánu dievasčoahkkimis Gudrun E. Eriksen Lindii. Son oačču bálkkašumi go ollu jagiid lea ángiruššan dásseárvuin sámi servodagas.

Deatalaš lea joatkit ságastallama dásseárvopolitihkalaš áššiid birra sámi servodagas. Sámediggi áigu bargat dan ala ahte sohkabealrollat šaddet fáddán, erenoamážit dain surggiin maid oktavuodas lea sáhka mánáid bajásgeassimis. Maiddá sámi almmáiorolla lea deatalaš deattuhit. Sámediggi áigu 2005:s erenoamážit bargat dan ala ahte dásseárvu ovttaidathttojuvvo buot áššesurggiide maiguin mii bargat, go dieinna lágiin buorida dásseárvu nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskka sámi servodagas.

2.3 Bajásšaddaneavttut

Sámediggi lea beroštan das ahte ásahtit buriid bajásšaddaneavttuid sámi mánáide ja nuoraide ja

¹ Prošeaktaraporta lea Norut NIBR Finnmárk ruovttusiidduin: <http://www.finnmark.norut.no>

ovdánahttit sin sámi identitehta. Sámediggi lea registreren ahte ráddehus orru deattuheame nannet sámegiela. Diehttelasat galgá mánáin leat riekti sámegiel ja sámegillii mánáidgárddefálaldahkii. Sámediggi lea danin vuoruhan barggu nannet sámi kultuvrra mánáidgárdiin ja skuvllain. Dat addá mánáide vejolašvuoda ovdánahttit sin iežaset sámi identitehta, kulturgullelašvuoda ja gielalaš gálggaid.

Sámediggi lea dán sámediggeáigodagas galledallan sámi mánáidgárdiid miehtá riikka. 18 suohkanis gos leat sámi mánáidgárdit, lea Sámediggi deaivvadan suohkannjunnožiiguin ja mánáidgárde-eaiggádiiguin ja digaštallan sámi mánáid mánáidgárddefálaldagaid birra. Dan geažil leat suohkanat ja mánáidgárdit šaddan eambo dihtomielalaččabun das mot váldit vuhtii sámi mánáid beroštumiid. Dat čájehuvvo ea.ea. ahte dán áigodagas leat mánáidgárdiid doarjjaohcamat sámi fálaldagaide ja ovdanahttinprošeavttaide lassánan.

46 sámi mánáidgárdái lea juolluduvvon doarjja, doarjja 16 mánáidgárdái eatnigiela oahpahussii ja guda sámi mánáidgárdi leat ožžon doarjaga geahččalan- ja ovdánahttinprošeavttaide. 34 mánáidgárdi Finnmárkkus leat ožžon dábaláš doarjaga ja 5 mánáidgárdi fas doarjaga sámegiel oahpahussii. Romssa fylkkas leat ovcci mánáidgárdi ožžon dábaláš doarjaga ja ovcci mánáidgárdi doarjaga sámegiel oahpahussii ovta mánnái. Nordlánddas lea okta mánáidgárdi ožžon dábaláš doarjaga ja okta doarjaga sámegiel oahpahussii ovta mánnái. Davvi-Trøndelágas lea okta mánáidgárdi ožžon dábaláš doarjaga ja okta fas doarjaga sámegiel oahpahussii ovta mánnái. Lulli-Trøndelágas ii leat oktage mánáidgárdi ožžon doarjaga. Hedemárkkus lea okta mánáidgárdi ožžon dábaláš doarjaga ja seamma lea dilli Oslo-Akershus fylkkas. Sámi mánáidgárdiid oahpponeavvuide lea juolluduvvon 600 000 ruvno. Sámediggi lea dán áigodagas lasihan erenoamáš doarjaga sámi mánáidgárdiide ja doarjaga ovdánahttit pedagogalaš ávdnasiid mánáidgárdiide.

Sámi mánáidgárdiid dilli čielggaduvvo sierra diedáhusas sámi mánáid bajásšaddandili birra mii ovddiduvvo Sámedikki miessemánu dievasčoahkimii 2005:s.

2.3.1 Orrut sámi kultuvrras

Sámediggeráddi deattuhii erenoamážit bajásšaddaneavttuid ja sohka-beali rollaid iežas dásseárvopolitihkalaš čielggadeamis 2004:s. Čielggadeapmi válddii ovdan kultuvrralaš árvvuid ja norpmaid sirdima, sámi bártneid bajásgeassima vuoddoealáhusaide, ja nieiddat fas váikkuhuvvojit váldit alit

oahpu, bargojuogu ruovttus ja bajásgeassima dan viidáset fievrridit odđa buolvvaide. Guorahallamis maid geahčadii váttisvuodaid gaskal bártneid ja nieiddaid nuorravuodaáiggis ja sámi servodaga čiegunlágan fáttáid ja daid váikkuhusaid birra.

Oassi Sámedikki váldoulbmiin lea dustet odđa áiggi ja odđa gáibádusaid ollislaš máhttopolitihkain sámegiela, kultuvrra ja árvovuodu vuodul. Dat lea buorin vuodđun ásaht sáji hutkanattáldagaide ja vásihusaide. Gaskaomiid geavaheamis leat dán vuoruhan go leat juohkán doarjagiid iešguđet lágan doaimbajuiide mánáid ja nuoraid váste, doaimbajuiide main mánát ja nuorat leat mielde ja doaimbajuiide main leat mánát ja nuorat duogábealde. Vásihusat eatnasiin dain čájehit ahte mis leat ovddabealde stuora ja deatalaš hástalusat mánáid ja nuoraid ektui. Danin lea Sámediggi stáhtabušehta 2005 oktavuodas ovddidan árvalusa ahte galggašii sierra várrejupmi Sámediggái ruđain mat leat biddjon Kultuvrralaš Skuvlasehkki.

Bohtet maiddái buorit bohtosat Elgá giella-ealáskahttinprošeavttas. Dán rádjái čájehit mánát buori gielalaš ovdáneami, sihke ipmárdusa, njálmálaš ja čálalaš gálggaid dáfus. Jagis jahkái lea ovdáneapmi ja oaidnit ahte lea álkit mánáide ovdanbuktit oarjelsámegillii. Gáibiduvvo ollu hutkái-vuohta ja mokta ollesolbmuid bealis oažžut mánáid geavahit sámegiela danin go sis váilu giellabiras mánáidgárdi ja skuvlla olggobealde. Lea deatalaš ahte mánát gullet oarjelsámegiela, ja ahte ásahevvojit sámi báikkit gos sámegiella geavahuvvo. Dás leat giliskuvllat leamaš guovddázis, muhto dat leat áitojuvvon heaittihuvvot suohkana heajos ruhtadili geažil.

Sámediggi oažžu muhtin jearaldagaid sámi mánáid ja nuoraid dáfus. Sámediggi addá diehtujuohkima ja bagadallama iešguđet ládje, ee. Sámi oahpponeahhtain ja go almmuha mánáidgárddeáigečálloša «Stullán».

Mánát ja nuorat fertejit vásihit ahte sámegiella lea giella mii geavahuvvo dain mediain mat leat sin birra beaivválaččat. Danin leat fas geahččaleame ráhkadišgoahhtit sámi mánáidbláđi. Sámediggi addá doarjaga Š-nuoraidbláđdái ja lea maid ekonomalaččat veahkehan ásaht neahttavuodđuduvvon nuoraidfálaldaga Info Nuorra Sápmi ja sámi Klara Klok. Sámi čállošiid ekonomalaš dilli lea dohkketmeahtun ja lea leamaš dan ollu jagiid. Ain lea dárbu nannet sámi čállošiid almmuhemiid nu ahte daid sáhtta almmuhit jámmet sávahahti kvalitehtain ja lasihit jahkásaš almmuhemiid. Doarjja-ortnet sámi čállošiid 2004:s lea viiddiduvvon fáttmastit maid risttalaš bláđi Nuorttanaste.

2002:s ja 2003:s čadahii Sámediggi ovtta Sámi Girječálliid Servviin girjjálašvuodaproševtta nuoraide geat čállet sámegillii. Gávccii nuorra čáli ožžo stipeandda. Sihke oarjel-, julev- ja davvisámegiela ledje daid searvvis. Stipeandavuostáiváldit čadahedje čállinkurssa mii bisttii jagi. Proševtta ulbmil lea movttiidahttit ja oččodit odđa sami girječálliid. Prošeakta lihkestuvai hui bures, ja Sámediggi áigu čadahit sullasaš proševtta fargamusat.

Sihke teáhteroktavuodas ja valástallama oktavuodas leat viidáset deattuhan lávdedáidaga ja lágidemiid main leat leamaš mánát ja nuorat fárus ja main mánát ja nuorat leat olahusjoavkun. Čujuhuvvo muđui kultuvra ealáhussan kapihttalii.

2.3.2 Nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi

Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL) lea leamaš hui doaimái 2004:s. SNPL miellahtut leat muđui earret eará oassálastán iešguđet ge semináraide ja konferánssaide ja doallan doppe sáhkavuoruid, ja sii leat oassálastán ON eamiálbmotáššiid bissovaš foruma 3. sešuvdnii. SNPL miellahtut leat čuvvon osiid Sámedikki dievasčoahkkimiin ja bargan iešguđet ge referánsoavkkuin, rádiin ja lávdegottiin. Sii leat leamaš fárus pláneme ja lágideame Sámi parlamentáralaš rádi nuoraidkonferánssa, sii leat buktán árvalusaid ja cealkámušaid iešguđet áššiin, j.n.a. Ovddasguvlui pláne SNPL eambo nannet diehtujuohkindoaimmaid ja bargat oažžut eanet nuoraid čálihit iežaset sami jienastuslohkui ja oažžut sin jienastit boahhte sámediggeválggain.

Oassin Sámi parlamentáralaš rádi nuoraid ángiruššamiid nannemis lágiduvvui oktasaš sami nuoraidkonferánssa man bajilčálan lei «Nuorat njealji riikkas – riikarájít fierpmádatcaggin eai ge hehttehussan?» golggotmánu 5. – 6. b. 2004:s Honnesvágis. Sullii 40 sami nuora Norgga, Ruota, Suoma ja Ruošša bealde oassálaste. Dasa lassin čuovui Sámi parlamentáralaš ráđdi olles konferánssa dahje osiid das. Prográmmas ledje iešguđet riikka nuorain sáhkavuorut sami nuoraid dili ja hástalusaid birra iešguđet riikkain, ja maid sii oavvildit ovtta barggu ja fierpmádatcaggin birra sami nuoraid gaskkas riikarájiid rastá. Viidáset oassálaste nuorat ja Sámi parlamentáralaš ráđdi joavkobargguide iešguđet gažaldagaid dáfus, ja čadahuvvui «jearahallandiibmu» mas nuorat sáhtte jearrat gažaldagaid Sámi parlamentáralaš rádi miellahtuin panelas. Konferánssa čadahuvvui gárrenmirkohis lágideapmin.

2.3.3 Mánáid vuoigatvuodát

Mánáidgárddeleaga odasteami oktavuodas lea Sámediggi árvalan ahte sami mánát galget oažžut individuálalaš rievtti mánáidgárddefálaldahkii mii lea heivehuvvon sin sami duogáži.

Odđa mánáidgárddeleahka eaktuda ahte suohkaniin lea ovddasvástádus dasa ahte mánáidgárddefálaldat sami mánáide lea huksejuvvon sámegiela ja kultuvrra ala. Suohkanat ja mánáidgárddeeaiggádat fertejit oažžut návccaid čuovvolit mánáidgárddeleaga áigumušaid. Sámi giellagelbbolašvuoda skuvllain ja mánáidgárddeleaga gos leat sami mánát, galgá vuoruhit ovddasguvlui. Fertejit doarvái oahppan olbmot geain lea sihke sami giellagelbbolašvuodta ja pedagogalaš gelbbolašvuodta ja geat sáhttet váldit badjelaset giellabarggu skuvllain ja mánáidgárddeleaga. Dan sáhtta dahkat ea.ea. gelbbolašvuodaloktemiin ja oahpponeavvuid ovdánahttimiin mánáidgárddeleaga rámmaplána mielde.

2.4 Oahpahus ja dutkan

Oahpahušlaga vuodul lea sami ohppiin individuálalaš riekti sámegiela oahpahušii sihke vuoddoskuvllas ja joatkkaoahpahušas. Dán rievtti ferte viiddidit nu ahte oahpahuš *sámegillii* šaddá individuálalaš riektin sami mánáide. Deatalaš lea maid ahte Oahpahuš- ja dutkandepartemeanta ovtta Sámedikkiin ovdánahtta sami oahppolánaid mat čuvvot oppa vuoddooahpahušas, ja plánaid áigeoavdilis sami fágain ja oahppofágain.

Gáiddusoahpahuš lea áidna molssaaktu sami mánáide ja nuoraide ollu osiin riikkas. Dát lea odđa oahpahušmálla mii gáibida odđa oahpponeavvuid. Lea dárbbalaš čielggadit gáiddusoahpahušas dili ja molssaevttolaš oahpu ekonomalaš eavttuid. Sámediggi bivdá Ráđdehuse veahkehit ahte ása-huvvo bissovaš ortnet sihke davvi-, julev- ja oarjel-sámegiela gáiddusoahpahušfálaldahkii.

Bargu odastit vuoddooahpahušas oahppolánaid lea jođus. Leat nammaduvvon ovcci oahppolánajoavkku, mas leat mielde oahpaheaddjit ja eará fágaolbmot davvi-, julev- ja oarjelsami guovluin. Oahppolánajoavkkut galget geargat iežaset evttohusaiguin oddajagimánus 2005:s Dasto sáddejuvvojit oahppolánaevttohusat gulaskuddamii. Plána mielde galgá odđa oahppolánaid ráhka-deapmi joatkkaoahpahušas nuppi ceahkkái álggahuvvot miessemánus 2005:s ja joatkkaoahpahušas 3. ceahkkái ja fitnodaga oahpahušii álggahuvvot oddajagimánus 2006:s.

2.4.1 Oahpponeavvoráhkadeapmi

Vai vuoigatvuodat sámegiell oahpahussii galget šaddat duohtan, de fertet earret eará oahpponeavvodilli buorránit mealgat. Oahpponeavvuid ráhkadeami ovddasvástádus gullá lágádusaide ja eará oahpponeavvobuvttadeddjiide, Sámedikki rolla fas lea plánet, stivret prošeavtta bajitdási ja juohkit ruđaid. Ruđaid leat juohkán *Sámi oahpponeavvuid ráhkadeami strategalaš plána 2001–2005* vuodul, muhto Sámediggi lea ožžon unnit ekonomalaš resurssaid jahkásaččat go maid plána eaktuda.

Oahpponeavvut davvisámegiella ja davvisámegilli leat leamaš eanemusat vuoruhuvvon. Lea deatalaš lasihit oahpponeavvobuvttadeami maiddá oarjel- ja julevsámi skuvllaid ja mánáidgárddiid váste. Danin berre lágádusaid ja eará oahpponeavvoráhkadeddjiid ávžžuhit bidjat návccaid oarjel- ja julevsámi prošeavttaide. Galgá maiddá dihtomiellaččat láchit sámi digitála oahpporesurssaid nannema ovdánahttima maid sáhtta geavahit davvi-, julev- ja oarjelsámi gáiddusoahpahusas.

Sámedikki stipeandaortnet sámi studeanttaide geat váldet oahpponeavvopedagogihka joatkkaoahpu, lea lasihan gelbbolaš oahpponeavvobuvttadeddjiid. Dán sámediggeáigodagas leat gárvvistuvvon 149 oahpponeavvu mat leat juohkásan čuovvovaččat: mánáidgárdi 13 oahpponeavvu, vuodđoskuvla davvisámegiella 62, vuodđoskuvla julevsámegiella 20, vuodđoskuvla oarjelsámigiella 9, joatkkaoahpahu 10, DGT 14 ja erenoamášpedagogihkka 21 oahpponeavvu. Sámedikkis leat 14 miljon ruvno várrejuvvon foanddas álggahuvvon oahpponeavvuid gárvvis-teapmái. Sámi oahpponeavvuid 2002–2005 strategalaš plána geahčadeami oktavuodas áigu Sámediggi álggahit doaimbajuid hoahpuhan dihte oahpponeavvoprošeavttaid gárvvisteami.

2.4.2 Erenoamášpedagogihkka

Ain lea stuora dárbu erenoamážit láchčojuvvon oahpponeavvuide sámegilli, ja erenoamážit galgá bidjat návccaid ovdánahttit oahpponeavvuid joatkkaoahpahussii ja matematihkas buot ceikkiin. Ferte maiddá leat ulbmilin oazžut ovdánahttojuvot multidoaimmalaš oahpponeavvuid, muhto eaktun jus dan galgá sáhttit čadahit, lea ahte ekonomalaš rámmat lasihuvvojit.

Sámediggi lea dohkkehan odđa plána erenoamášpedagogalaš gelbbolašvuodaloktemii. Odđa plánaáigodat lea 2004–2006, ja plána čalmustáhtta lohkan- ja čállinváttuid ja guovttegielalašvuoda julev- ja oarjelsámi guovlluin ja Lulli-Romssa ja davit Nordlándda guovlluin.

Gelbbolašvuodalokten galgá leat prošeaktahámis ja leat báikkái gullelaš báikkálaš ovdáneami ja báikkálaš dárbbuid vuodul. Prošeaktaovttasteaddji lea virgáibiddjon prošeaktii. Sámedikkis lea leamaš álggahanseminára Bådáddjos gelbbolašvuodaloktenplána čadaheami birra.

2.4.3 Prošeavttat

Sámediggi oassálastá muhtin našuvnnalaš prošeavttain skuvlaovdáneami dáfus. Sámedikki rolla dain lea váldit vuhtii sámi mánáid ja nuoraid beroštumiid ja váikkuhit sin geat dahket mearrádu-said skuvlasuorggis váldit ovddasvástádusa maiddá sámi mánáid skuvlaárgabeaivvis. Prošeavttaid fertet joatkit ja dat fertetit buktit bissovaš rievdadu-said nu ahte skuvla nagoda váldit vuhtii sámi mánáid dárbbuid. Suohkaniid ja skuvllaid fertet movttiidahttit váldit vuhtii ja viidáset fievrridit gelbbolašvuoda maid sii leat háhkan prošeavttaid bokte.

5-jagi lohkan- ja čállinprošeaktii mii loahpahuvo 2005 gida, oassálastet gávccii skuvlla viđa suohkanis mat gullet sámegiella hálddašanguvlui. Movttiidahttin dihte sámi servodaga, sámi mánáid ja nuoraid lohkat, de lea áibbas dárbbolaš ahte sámi girjjálašvuota lea gávdomis ja lea hui deatalaš ahte sámegiella almmuhemiid lea álki gávdat. Lea maid jođus *reálafágalaš prošeakta*. Ulbmilin sámi servodahkii lea nannet oppalaččat reálafágaid gelbbolašvuoda, muhto erenoamážit ohppiin/studeanttain ja oahpaheddjiin ja eambbogiid oččodit váldit reálafága oahpuid. *Árvoprošeavtta* bokte leat juhkojuvvon ruđat «sámi árvodoaimbajuid» sihke Finnmárkku, Romssa, Nordlándda, Davvi-Trøndelága ja Lulli-Trøndelága skuvllaide.

Dárbu lea farggamusat válljet maiddá muhtin sámi vuoddo- ja joatkkaskuvllaid ovdamearkaskuvlan mat sáhttet čájehit movt sii systemáhtalaččat leat bargan ovddidit kvalitehta skuvllas ja mat sáhttet iežaset vásihusaiguin veahkehit eará skuvllaid iešguđet bargomálliiguin. Ávžžuhit Stáhtalaš oahpohálddahusa válljet maiddá muhtin sámi skuvllaid ovdamearkaskuvlan.

2.4.4 Joatkkaoahpahu

Joatkkaoahpu barggut čadahuvvojit ovttasbarggu bokte joatkkaskuvllaiguin ja fylkkagielddaiguin. Finnmárkku fylkkagielddas lea áigumušsiehtadus sámi joatkkaskuvllaiguin sámegielloahpahu dáfus, fievrridit gelbbolašvuoda DGT bokte. Dát addá vejolašvuoda sámi ohppiide buot joatkkaskuvlain riikkas oazžut sámegielloahpu. 433 oahppi joat-

kkaskuvllain geain lea sámegeiella fágan, leat ožžon giellamovttiidahtinstipeandda.

Sámediggi lea dohkkehan *Duodji ja design* oahppoplána guovttejagaš geahččaleapmin 2004 čavčča rajes Sámi joatkka- ja boazodoalloskuvllas. Ovttas Finnmarkku ja Romssa fylkkagiieldaiguin leat almmuhan bálkadoarjaga 10 duodjefidno-oahppái. Áššeosálaččat leat álggahan prošeavtta heivehit fidnoohppiide oahpahusa duodjefitnodagain ja oažžun dihte eambo oahpahalliid.

Sámi joatkkaskuvla Kárásjogas lea ohcan Sámedikkis ahte *Sámi mátkeealáhusa* geahččalanplána dohkkehuvvo oahpposuorgin.

3-jagaš prošeavttas «Sámi kulturmáhttu Romssa joatkkaskuvllain» lea ulbmil ahte «ii oktage oahppi galgga geargat joatkkaskuvllas nu ahte ii leat vudolaš máhttu sámi dilálašvuodaid birra». Prošeakta čadahuvo Ráissa joatkkaskuvllas, Skániid joatkkaskuvllas ja Sjøvegan joatkkaskuvllas.

Julevsámi ohppiid joatkkaoahpahasas ii leat dál oahpahusfálaldat mii lea heivehuvvon julevsámi ohppiid giela, duogáza ja eavttuid ektui. Dát sáhtta mángga dilis dagahit ahte skuvlamokta unnu ja ahte guovllu sámi oahppit heitet gaskan skuvllas. Dát dagaha negatiiva váikkuhusaid sidjiide geaidda dát gullá ja julevsámi servodahkii mii dárbbasa gelbbolaš olbmuid iešguđet oktavuodain. Seammás eksaminerejuvvojit oahppit vuoddoskuvllas geain lea leamaš julevsámegeiel oahpahas ja buot oahpahas julevsámegeillii ja geain lea julevsámegeiella eatnigiellan/vuosttašgiellan. Go sii bohtet joatkkaskuvlii de eai leat ásahuvvon dohkálaš joatkkaoahpahusfálaldagat mat váldet vuhtii julevsámi ohppiid dárbbuid oažžut sámegeiel ja sámegeillii oahpahusa vuosttašgiellan. Deatalaš lea ahte Nordlánda fylkkagiela ásaha julevsámi joatkkaoahpahusfálaldaga mii sisttisoallá sihke dábálašfágalaš ja fidnofágalaš oahpposuorgefálaldagaid main julevsámi giella ja eará sámigulleaš fágat ja fálaldagat galget ovttaiduvvon oassin goappašiid surggiid oahpahusfálaldagain.

2.4.5 Gelbbolašvuodaovdáneapmi

Sámediggi juohká stipeanddaid mat galget váikkuhit gelbbolašvuodaloktema muhtin fágasurggiin. 2004:s lea Sámediggi juohkán 7 stipeandda erenoamášpedagogihkkii, 9 stipeandda oahpponeavvopedagogihkkii, 9 erenoamáš láchčojuvvon oahpponeavvoprošeavttaide, ja ruđaid erenoamášpedagogalaš suorggi 3 geahččalan- ja ovdánahttinprosektii.

2.4.6 Sámi alit oahppu ja dutkan

Sámediggi lea leamaš fárus proseassas sirdit Sámi Instituhta (SI) Davviriikkalaš Ministarrádis Norgga Oahpahas- ja duktandepartementii. SI šattai sierra fágalaš ovttaadahkan Sámi allaskuvllas 2005 rajes. Šiehtadallamiid maŋŋil gaskal Davviriikkalaš Ministarrádi ja Norgga, Suoma ja Ruota beale sámedikkiid, leat bealálaččat vuolláičállán áigumuššiehtadusa SI boahhtevaš organiseremis. Stuoradiggi berre bargat dan ala ahte Sámi allaskuvla bajásdássejuvo dieđalaš allaskuvlan dál go ožžot mihá viidábut fágaprofiilla dan sivas go Sámi Instituhta šaddá oassin allaskuvllas. Sámediggi lea deattuhan Ráđdehusa guovdu Oahpahas- ja duktandepartemeantta bokte ahte ođđa diedavistti huksenálggaheapmi Guovdageainnus ferte álggahuvvot maŋimustá Statsbygg dieđihan áigemearrái 2007:s, áinnas ovddiduvvo 2006:ii jos lea vejolaš.

Sámediggi lea ávžžuhan ahte *Sámi dutkanprográmma* galgá jotkojuvvot eanet go dan vihtta jagi mii álggos lei jurddašuvvon, ja lea ávžžuhan ahte galgá lasihit dutkanruđaid maid prográmma hálddaša. Áiggi mielde berre ásahit davviriikkalaš sámi dutkanrádi mii sáhtta sihkkarastit sámi dutkama boahhteáiggis. Sámediggi lea Ráđdehusa ektui ovddidan ahte berre ásahuvvot sierra sámi dutkanehtalaš komitea.

Ráđdehus berre láchit dili nu ahte sáhtta bidjat eanet návccaid oarjelsámi dutkamii, erenoamážit giela dáfus, sihkkarastin dihte oarjelsámegeiela boahhteáiggi. Sámi oahppoásahusain galgá dutkanja ovdánahttinbarggu vuoruhit mii váikkuha sámi mánáid oahpahussii, sámi oahpaheaddjiohppui ja joatkkaoahpahusfálaldahkii.

2.5 Giella

Sámegeielaid sealluhan-, ealaskahttin- ja ovddidanbarggut lea okta dain deháleamos ángirusšansurggiin dán njealji jagi áigodagas. Ángirusšan lea buktán ovdáneami buori guvlui, muhto ain lea ollu mii váilu. Sámediggi lágida giellabarggu Sámedikki giellastivrra ja Sámi giellalávdegotti bokte. Sámedikki giellastivra lea Sámedikki fágapolitihkalaš orgána sámi giellagažaldagaid birra, ja Sámi giellalávdegoddi lea Sámi parlamentáralaš rádi giellaorgána ja dat lea sámi *álbmoga* oktasaš mearridanorgána sámegeiela gažaldagain².

² Geahča kapihtala ovttasbarggu birra

2.5.1 Giellaguovddážit

Vásihusat čájehit ahte sámi giellaguovddážit leat deatalaš sámeziela sealluhan- ja ovddidanarenat, erenoamážit dain guovlluin gos sámeziella lea rašes dilis. Leat sihke suohkanat ja priváhta ása- husat mat eaiggádit giellaguovddážiid, ja giella- guovddážit ožžot vuoddoarjaga Sámedikkis. Lea dárbu ása- hit eanet giellaguovddážiid ja mii diehtit ahte leat mán- ga searvvi ja ása- husa mat plánejit ása- hit giellaguovddážiid. Sámi lagasguovlluin lea stuorra beroštupmi ja danne lea deatalaš doarjut dan. 2004:s ledje 7 sámi giellaguovddáža mat ožžo doaimmadoarjaga Sámedikkis, ja 2005 rájes boahtá maid Samisk språk- og kompetansesenter Rørosas dán ortnega vuollái.

Giellaguovddážiid sávaldaga vuodul lea Sámediggi ása- han fierpmádaga giellaguovddážiid ja Sámedikki gaskkas, ja dohko bovdejuvvojit maid searvvit ja ása- husat mat leat pláneme ása- hit sámi giellaguovddáža. Fierpmádaga ulbmil lea buoridit ovtasbarggu ja gulahallama giellaguovddážiid gaskkas, ja giellaguovddážiid ja Sámedikki gask- kas.

2.5.2 Giellaprošeaktaruđat

Giellaprošeaktaruđat váikkuhit dan ahte álggahuv- vojít doaimmat mat nannejit sámeziela. 2004:s oaččui Sámediggi ohcamiid 12 800 000 ruvno ovddas, muhto lei dušše 5 000 000 ruvno maid sáhtii juolludit. Beroštupmi giellaprošeavttaide lea mán- ggageardánit lassá- nan; juohke jagi bohtet oh- cit odđa guovlluin.

2.5.3 Sámi sátnevuorká ja sámi terminologijja

Lea deatalaš ahte sámeziela sealluhan- ja ovddi- danbarggus lea davviriikkalaš perspektiiva. Sámedikki sátnevuorkká mii lea doaimman 1998 rájes, leat dál buorideame ja odasteame. Go odđa sátnevuorká gárvana 2005 gida, de leat doppe maid julev- ja oarjelsámeziel sá- nit. Buot tearpmat maid Sámedikki giellastivra dohkkeha, biddjojuvvojit sátnevuorkái. Sátnevuorká lea ráhkaduvvon dainna lágiin ahte dan sáhtta viiddidit davviriikkalaš sátn- evuorkán, ja dan lea Sámediggi signaliseren Sámi giellalávdegoddi.

Sámezielain lea unnán odđái- gásaš terminolo- gijja. Sámediggi lea 2004 ja 2005 ovddas ožžon doarjaga Nordplus Språk:s jorgalahttit «Ordbok for samfunn og helse» buot sámezielaide Norggas. Dát tearpmat biddjojuvvojit sátnevuorkái.

Sámeziella geavahuvvo dađistaga eanet fága- surggiin ja lea deatalaš oktilaččat bargat tearbma- barggu. Sámediggi álggaha ieš maid terminologijja- proševttaid. Go geavaha daid sámi giellaresurs- said mat gávdnojit, de dat lea mielde kvalitehtasihkkarastime tearbmabarggu. Terminolo- gijjabargu ferte nannejuvvot ja beavttálmahtto- juvvot, ja Sámediggi hástala ge danne gielddaid ja earáid searvat terminologijjabargui. Sámediggi lea iežas gielladieđáhusas; «Sámeziella lea čáffat» mearridan oažžut johtui eambo giellaávžžuhus- doaimmaid ovddidan ja sealluhan dihte sáme- zielaid.

2.5.4 Sámeziel divvunprográmma elektrovnnalaš teakstagieđahallamii

Miessemánu dievasčoahkkimis 2004 mearridii Sámediggi bidjat johtui 3 jagi proševtta «Sámi divvunprográmma elektrovnnalaš teakstagieđahal- lamis». Proševtta ulbmil lea oažžut davvi- ja julev- sámeziel divvunprográmma ja davvisámeziel sátn- juohkinprográmma. Sivva manne oarjelsámeziella ii leat mielde dán háve lea ea.ea. ahte ii gávdno gárvves morfologalaš analysáhtor mii dovda oarjel- sámeziela sojahanmorfologijja.

Proševtta oppalaš rámma lea 11 300 000 ruvno Ráđdehus lea juolludan 6 000 000 ruvno dán prošektii. Sámediggi lea várren ruđa prošektii, ja bargá čadat loahpparuhtademiin. Prošeaktaáigod- dat lea 2004 golgotmánus 2007 čakčamánu. Prošeaktajodiheaddji ja golbma prošektabargi leat biddjon virgái. Prošektii galgá ráhkaduvvot sierra ruovttusiidu.

2.5.5 Giellaiskkadeapmi

Sámediggi lea Sámelága bokte geatnegahtton juohke njealját jagi ráhkadit raportta sámezielaid dili birra Norggas. Sámedikki giellastivra mearridii makkár gažaldagaid galgá jearrat ja makkár ása- husat gal- get leat mielde. Iskkadeapmi čadahuvvui čakčamá- nus 2004, das ledje sihke almmolaš ja priváhta ása- husat oarjel-, julev- ja davvisámi guovlluin mielde.

Iskkadeapmi čájeha ahte leat mán- ga ása- husa mat dihtet ahte sis lea ovddasvástá- dus bávalit sámi álbmoga ja mat háliidit oažžut sámeziel gelb- bolašvuoda. Ohppiidlohku geat ožžot oahpaha- sámezielas, ja mánáidlohku geain lea sámeziella mánáidgárddis, lea lassá- nan. Hástalussan ovddas- guvlui lea oažžut eanet fágaolbmuid geat hálldašit sámeziela. Iskkadeapmi čájeha maid ahte sáme- zieloahpahušfálaldagat leat váilevaččat eaige leat ollislaččat plánejuvvon. Sámediggeráđdi meannu- dii raportta odđajagimánu 2005.

2.5.6 Sámi báikenamat

Sámi nammanevvohat lea 2004:s bidjan ollu návcaid oččodit dohkkeheapmái sámi namaid čoahkkebáikkiin. Áltá ja Bådåddjo gávpogat leat mearridan sámi namaid. Dasa lassin biddjo maid ollu áigi doaibmat ráddeaddin báikenammajearaldagain. Muđui čujuhuvvo odđa báikenammalága gulaskuddancealkámuššii njukčamánu 2004.

2.5.7 Suohkanat

Guovttegielalašvuodadoarjja lea ollu lassánan jagi 2001:s jahkái 2004 ja lea dahkan ahte sámegeia hálddašanguovllu suohkanat ja fylkkasuohkanat leat ožžon eambo doarjaga. Buot hálddašanguovllu suohkaniiguin leat áhahuvvon jahkásaš čoahkkimat guovttegielalašvuoda birra. Ulbmilin lea čatnat lagat oktavuodaid ja buoridit gulahallama.

Bušeahhtaovdáneapmi čájeha ahte Sámediggi vuoruhaga giellabarggu. Gielladiedáhus «Sámegeiella lea čaffat!» mii meannuduvvui miessemánu 2004, bidjá eavttuid boahhteáiggi bargguide. Deatalaččamus barggut leat oainnusin dahkat sámegeia ja kultuvrra erenoamážit oarjel- ja julevsámegeiel guovlluin. Guhkesáiggi mihttu lea ráhkadit oktasaš giellaulmilprográmma dáidda gie-laide. Deatalaš lea movttiidahttit buohkaid geavahit sámegeia. Okta bargguin boahhteáiggis lea odastit ja ráhkadit giellaplánaid buot sámegeielaide. Vai sáhtá čadahit vuoruhuvvon doaimmaid, de dárbbasa Sámediggi buori ja lagas ovttasbarggu sihke almmolaš áhahusaiguin, sámi organisašuvnnaiguin ja áhahusaiguin ja muđui sámi álbmogii.

2.6 Dearvvašvuotta ja sosiála

Sámediggi lea dán njealjejagi áigodagas bargan árijjalaččat dearvvašvuoda- ja sosiálapolitihkain. Váldoulbmilin lea: «Ollislaš ja ovttaárvosaš dearvvašvuoda- ja sosiálfálaldat sámi álbmogii nugo maddái álbmogii muđui». Dát dávista

Ráddehusa 2002–2005 doaibmapláni, Mánngabealátvuotta ja ovttaárvosašvuotta, ulbmili dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaide sámi álbmoga várás. Kultur- ja giellagelbbolašvuotti lea ain stuorra dárbu. Ii leat vel iešalddis čielga ášši ahte sámi dimenšuvdna álohii livččii mielde dalle go dálá áhahusain áhahuvvojit odđa ortnegat, álggahuvvojit odastusat ja go doppe odđasis organiserejuvvo. Berre deattuhit ahte ovddasvástideaddji eiseválddiin dat lea ovddasvástáduš fálaldagain sámi álbmogii, ležžet dal vuodde dearvvašvuoda bálvalusat dahje stáhtalaš dearvvašvuoda fitnodagat.

Sámediggi oaidná erenoamáš hástalusaid sámi álbmoga várás fálaldagaid oktavuodas. Mii leat váldán dáid áššiid ovdan Ráddehusain. Dás sáhtá namuhit: geahpedemiid sihke ruđalaš ja olmmošlaš resurssaid dáfuš, mat dagahit fálaldaga sámi geavaheaddjiide salderenpoastan, váttis doavtterdili sámi guovlluin, funet heivehuvvon gárrenvuodadivššu, mánáid- ja bearašsuodjalusa, veajuiduhtima ja psyhkalaš dearvvašvuodadivššu.

Okta stuorra hástalusain ovddosguvlui lea fuolahit ahte fálaldat sámi geavaheaddjiide ja divššohasaide ii hedjon dan geažil go ekonomalaš eavttut dađistaga gáržžiduvvojit vuodde dearvvašvuodabálvalusas ja dearvvašvuoda fitnodagain. Sámediggi áigu erenoamážit čujuhit dan váttis vuodde doavtterbálvalusa ollu gielddain, gos doaktáriid váilun ja giellaváttisvuodát sáhttet buvttihit fuones dili divššohasaide. Sámediggi deattuha ahte dát ovddasvástáduš gullá gielddalaš eiseválddiide, dearvvašvuoda fitnodagaide ja Ráddehussii.

Sámediggi ja Ráddehus leat ovttaoavivilis das ahte áhahit Sámedikki ja olles sámi guovllu regi-ovnnalaš dearvvašvuoda fitnodagaid gaskasaš ovttasbargoorgána. Dát orgána galgá áhahuvvot 2005:s ja dan bargun galgá leat fuolahit sámi divššohasaide beroštumiid beroškeahttá dearvvašvuoda fitnodagaid regi-ovnnalaš juohkaseamis. Das galgá maid leat erenoamáš ovddasvástáduš bearráigeahččat ahte dearvvašvuoda fitnodagain fuolahuvvo sámi perspektiiva.

Tabella 2.1 Bušeahhtaovdáneapmi 2001–2004

Musea	2001	2002	2003	2004
Guovttegielalašvuoddaruđat	15 850 000	25 050 000	28 050 000	33 850 000
Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde	2 406 000	2 450 000	2 450 000	2 450 000
Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskabealde	0	0	1 600 000	2 000 000
Giellaguovddázat	1 600 000	2 000 000	2 400 000	3 150 000
Oktiibuot	19 856 000	29 500 000	34 500 000	41 450 000

Ovttasbargošiehtadusárvalusas oarjelsáme-guovllu várás lea mearrádus, mii galgá oččodit ása-huvvot rávvenbálvalusa oarjelsáme-guovllu dearvvašvuoda- ja sosiálaáššiin³. Davvi-Trøndelága fylka galgá váldit badjelasas bargoaddiovdas-vástádusa, ja Sámediggi fas galgá fuolahit ruhta-deami ráddjejuvnon prošeaktaáigodagas. Sámediggi oaidná dán positiivvalážžan ja doaivu, ahte dát sáhtta váikkuhit dan ahte oarjelsámi geavaheaddjit ožžot buoret fáladaga.

Dan rájes go Sámediggi 1999 válddi badjelasas dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaid ruhtajuohkinovddasvástádusa, de lea bušeahttaovdáneapmi leamaš ná: 1999 rájes 2001 rádjai 4 700 000 ruvnno jahkásaččat, 2002–2004 áigodagas 5 100 000 ruvnno jahkásaččat. Eanaš oassi ruđain juhkojuvvo dearvvašvuoda- ja sosiálaprošeavttaide ohcamiid vuodul, ja viidáseappot 100 000 ruvnno veajuiduhtinstipeandan. 2004:s vuoruhii Sámediggi 3 ángiruššansuorggi; čielggadan- ja prošeaktabarguid, maid ulbmil lei heivehit dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusaid sámi duohtavuhtii, sámi guovlluid dábálaš dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa iešgudet dárbbuid doaimbajuid metodaovddeapmái ja láchimii ja dearvvašvuoda- ja sosiálabargiid oahpaheapmái sáme-gielas ja sámi kulturáddedjumis.

Sámedikki bealis oaidnit ahte ruhtadárbu stuorru. Dán suorggis sturrot vuordámušat Sámediggái ja sámi servodaga dárbbut bohtet čielgaseappot ja čielgaseappot oidnosii. Dán oaidnit buoremusat das go prošeaktaohcamiid lohku stuorru. Dál ohcojuvvo njealje gearde eanet ruhta go dat mii mis lea juogadeapmái. Julev- ja oarjelsámi guovlluin leat mis erenoamáš hástalusat.

2.6.1 Divššohasvuoigatvuodát

Sámi geavaheaddjiid ja divššohasaid vuoigatvuodát leat muddejuvnon Norgga lágain ja riikkaidgaskasaš soahpamušain. Dat sihkkarastet geavaheaddjai dárbbalaš dearvvašvuodaveahki ja dieđuid dan gillii, maid sii hálldašit. 1987-manosaš sámelágas leat giellanjuolggadusat, mat sihkkarastet giellahálldašanguovllu geavaheaddjiide ja divššohasaide vuoigatvuoda oážžut bálvalusa sáme-gillii dearvvašvuoda- ja sosiálaásahusain. Dasa lassin sihkkarastá ILO-soahpamuša nr 169 artihkal 25 sámiide vuoigatvuoda searvat áigeguovdilis dearvvašvuodafáladagaid hábmemii. Viidáseappot nannejuvvojit sámi geavaheaddjiid vuo-

igatvuodát oážžut dohkálaš dearvvašvuodabálvalusaid. ON-mánáidsoahpamuša, mii gusto Norgga lágaid ovddabealde, artihkal 30 sihkkarastá earret eará sámi mánáide vuoigatvuoda beassat geavahit gielaset, kultuvrraset ja oskkuset. Sámediggi oaidná ahte ain lea čuovvolanbargu dán suorggis sámiid erenoamáš vuoigatvuodaid oktavuodas.

2.7 Ealáhus ja kultuvra

Sámediggi hálddaša dál váikkuhangaskaomiid ealáhusovdáneami várás Sámi ovddidanfoandda bokte. Vaikko vel gaskaoamit leat bures heivehuvvon sámi servodaga ealáhusstruktuvrii, de lea ruhtadilli gárži dan ektui ahte sihke dustet investendárbbuid ja doarjut doaimbajuid, mat ovddidit odđahutkamiid. Daid foandarudaid maid Sámediggi hálddaša, ferte atnit dakkár riskavejolaš investerenkapitálan, mii dávjá lea mearrideaddjin odđa doaimmaid ja odđa ásaheamiid oktavuodas. Sámediggi geahččala ovddidit dakkár gaskaoapmepolitihka ealáhuseallima ektui, mii lea ollislaš ja buorebut heivehuvvon báikkálaš ja guovlluguovdásaš diliide.

2.7.1 Sámi guovlluid ealáhusovddideapmi

Buotbeallasaš ja máškidis ealáhuseallin lea sámi kultuvrra ávnnaslaš vuoddu. Árbevirolaččat lea sámi guovlluid ealáhusdoaimmaid vuoddu eanaš leamaš vuoddoealáhusbuvttadeapmi. Hástalusat leat sihkkarastit vuoigatvuodaid vuoddoealáhusain, erenoamážit vuoigatvuodaid guolástussii, ja ovddidit vuoddobuvttadeami vai lokte dietnasa stuorát árvobuvttadeami bokte báikegottiin, ja movttiidahtit odđahutkama muđui ealáhuseallimis. Gaskaoapmehálldašeami njuolggadusaid odasmahttima oktavuodas čavgejuvvui nissoniid ja birrasa vuhtiiváldin. Dát vuhtiiváldin galgá deattuhuvvot. Maiddái nuoraiguin ángiruššan vuoruhuvvo ealáhusoktavuodas. Sámediggi lea ása-han álggahanstipeandaortnega nuoraid várás.

Smávva fitnodagat fertejit dustet dakkár hástalusaid go rasjonaliserema, struktuvrarietvadásaid ja daid stuorru oktavuodaid riikkaidgaskasaččat, mat leat mihtilmasat dálá ealáhuseallimis. Dát guoská maiddái gelbbolašvuoda ja doarvái iežaskapitála oččodeapmái. Báikegottiid ealáhusaid odđahutkannákca ja stuorrunvejolašvuolta sorjá das man muđui fitnodagat, diehtobirrasat, ruhtadeaddjit ja eiseválddit nagodit ovttasbargat vuogádatlaččat ja ulbmillaččat.

³ Sámedikki ja Nordlándda, Davvi-Trøndelága, Lulli-Trøndelága ja Hedmárkku fylkkasuohtkaniid gaskasaš ovttasbargošiehtadus – evttohus

Sámediggái juolluduvvon ruđaiguin stáhtabušehta bokte ii leat leamaš vejolaš viiddidit Sámi ovddidanfoandda rámmaid.

Sámediggi lea mearridan viiddidit Sámi ovddidanfoandda geográfalaš doaibmaguovllu 2005 ođđajagimánu 1. b. rájes. Ođđa guovllut leat; oasit Máttá-Várjjaga gielddas, oasit Davvenjargga gielddas, Láhpi suohkan, Ivgu suohkan, oasit Ráisavuona suohkanis, ja oasit Hábmira suohkanis. Dáidda ođđa guovlluide lassin viiddiduvvojedje maiddái dálá doaibmaguovllu guovllut Gámgaviikka, Muosáid, Loabága, Skániid, Rivttáid, Narviikka ja Divtasvuona suohkaniin. Buohkanassii leat dál 27 namahuvvon gieldda, mat gullet Sámi ovddidanfoandda geográfalaš doaibmaguvlui. Lassin olles geográfalaš doaibmaguovllu álbmogii gustojit doarjjaortnegat maiddái oarjelsámi guovllu sámi álbmogii. Sámi ovddidanfoanda sáhtta maiddái ruhtadit doaibmabijuid, mat nannejit erenoamážit sámegiela ja sámi kultuvrra riikkas muđui. Muđui sáhtta foandda gaskaomiid geavahit doaibmabijuid mat gusket sámi boazodollui. Berre maid čujuhit dasa ahte jus eat oaččo eanet foandarudaid, de ballat massimis vejolašvuoda ruhtadit ođđa doaibmabijuid ja ahte eat sáhte doaibmat árjjalaš ruhtadeaddjin báikkálaš ealáhuseallima várás.

Viidát huksejuvvon ja buresdoaibmi govda-báddi lea čielga rámmaeaktun ealáhuseallima ja muđui servodaga ovddideapmái. Go dákkár divras huksema eai sáhte márkan- ja gávpeberoštumit okto čoavdit, de ferte stáhta doarjut ruđalaččat. Ráđdehus ferte stuorát ánggiruššamiin sihkkarastit ovttárvosaš IKT-fálaldagaid miehtá riikka.

Oahppo- ja dutkanpolitihkka ealáhuseid várás lea deatalaš go galgá loktet gelbbolašvuoda báikegottiin. Sámediggi deattuha ahte sámi gelbbolašvuodabirrasat leat áibbas dárbbaslaččat go galgá nannet sámi servodaga ealáhuseallima. Sámediggi háliida maiddái dán oktavuodas ávžžuhit ahte sámi dutkanprográmma nannejuvvo ja guhkiduvvo. FoU-ággiruššan ja dutkanbiras Guovdageainnus ferte nannejuvvot ja guhkit áiggi

vuollái berre ásehuvvot sierra sámi dutkanráddi ja dutkanfoanda.

Sámediggi lea oassálastán prošeavttas *Women's Participation in Decision-making Processes in Arctic Fisheries Resource Management*.⁴ Prošeakta lei riikkaidgaskasaš prošeakta, man Kvinneuniversitetet Nord lágidii Árktalaš Rádi ja Norgga Olgoriikadepartemeantta ovddas. Sámedikki lassin oassálaste Ruotta, Islánda, Ruonáeana, Kanada ja Fearasullot dan prošeavttas. Prošeakta válđojuvvui bures vuostái go biddjojuvvui Árktalaš Rádi ovdii skábmamánus 2004, ja dat jotkojuvvo 2005:s ja galgá čalmmustahttit nissoniid oassálastima maiddái eará Árktisa ealáhuseid, mat ávkkástallet resurssaiguin.

Eanadoallu

Sámediggi ovddida dál evttohusaid jahkásaš eanadoallošiehtadallamiidda ja oassálastá eanadoalu giliovddidanbarggus, mas fylkkagielddain lea ovddasvástádus. Riikkalaš árvobuvttadanprográmma fáttmasta maiddái sámi guovlluid. Sámediggi lea maid očcodeamen sámi eanadoallopolitihkalaš avádaga mielde riikkalaš eanadoallojurddašeapmái ja lea mielde heivehallamin váikkuhangaskaoapmegeavaheami eanadoalus.

Finnmárkku eanadoalu ovdáneapmi sáhtta govvidit sámi guovlluid oppalaš rávnnjaldaga. Doaluid lohku lea njiedjan 546 doalus 444 dollui 2001 rájes 2003 rádjai. Sávvadoaluid lohku lea eanemusat njiedjan, namalassii 25 proseanttain. Seammás lea doallosturrodas lassánan 190 mihtus 225 mihttui. Sámi ovddidanfoandda gaskaoapmegeavaheapmi lea rievdaduvvon nu ahte sáhtta addit doarjaga huksemiidda maiddái dakkár doaluin, main leat eanet go 1,5 jahkedietnasa. Sámediggi lea ruhtadan moadde doaibmabiju, main lea leamaš áigumuš viidáset nálástuhttit eanadoallobuktagiid. Dakkár prošeavttat leat maid čadahuvvon, main lea

⁴ Dán prošeavtta raportta gávnnat čujuhusas www.sdwg.org

Tabella 2.2

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sámi ovddidanfoanda	18 168	20 597	20 097	18 597	18 130	18 130	17 517	15 767
Boazodoallošiehtadusas*	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
Eanadoallošiehtadusas		1 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000	2 000
Sámi ovddidanfoanda	20 168	23 597	24 097	22 597	22 130	22 130	21 517	19 767

(Logut almmuhit 1 000 ru)

leamaš áigumuš loktet gelbbolašvuoda smávva borramušbuvttadeamis. Doarjja mašiindnariiegáide lea váikkuhan lagat ovttasbarggu eanadoalomašiinnaid ja -reaiduid geavaheami oktavuodas. Eanadoallovisttit Árkisas, mii bargá ovttas earret eará davimus fylkkaid eanadoalloossodagaiguin, lea dakkár proseakta, mii lea buvttihan hálbbit vistiid daidda doaluide mat leat mielde proseavttas.

Lotnolasealáhusat

Doaimmadoarjjaortnet lotnolasealáhusaid várás loahpahuvvo 2006 rájes. Njuolggadusat maid leat rievdaduvvon nu ahte eanadoallu, boazodoallu, guolástus, duodji dahje meahcceealáhusat galget leat okta oassi lotnolasealáhusas.

Sáivačáhceguolástusproseakta lea álggahuvvon dainna áigumušain ahte oččodit gánnáhahtti sáivačáhceguolástusa. Proseakta sorjá hui ollu das ahte sáivačáhceguliid vuostáiváldima ásaheapmi lihkestuvvá. Ollu ealáhusdoliin lea lassedienas go vuvdet oaggunvásihusaid maidda gullá idjadeapmi ja sáhtošteapmi.

Duodjedoarjjaortnet guorahallojuvvo vai dat čuošii dan áigumuša ahte duojáriidda galget ása-huvvot buorit rámmaeavttut. Mañimuš jagiid lea Sámediggi juolludan sullii 10 000 000 ruvno jahkásaččat doaimbajibuide duoji várás. Sámedikki 5-jagáš duodjeovddidanprográmma ii leat vel ollá-sit ruhtaduvvon ja das leat čadahuvvon dušše dat oanehis áiggi doaimbajibut. Dasto lea álggahuvvon 2-jagáš proseakta, mii galgá nannet duodjefága-oahpu. Áigumuššan lea earret eará iskat váikkuha go fidnooahppibálká dan ahte eanebut ohcet duodjái fágan. Jus nu šattaš, de lea jurdda ahte dat ása-huvvo bissovaš ortnegin. Čielggadeapmi duodje-ealáhusšiehtadusa ásaheami birra lea leamaš gula-skuddamis. Ealáhusšiehtadusa ásaheapmi sáhtá váikkuhit dan ahte nuorra duojárat geahččagohtet duoji geasuheadji ealáhusan.

Hutkkálaš doaimman lea duojs erenoamáš árvo maiddái dáiddan. Duodji nanne identitehta ja danne leage deatálaš ahte maiddái boahpte buolvat besset oahppat dakkár vuđolaš duodjeteknikaid, mat leat oassin sin kultuvrras ja identitehtas. Nappo fertege nannet duoji dáiddalaš ja kultuvrralaš beliid.

Sámi ovddidanfoandda doaimmaguovllu viiddideami oktavuodas ja eanet ángiruššama oktavuodas dujiin lea lunddolaš ahte doarjagat Sámi ovddidanfondii boazodoallošiehtadusa bokte ja eanadoallošiehtadusa bokte leat ovttađassásaččat. Guolástusdepartemeanta berre maid doarjut foandda.

Boazodoallu

Stuorra oassi lotnolasealáhusdoarjagis addojuvvo duodjái ja boazodollui lotnolasealáhusan. Sámi ovddidanfoandda doaimmaguovllu viiddideami oktavuodas ja eanet ángiruššama oktavuodas dujiin lea lunddolaš ahte doarjja boazodoallošiehtadusa bokte Sámi ovddidanfondii lasihuvvo mealgat.

Sámediggi lea ohcalan ollislaš váikkuhusčielgadeami boazodollui ovdalgo lobit addojuvvojit hukset bieggamillorusttegiid ja vuoddostruktuvrraid daid oktavuodas. Sámediggi lea maid ávžžuhan bissehit stuorra huksenplánaid sámi guovlluin dassážiigo vuoigatvuodaáššit leat čielgan. Hui deatálaš lea ahte Sámediggi oazžu duohta váikkuhanfámu dakkár áššiin, mat gusket boazodoalu ávnnaslaš vuđdosii nu sakka.

Boazodoalu njuovvan- ja márkandilli lea leamaš dohkketmeahttun guokte mañimuš jagi. Sámediggi lea bivdán boazodoalloeiseválddiid árvvoštallat guhkesáiggi doaimbajibuid vai oččošii vuoddostruktuvrra ja márkana oktiivástidit njuovvandárbui. Earret eará berrešii ložžet njuovvangáibádasaid ja heivehit daid otná doaimmanvugiide vai fidnešii duohta árvobuvttadeami ealáhusas.

Sámediggi eahpida ahte sáhtá go heivehit Oarje-Finmmárkku boazologu dálá lágaid vuodul ja daid riikkaidgaskasaš soahpamušaid vuodul mat geatnegahttet Norgga. Viidáset proseassas leat eaktodáhttu ja gulahallan deatálaš čoavddasánit ja lea maid deatálaš ahte luohttámuš ealáhusii fas ása-huvvo. Sámediggi oaivvilda ahte dakkár buorit ja eaktodáhtolaš lassibálkáortnegat leat deatálaččat, mat hehttejit boazoeaiggádiid ekonomalaš vahágiin ja mat fuolahit ahte odđa olbmot álggašedje ealáhusii ja ahte guovllus ain lea ceavzilis sámi boazodoallu.

Sámediggi lea ollu gerddiid bivdán ahte bargu boazodoalloga odastemiin vuoruhuvvo, go das livččii stuorra mearkkašupmi boazologu heivehanbargui ja siidda siskkáldas organiseremii muđui.

Boraspirepolitihkka ja -hálddašeapmi

Norgga mañimuš jagiid boraspirepolitihkka lea mielddisbuktán ahte iešguđet boraspiremáddodagat leat lassánan dohkketmeahttumit guovlluin gos lea sámi boazodoallu ja eanadoallu. Boazu guohtu mehciin birra jagi eaige báljo gávdnoge doaimbajibut mat bures eastadivčče vahágiid. Boraspiret adnojuvvojit oktan dain stuorámuš áittan mángga guovllu ceavzilis boazo- ja eanadollui. Sámediggi háliida eanet váikkuhanfámu boraspirepolitihkkii, ja duohta oassálastima ja váikkuhanfámu boraspi-

rehálddašeapmái. Sámediggi lea ožžon válddi nammadit lahtuid boraspirelávdegottiide. Sámediggi lea dattetge vuostálastán Birasgáhttendepartemeantta gáibádusa ahte Sámediggi galgá nammadit Sámedikki áirasiid dáid lávdegottiide, ja áigu ságastallat dan birra Birasgáhttendepartemeantta politihkalaš jodiheaddjiiguin.

Sámediggi áigu ovttasbarggu bokte ealáhusorganisašuvnnaiguin, gielddaiguin ja fylkkaiguin oččodit dakkár politihka mii suodjala deatalaš sámi ealáhusberoštumiid. Julev- ja oarjelsámi guovllut leat erenoamáš rašit. Danne ii sáhte Sámediggi miehtat dasa ahte iešguđet boraspiremáddodagat čohkkejuvvojit dáin guovlluin. Sámedikki mielas lea erenoamáš deatalaš hástalus váikkuhit ahte lassána máhttu dáid guovlluid sámi kultuvrra ja ealáhusaid birra ja ahte buoriduvvo eiseválddiid didolašvuohta Norgga geatnegasvuodaid birra álbmotrievtti mielde.

Guolástus

Sámediggi meannudii guolástusdieđáhusa čakčamánu 2004 dievasčoahkkimis. Hálddašeapmi ja vuoigatvuodat resurssaide lea bajimus politihkalaš mihttomearri. Lagasvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihpa bokte sáhtta juksat báikkálaš ja guovllulaš resursahálddašeami ja dan bokte bidjat vuodu ealáhusovddideapmái sámi riddoservodagáin. Dát prinsihppa lea maiddá biddjojuvvon vuodđun ovttasbargošiehtadussii Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagieldda gaskka, doalahan dihte guolástusa oktasašopmodahkan.

Lagasvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihppa mieldisbuktá ahte sis, geat ássat dihto guovllus ja geaid kultuvra, ealáhus ja giella sorjá báikkálaš resursain, galgá leat ovdavuoigatvuohta beassat ávkástallat resurssaiguin. Dát muddenvuohki mearkkaša ceahkálástojuvvon muddenvuogi almmá vuovdekeahhtá ja oasttekeahhtá vuoigatvuodaid ja mii vuodđuduvvo eamiálbmogiid báikkálaš ealáhuslaš ja kultuvrralaš resursaávkástallamii. Dát čuovvu maiddá Norgga riikkalaš ja riikkaidgaskaš eamiálbmotgeatnegasvuodain. Dán hálddašanvuogi bokte lea maid vejolašvuohta njulget daid sohkaabeale bonjuvuodaid, maid dálá muddenmodealla dagaha sámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Eiseválddit fertejit ovttas Sámedikkiin čadahit vuodđobarggu vai sáhtta dovdáhit sámi guollebivdoveroštusguovlluid.

Earreortnegiid ásaheapmi dagahii ahte ollu guolásteaddjit masse guollebivdovuoigatvuoda. Erenoamážit čuozaí dát daid guolásteaddjiide geat bivde smávva fatnasiiguin sámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Eanaš guolásteaddjinissonat gulle dán

jovkui, ja sii ledje daid gaskkas geat masse vuoigatvuodaid. Sámediggi áigu joatkit bargguin guolástusvuoigatvuodaid ruovttoluottaiefvridemiin mearrasámi guovlluid álbmogii, viidáset joatkit nuoraidearreortnegiin ja ásahtit bivdoeriid nissonolbmuid vai dan bokte sihkkarastojuvvo rekrutteren ámmáhii.

Dásseárvvu nannema dihte servodagas háliida Sámediggi ahte nissoniid ja dievdduid bálkátkeahtes bargu dohkkehuvvo vuodđun registreremiidda guolástusveahkadatgirjái, ja ahte addojuvvojit dárbašlaš sierralobit njuolggadusain mat gusket oassálastinlobiide ja bivdovuoigatvuodaide. Dát doaibmabijut leat áibbas čadahahttit almmá gáibitkeahhtá stuorra rievdadusaid lágain ja juohkinvuogádagáin.

Sámedikki mielas lea mariinnašlájaid šadda-deapmi mávssolaš lassáneaddji ealáhus, mas lea buorre ovdánavejolašvuohta sámi riddo- ja vuotnaguovlluin. Sámediggi háliida ahte biebmanlobiid galgá oazžut nuvttá buot sámi guovlluin. Ealáhus ferte buorebut váldit vuhtii birrasa amas árbevirolaš guolásteapmi ja biologalaš šláddjivuohta váikkuhuvvot negatiivvalaččat. Ferte maiddá ovddalgihtii juo čájehtit várrogasvuoda go ása ja doaimmaha biebmanrusttegiid vai eastadivčče dávdadaid ja luhtehasaide njoammumis luoduguollemáddodagaide, omd. njoammumis Deanu čázadaga luoduluosaide.

Sámediggi lea váldán ovdan njuorjjogiksiášši Ráđdehusain, muhto sii eai ádde min oainnuid. Sámediggi háliida ahte báikkálaš bivdit galggašedje beassat ávkástallat njuorjjoresursain.

Sámediggi lea mángii ovddidan Ráđdehussii guolásteaddjiid váttisvuoda mii guoská gonagasreabbái oalgesálašin. Dihto vuotnaguovlluin lea dál oalgesálašváttisvuoda nu sturron ahte ii šat leat vejolaš čadahit dábálaš bivddu. Váttisvuodain gillájit eanemusat unnimus fatnasat go dain ii leat vejolašvuohta mannat eará sajiide bivdit, omd. oarjabeallái 260 nuortalaš guhkkodaga. Sámediggi áigu joatkit barggus daid váttisvuodaid oainnusin dahkamiin maid gonagasreabbá dagaha unnimus fatnasiidda, vai maiddá dát fatnasat ožžot vuoigatvuoda bivdigoahhtit gonagasreappá.

Dilli lea hui duodalaš árbevirolaš guolásteapmái mearrasámi guovlluin. Dáid guovlluid smávva-guolásteaddjiid vuoigatvuodadilli hedjona dadistaga. Álbmoga boares guolástusrievttit han leat duohtavuođas váldojuvvon sis eret. Sámediggi áigu dál árvvoštallat vádit ILO:i ahte Norga lea rihkkon konvenšuvnna nr. 169, go sámi guovlluid álbmogis leat váldojuvvon eret sin vieruiduvvan vuoigatvuodat ja eamiálbmotvuoigatvuodat birge-

hit iežaset árbevirolaš báikkálaš ja regionála mariinna resurssaiguin. Sámediggi šálloša maiddá garrasit go guolástuseiseválddit bidjet vuodđun dan oainnu maid Ráđdehus, guolástusministara bokte, dovddahii 23.09.2004, nammalassii ahte sámevuovlluid álbmogis eai leat historjjálaš eaige álbmotrievttálaš vuoigatvuodát mariidnaresursaide.

Sámedikkis lea okta lahttu áhperesursalávde-gottis, mii galgá ráhkadit ođđa lága sáltečáhce-guolástuslága sadjái. Ulbmil lea ahte láhka earret eará galgá fuolahit eamiálbmogiid beroštumiid mearraresurssaid hálddašeamis ja čujuhit Norgga eamiálbmotgeatnegasvuodaide hálddašeamis.

Resursaávkástallan, hálddašeapmi ja vuoigatvuodát

Sámi guovlluid rikkis luondduriggodagat leat dak-kár ovdun, maiguin sáhtá buorebut ávkástallat ealáhusovddideamis ja árvobuvttadeamis. Eahpečielga vuoigatvuoda- ja hálddašandilit, institušuvnnalaš ráddjejumit ja vuostálas geavaheaddjiberoštumit hehttejit dábálaččat oppalaš positiiva ealáhusovddideami. Sámediggi lea garrasit deattuhan sámi oainnuid ovdamearkka dihtii boazodoalu, eanadoalu ja guolástusa láchima ja hálddašeami oktavuodas.

Guollesurssaid ferte hálddašit sámiid ja báik-gottiid vuoigatvuodaid vuodul, ja riikkalaš ja riikkaidgaskasaš eamiálbmotgeatnegasvuodaid vuodul. Sámediggi vuoraha barggu bivdovuoigatvuodaid máhcaheamiin sámi riddo- ja vuotnaguovlluide. Seammá guoská báikkálaš hálddašanmodeallaid ásaheapmái maid vuodđun galgá leat lagasvuoda- ja sorjjasvuodaprinsihppa.

Dáidda ja kultuvra

Sámediggi bargá ollislaš sámi kulturpolitihka hábmemiin, man oktavuodas ovttasbargu Ruota- ja Suoma Sámedikkiiguin, guoskevaš fylkkagielladaguin ja sámi kulturorganisašuvnnaguin lea guovddázis. Ovttasbargošiehtadus sámi dáiddárorganisašuvnnaiguin lea dahkkojuvvon Sámi kulturráđi bokte. Šiehtadusa ulbmilin lea ovddidit šláddjás sámi kultureallima ja láchit dilálašvuodaid sámi musihkkii, dánsumii, teáhterii, filmii, govva-dáidagii ja dáiddaduodjái. Sámediggi oaihvilda ahte dát lea dat buoremus vuohki movt láchit dilálašvuodaid sámi dáidaga ja kultuvrra hábmemii ja gaskkusteapmái.

Sámediggi meannudii *Kulturpolitihkalaš čilgehusa* dievasčoahkkimis miessemánus, ja bijai stuorra deattu dasa ahte lea našuvnnalaš ovddas-

vástáduš gozihit ja viidásetovddidit sámi kultuvrra. «Stuorradiggedieđáhusas nr 48 (2002–2003) Kulturpolitihka birra jagi 2014 ráđjai» váilot kulturpolitihkalaš višuvnnat sámi kultuvrra váste, ja dat dalle ii dávis stáhta geatnegasvuodaide. Sámediggi lea sorjavaš lassifievrridemiin stáhtabušehtas go galgá sáhttit bargat sámi kulturpolitihkain ja ovddidit dan, ja mii čujuhit dan stuorra erohusa mii lea Norgga kulturfuodda ja Sámi kulturfuodda ekonomalaš rámmaid gaskka.

2004:s oacčui Sámi kulturfuodda buohkanassii 30,9 miljon ruvnno ovddas eaŋkilohcamiid. Ollašuhthojuvvon proševttat ledje dušše 25 % ollislaš ohcansupmis. Dát čájeha ahte ruđat leat unnán. Áigodagas 1995–2001 lea Norgga kulturráđi bušehtta lassánan birrasii 100 miljon ruvnuin, muhto Sámi kulturfuodda bušehtta dušše 2,5 miljon ruvnuin. Dát lea heittot vuos sámi kultuvrra ovddideapmái ja ovdánahttimii, ja dat fuonida dasto luohttamuša Sámediggái kulturrudaid hálddašeddjin ja Sámedikki beaggima. Sámediggi lea ollu gerddiid váldán oktavuoda Kultur- ja girko-departemeanttain mii guoská sámi kultuvrra ruhtadeapmái almmá makkárga konkrehta bohtosiid haga.

Lávdedáidda ja festiválat

Sámi teáhteriin lea deatalaš sadji arenan sámi dáidda- ja kulturčájehemi gaskkusteames ja vásihusas, ja sámi giela geavaheames. Sámedikki mihtomearrin lea ahte Beaivváš Sámi Teáhtera doibmii sihkkarastojuvvo dohkálaš ekonomalaš vuoddu doaibmat sámi našuvnnalaš teáhterin, vai dat sáhtá bálvalit olles sámi ássanguovllu. Teáhteroktavuodas lea dasto deattuhuvvon doarjut lávdedáidaga main mánát ja nuorat leat leamaš oasseváldin ja olahusjoavkun. Dasa lassin lea amatevrateáhter-doaibma ja teáhter oarjelsámi guovllus leamaš vuoruhuvvon. Sámedikkis lea leamaš beroštupmi sihkkarastit dohkálaš ekonomalaš vuodu Áarjelhsaemien Teaterere/Sydsamisk Teaterii.

Sámi festiválat leat deatalaš arenat sámi kultuvrra ovdánahttimii ja sámi álbmoga deaivvadásdjain. Sámi festiválat laskan buktá stuorra vejolašvuodaid, muhto maiddá hástalusaid maid gaskkas vuoruheapmi ja ruhtadeapmi leat deatalepmosat. Lea juolluduvvon festiváldoarjja njealje bissovaš sámi festiválii 2004:s mat leat Riddu Riddu Gáivuonas, Sámi musihkkafestivála Guovdageainnus, Kárášjoga beassášfestivála ja Márkomeannu Skániin/Evenáššis. Dasa lassin lea addojuvvon prošektadoarjja eará sámi ja eamiálbmotfestiválaide ja festiválaide main leat leamaš sámi doalut.

Mii guoská filmmasuorgái, de leat doaimmat lassánan dovdomassii dain manjmuš jagiin. Guovdageainnus lea Sámi festivála lágiduvvon mánja jagi Sámedikki doarjagiin. Sámi video- ja filmadahkkiid lohku lea lassánan, ja dan mielde maiddái doarjjaohcamiid lohku filbmaulbmiliidda. Davvinorgga filbmaguovddázis lea erenoamáš ovddasvástáduš sámi filmmaid ruhtadeames, ja ovttagbargu sámi filbmadahkkiid ja Davvinorgga filbmaguovddáza gaskka ferte ovddiduvvot viidáseappot. Sámediggi registrere ahte juolludus stáhtabušehtas filbmaguovddázii ii leat ovdánan nugo lei vurdojuvvon. Dát dilli ii leat dohkálaš sámi filmmaid ovdáneami ektui, ja Sámediggi bivdá ahte Davvinorgga filbmaguovddáza ekonomalaš rámmaeavttut nannejuvvojit.

Musihkka

Musihkka juolludusat leat leamaš seamma dásis mannggaid jagiid, 2004:s lei dat 884 000 ruvnno. Sámi musihkka lea váikkuhan sámi kultuvrra oidnosii buktima ja loktema sihke sámi álbmogii ja muđui máilbmái. Ohcamiid lohku lea lassánan jagis jahká, ja ohcamiid submi oktiibuot musihka almmuheapmái, doarjjan konsearttaide ja musihkadoaimbajuide lei 4 430 000 ruvnno. Dárbbuid ja várrejuvvon ruđaid gaskka lea stuorra erohus ja dušše viđat oassi prošeavttain ollašuttuovvuo. Sámi musihkka ferte šaddat lunddolaš oassin riikkaassemusihkarortnegis. Dasto lea deatalaš sihkarastit ja olamuddui buktit dološ juoiganbáddemaid mat leat billašuvvamin ja jávkamin.

Dáidda

Dán jagi lea várrejuvvon 250 000 ruvnno dáidaga ja duoji oastimii. Ostojuvvon dáidda galgá biddjojuvvot boahtteáiggi dáiddamuseai. Dassázii go musea lea duohtan dahkkojuvvon, lea dáidda gaskabodosaččat ráddjojuvvon Sámiid Vuorká Dávviriid. Dát lea dohkketmeahttun ortnet. Dáiddamusea lea deatalaš sihke dáiddáriidda geat besset čájehit iežaset dáidaga ja publikumii geat ožžot vejolašvuoda geahččat sámi dáiddáriid dujiid. Ovdaprošekterema ruhtadanohcan lea sáddejuvvon Ráddehussii Kultur- ja girkodepartemeantta bokte, nu ahte proseassa lea álggahuvvon.

Dán jagi lea maiddái juhkkujuvvon bargostipeanda, bargostipeanda nuorat easkaálgi sámi dáiddáriidda, dasto lea addojuvvon álggahanstipeanda, ávnnasstipeanda ja mátke- ja oahppostipeanda. Sámediggi lea bivdán stáhtalaš eiseváldiid bidjat eanet ruđaid sámi dáiddárstipeandaide.

Sámi dáiddaguovddáš lea plánen fárrehit guovddáza eanet guovddáš sadjái Kárášjogas. Sámediggi lea dorjon plánaid ja lea váldán oktavuoda Kultur- ja girkodepartemeanttain, ja lea bivdán ekonomalaš veahki ášši duohtan dahkamii. Sámediggi lea ovttrasádiid Romssa fylkkagiieldain, Romssa universitehtain ja Storfjord giieldain vuodđudan vuodđudusa Lássegámme dainna jurdagiin ahte váldit vára Nils Aslak Valkeapää dáidagis mii sus bázi go son ieš jámii.

Girjjálašvuohta ja lágádusat

2004:s addojuvvui doarjja buohkanassii 17 girjjálašvuodaguovdásaš prošeaktii. Registrerejuvvon ohcamat girjjálašvuodas ledje oktiibuot 12 miljon ruvnno ovddas, ja Sámi kulturfoandda juolludeapmi lei dušše 1 765 000 ruvnno. Dát mearkkaša ahte leat sáhtán duohtan dahkat dušše 14,5 % prošeavttain ohcamiid logu ektui 2004:s. Dát mearkkaša dan ahte sámi čáppagirjjálašvuoda ruhtadandilli lea hirbmat váttis. Ollu buorit girjjálašvuodaprošeavttat fertejit vuordit jahkeviissaid ovdal daid sáhtá duohtan dahkat. Dát duššástuhtá girječálliid, lágádusaid, lohkkiiid ja olles sámi servodaga.

Registrerejuvvo ahte lágádusaid lohku mat almuhit sámi girjjálašvuoda, oahpponeavvuid ja musihka stuorra. Guhtta lágádusa ožžo lágádusdoarjaga 2004:s. Sámedikki ulbmilin lea hukset stabiila lágádussuorggi sámi guovlluin. Dát mihttomearri ii leat olahuvvon ekonomalaš rámmaid geažil. 2004:s lei rámma sámi girjelágádusaide Sámedikki bušehtas 1 573 000 ruvnno. Juolludus sámi lágádusaide lea leamaš oalle guhkás seamma dásis 1994 rájes. Juolludus lea dušše 18,3 % das maid Det Norske Samlaget oázžu doarjjan stáhtabušehtas ođđadárogiela ovddideapmái. Sámediggi lea dovddahan Sturradiggái ahte lea duhtameahttun, ja dát čájeha čielgasit makkár vuoruhemiid guovddáš eiseválddit leat dahkan sámi giela ja kultuvrra ovddideapmái. Ođđa sámi girjelágádusaid lassáneapmi lea dagahan dan ahte doarjja ovttaskas lágádusaide lea geahppánan. Golbma ođđa girjelágádusa leat laktojuvvon ortnegii jagi 2001 rájes.

Kulturviesut

Čájeha ahte kulturviesuin lea leamaš stuorra mearkkašupmi sámi giela ja kultuvrra suodjaleapmái ja ealáskuhttimii. Bargu duohtan dahkat Ája sámi guovddáza huksema Gáivuona suohkanis lea jođus. Sámediggi lea ovttrasádiid Romssa fylkka-suohkaniin ja Gáivuona suohkaniin váikkuhan eko-

Tabealla 2.3

	(Logut almmuhit 1 000 ru)			
	2001	2002	2003	2004
Sámi kulturfoanda	9 475	9 000	8 837	7 958
Sámi lágádusat	1 500	1 520	1 573	1 573
Sámi kulturviesut	3 998	4 613	4 932	5 157
Sámi kulturorganisašuvnnat	1 072	1 093	1 253	1 253
Sámi festiválat	700	1 128	1 360	1 360
Sámi valáštallan	500	500	550	750
Sámi teáhter (Beaivváš sámi teáhter)	0	10 700	11 075	11 296
Dáiddárstipeanddat	0	1 300	1 300	1 300
Sámi publikašuvnnat	0	0	200	1 000
Čájáhusdoarjja		0	0	300
Oktiibuot	17 245	29 854	31 080	31 947

nomalaččat dan ahte bargu vuosttaš huksendásiin lea álggahuvvon. Ája sámi guovddáža viidáset huksema ferte ollásit ruhtadit. Dasa lassin leat huksenplánat Várdoáikki ektui Lulli-Romssas ja Saemien Sijte ektui Davvi-Trøndelágas. Huksengárvvus kulturviessoproševttaid gaskkas lea Saemien Sijte Davvi-Trøndelágas vuoruhuvvon bajimužžii. Daid kulturviessoplánaid duohtan dahkama ektui mat eai leat meroštallojuvvon našuvnnalaš vistin, lea Sámedikkis leamaš ulbmilin ahte ásahuvvo sierra kulturviessofoanda. Ráđdehus ii leat dorjon Sámedikki dás.

Valáštallan

Sámediggi bargá aktiivvalaččat sámi valáštallama rámmaeavttuid nannemiin. Doarjja Sámiid Valáštallan Lihttui – Norga (SVL-N) 2004:s lea lassánan mealgat, ja Sámi spábbačiekčanlihttu (SSL) mii vuodduduvvui 2003:s oaččui doaimadoarjaga Sámedikkis 2004:s. Dasa lassin ruhtadii Sámediggi SVL searvama Arctic Winter Comesii Fort McMurray:s Kanadas. Sámi oasseváldit birgejedje hui bures AWG:s. Sámediggi rámiida sakka sihke valáštalliid ja kulturbargiid dan ektui movt sii ovddastedje Sámi. Sámediggi áigu vuoruhit barggu dilálašvuodaid láchčimiin nu ahte sámi nuorat maiddái boahpteáiggis galget oazžut vejolašvuoda searvat dáid árktalaš dálvegilvuide.

Sámi valáštallamis leat ollu doaimmat ja ruhtadárbu valáštallandoaimmaide ja dan doaimma organiseremii lea stuoris. Sámediggi lea ovttasrádiid sámi valáštallanorgánaiguin dadistaga gulahallan guovddáš eiseválddiiguin áigumušain

oččodit speallanruđaid sámi valáštallamii. Dát ii leat doaisttáži buktán konkreahta bohtosiid.

Bušeahттаovdáneapmi

12 609 000 ruvdnosaš lassáneapmi boahdá das go dáiddárstipeanddat ja Beaivváš sámi teáhter sirdojuvvojede Kultur- ja girkodepartemeanttas Sámediggái.

2.7.2 Sámi arkiiva ja bibliotekabálvalusat

Sámediggi háliida ahte Sámi arkiiva Guovdageainnus ovddiduvvo arkiivan mas lea našuvnnalaš ovddasvástádus buot sámi arkiivaávdnasiin. Eanemus ulbmillaš lea ahte arkiiva lea njuolga Riikaarkivára vuolde, muhto Sámediggi ferte leat guovddáš eavttuidbiddji dan huksemis. Vuosttas lávki lea dahkkojuvvon ja Sámi arkiivva Guovdageainnus bušeahттаovddasvástádus jagi 2005 rájes sirdojuvvon Riikaarkivárii.

Sámedikki vuosttas bibliotekakonfereansa lágiduvvui golggotmánus 2004, ja dat lei dan seamás Sámi sierrabibliotekha 50 jagi čalmmusteapmi. Konfereanssa mihtomearrin lei veahkehit ja movttiidahttit eará bibliotekaid hukset sin bálvalusaid sámi geavaheaddjiide ja eará geavaheaddjiide geat jerret bálvalusaid sámi diliid birra.

Nannen dihte sámi bibliotekabálvalusa riikkas lea ásahuvvon doarjaortnet. 2004:s lei olahusjoavkun skuvla- ja álbotbibliotekha golmma davimus fylkkas mat háliidit hukset iežaset sáme-giel čoahkádusaid. Bohte oktiibuot 44 doarjjaohcama. Dáid gaskkas ožžo logi skuvlabibliotekha ja

gávccii álbmobibliotehka doarjaga gaskal 5 000 ja 15 000 ruvno oastit sámi bibliotehkaávdnasiid nugo girjiid, jietnagirjiid, cd:aid ja video/dvd sámegilli.

Girjebusset

Sámediggi lea hui kritihkalaš go Kultur- ja girkodepartemeanta ii leat várren sierra ruđaid ruhtadit odđa girjebusiid sámi guovlluin. Departemeanta oaivvilda ahte sámi girjebusset galget gilvalit odđa, lávdaruđaid alde mat juogaduvvojit fylkkagiieldaide earret eará kulturviesuid váste. Sámediggi ballá ahte dán lágan ortnet dagaha dan ahte sámi girjebusset fertejtit heaittihit doaimmaset dalle go dáláš busiid ferte bidjat eret geavahas. Jos Sámediggi galgá hálldašit sámi girjebusiid doaibmadoarjaga, de ferte investerendoarjja leat eanet einnostahtti go maid departemeanta dás árvala. Sámediggi oaivvilda ahte dat guhte hálldaša girjebusiid doaibmadoarjaga ferte maiddái háldet investerendoarjaga. Eaktun ahte Sámediggi galgá váldit badjelasas ortnega, lea ahte dasa čuvvot ruđat odđa busiid oastimii. Geahča muđui kapihtala Interreg-programmaid birra.

2.8 Kulturmuittut ja birasgáhtten

Sámi kulturmuittut ja kulturbirrasat leat hui deatalaš historjjálaš duodaštusat sámi eallimis ja kultuvrras áiggiid čađa. Danne deattuha Sámediggi ahte sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid ferte suodjalit dainna lágiin ahte dat váikkuha sámi kultuvrra nannema ja viidásetdoalvuma. Kulturmuittuid bidjan sámi dálááigeoktavuhtii addá historjjálaš máhtolašvuoda seammás go dat váikkuha kultuvrralaš gullevašvuoda vásihusa ja dihtomielalášvuoda láhttadeami birra ja dasto luonddugeavaheami birra. Sámi kultureatnadat kulturmuittuiguin ja kulturbirrasiin galgá vuhtii váldojuvvot buot areálaplánemiid oktavuođas. Sámediggi lea 2004:s joatkán ain barggu sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid máhtolašvuoda nannemiin.

Sámi museat lea deatalaš oassi Sámedikki kulturmuittobarggus. Museat leat vuodduvuvvon ávnnaslaš duodašteapmái ja materiálakeahtes kultuvrii, ja leat sámi ovdahistorjjá, historjjá ja dálá áiggi hirbmat deatalaš gaskkustanarenat, maiddái reflekšuvdnan ja dialogan daid birra.

Birasgáhttenbargu Sámedikkis vuodduvuvvon dássettolaš servodatovdnáhttima mihttomearrái masa biras ja luondu ieža bidjet rájiid. Luondu sámi guovlluin lea rašši. Danne fertet váldit vára luonddus dainna lágiin ahte sámi kultuvrras ja ser-

vodateallimis lea vuoddu ovdánit ja viidásetovdnáhttojuvvot.

2.8.1 Kulturmuittosuođjaleapmi

Danne lea politihka ovddideapmi mii váldá vuhtii sihke sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasa ja muđui sámi kultuvrra, dan seammás go nana ceavzilis ovdáneapmi lea guovddázis, deatalaš oassi dan barggus maid Sámediggi lea čadahan 2004:s.

Báikkálaš sámi birrasiiguin, eanaeaiggádiiguin, doaibmabiddjoamasteaddjiiguin ja eará beroštumiiguin ja searválaččaiguin kulturmuittobarggus lea ovddiduvvon buorre oktavuohta. Dat lea addán buori vuodu sámi kulturmuittuid registreremii ja oppalaččat viiddis ádejumi kulturmuittosuođjaleapmái. Dát leat várra dat deataleamos oasit sámi kulturmuittogáhttemis.

Sámediggi lea áigodagas 2001–2003 ráhkadan hálldašanplánaid Ceavccageađggi kulturmuittoguvllu ja Njávdáma nuortasámi gili váste. Hálldašanplána barggu čuovvleapmin lea ovddasvástádus Ceavccageađggi kulturmuittoguvllu seailuheames sirdojuvvon Várjjaga Sámi Museai ja Njávdáma nuortasámi gili seailuheames fas Nuortasámi museai. Museaide leat maiddái juhkkuojuvvon ruđat dáid doaimmaid goziheapmái. Dát leat buorin ovdamearkan dasa ahte guovddáš eiseválddit leat dohkkehišgoahtán sámi kulturmuittuid ja kulturbirrasiid, ja ahte sámi kulturmuittohálldašeapmi lea ovdánan ákkastallamiinniguin.

Jagi 2004 áigge lea Sámediggi ráhkadan ollu plánaid doaibmabijuid birra bassi sámi váriin dahje eará báikkiiin maidda čatnasa dološ sámi árbevierru dahje osku. Dovdoseamos ášši lei plána geavahit Sálašoavi čierastanluohkkán Romssa 2014 dálveolympia gilvvuid áigge. Min iskkadeamit čájehit ahte Sálašoavi ferte ádejuvvoht automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi kulturmuittun kulturmuittolága mielde. Go vejolaččat bohtet konkrehta plánat vári geavaheames, de ferte addojuvvot fágalaš árvoštállan ja spiehkastatmeannudeapmi kulturmuittolága mielde. Vástešaš árvoštállamat leat dahkkojuvvon eará lokalitehtaide maidda čatnasa dološ sámi árbevierru ja osku.

Sámediggi lea jagi 2004 addán doarjaga iešgudet doaibmabijuide sámi kulturmuittogáhttemis. Sámediggi hálldaša sámi kulturmuittosuođjaleami doarjjaortnega maid Birasgáhttendepartemeanta (BD) ruhtada. 2 000 000 ruvdnosaš fievrredeapmi BD:s ii leat rievdan 2002 rájes. Doarjjaortnet lea deataleamos váikkuhangaskaopmi mii Sámedikkis lea mainna háhkat báikkálaš

áŋgiruššama sámi kulturmuittuid ektui. Doarjja dán lágan prošeavttaide váikkuha ovddidit máhtolašvuoda sámi kulturhistorjja, kulturmuittuid ja kulturbirrasa birra.

Birasgáhttendepartemeanta lea fápmudan Sámediggái válldi kulturmuittolága mielde, ja dát lea geahččalanáigodat mii bistá jagi 2004 lohppii. Sámediggi háliida ortnega mas válldi kulturmuittolága mielde fápmuduvvo lánkaásahusa bokte, almmá ahte Birasgáhttendepartemeanta/Riikaantikváras lea njuolggoinstruksaváldi Sámediggái beaivválaš barggus. Sámedikki, Birasgáhttendepartemeantta, Gielda- ja guovludpartemeantta ja Riikaantikvára gaskka galgá ášahuvvot bargojavku mii galgá čielgadat dán.

2.8.2 Vistesuodjaleapmi

Vistesuodjaleapmi lea okta oassi Sámedikki ollislaš kulturmuittosudjaleames. Sámi vistekulturmuittuide gullet priváhta ja almmolaš vistit. Bargu sámi vistasuodjaleamiin lea danne oassi kulturmuittosudjaleames, gos Sámediggi fertet leat ja lea, lánka galahallamiin báikegottiid olbmui. Sámedikki vistehálldášantnet *Sámi visttiid sudjaleapmi ja hálldášapmi*, lea gárvvistuvvon. Hálldášantnet deattuha dan oktavuoda mii vistekulturmuittuin lea sámi kultuvrii ja historjái. Dát lagadeapmi lea bidjan čuovgasa sámi historjái, kultuvrii ja gillii ollu giliin gos gieddebargu lea čadahuvvon, dahje konkrehta vistasuodjalarbargu lea dahkkojuvvon. Bargu lea buktán stuorra beroštumi ja aktivitehta vistasuodjalansuorggis sámi báikegottiin, ja lea váikkuhan duodástit sámi ássama ja historjái ollu sájiin.

Sámedikki vistehálldášantnet *Sámi visttiid sudjaleapmi ja hálldášapmi*, lea gárvvistuvvon. Hálldášantnet deattuha dan oktavuoda mii vistekulturmuittuin lea sámi kultuvrii ja historjái. Dát lagadeapmi lea bidjan čuovgasa sámi historjái, kultuvrii ja gillii ollu giliin gos gieddebargu lea čadahuvvon, dahje konkrehta vistasuodjalarbargu lea dahkkojuvvon. Bargu lea buktán stuorra beroštumi ja aktivitehta vistasuodjalansuorggis sámi báikegottiin, ja lea váikkuhan duodástit sámi ássama ja historjái ollu sájiin.

Sámediggi addá rávvagiid ja doarjaga eankiláššiiin movt divvut ja duodástit ráfáidahttojuvvon ja sudjalarbosaš visttiid sudjalar- ja hálldášantplána njuolggadusaid mielde. Gávdnojit sullii 1200 automáhtalaččat ráfáidahttojuvvon sámi vistti ja vel sullii 800 jukset dien stáhtusa 10–15 jagi geahčen. Boarraset visttiid divvun gáibida dávjá hui ollu resurssaid. Ráfáidahttojuvvon sámi visttiid alla lohku ja lassánan beroštupmi vistasuodjaleapmái, dagaha ahte lea hui stuorra dárba oázžut doarjjarudaid vistasuodjalarbargui. Juolludeami ulbmil ii leat man ge lánka doarvái dárbbu ektui.

2.8.3 Areálasudjaleapmi

Sámediggi lea jagi mielde gozihan sámi kulturmuittoberoštumiid ollu iešguđet lágan areáladuohtadeamiid oktavuodas Sámis.

Stuorra areálain rievdaduvvo árbevirolaš geavaheapmi eret. Vaikko Sámediggi lea vuostálastán

Hálkavári báhčinguovllu viiddideami Finnmárkus, ja Meavkki ja Blátind báhčinguovlluid oktiičatnama Romssas, de leat dat dál plánejuvomin. Guovdageainnu ja Áltta gaskka galgá huksejuvot elfápmolinjá ja miehtá Sámi plánejuvvojit ollu bieggafápmoprošeavttat. Sámediggi lea ollu gerddiid čujuhan ahte fertet dahkat ollislaš váikkuhusiskančielggadusaid buot bieggamillopárkkaid ektui mat leat plánejuvomin. Sámediggi deattuha ahte mii prinsihpalaččat eat leat vuostá eatnamiid ja luondduresurssaid odđa geavaheami sámi guovlluin, muhto mii háliidit váikkuhanfámu boakteáiggi ovdáneapmái ja sihkarastit ahte doaibma dahkkojuvvo sámi eavttuid vuodul. Dát ii guoska dušše bieggafápmui, muhto maiddái minerálarurssaid roggamii ja bákteruvkedoibmii sámi guovlluin.

Nubbi eará vuohki movt čatnat areálaid leat iešguđet lágan sudjalarbplánat, maidda gullá maiddái álbmotmehciid ásaheapmi. Sudjaleapmi sámi guovlluin sáhtta leat buorre sámi servodagas, earret eará danne go dat sáhtta váikkuhit olgguldas preassa hehttema ja luondduresurssaid sudjaleami vuodđun kultuvrii. Dát eaktuda dattetge dásássaš searvi sudjalarbproseassa, sudjalarbdoalu ja hálldášantregime mii ii amasmuhte, muhto nanne sámi kultuvrii ealáhusaiguin ja servodatealimiin. Sudjaleapmi ii galgga šaddat hehttehussan sámi kultuvrii ja ealáhusdoaimama ovdánahtti. Sámediggi lea guorahallan sudjalarbproblematihka guovddáš eiseváldiiguin ollu gerddiid, mañimustá čakčat 2004 čoaččim birasgáhttministariin. Sámedikki beales rávvejuvui ahte čuoovolit plánaproseassabarggu Divtasvuona/Hellemo geavaheami ja sudjaleami ektui ovdamearkan eará sudjalarbplánaide sámi guovlluin. Sámediggi gáibida ahte sudjalarbproseassat bissehuvvojit dassáži go riektedilli lea čilgejuvvon, ja Finnmárkus dassáži go finnmárkolánka lea mearriduvvon. Dát ovddiduvvui erenoamážit dan geažil go Sievju álbmotmeahcci ja Várnjárgga álbmotmeahcci juo leat guovddáš gulaskuddamis. Dasto lei ovtamielalášvuohka das ahte bargu sudjalarbproseassa njuolggadusaiguin, mat gusket sámi beroštumiide, galget vuoruhuvvot. Njuolggadusat leat ráhkaduvvomin ja galget meannuduvvot Sámedikkis jagi 2005 álggus.

Eará duohtademiid gaskkas lea viiddis bartahuksen stuorra váttisvuohčan dihto guovlluin. Sámediggi lea sámediggeplánas 2002–2005 árvalan ovdánavuogi mainna gozihuvvojit mañggat beroštumit ja geavaheaddjiavkkut. Dán lágan ortnet gáibida nannejuvvon dialoga sámi báikegottiiguin ja beroštupmijoavkkuiguin plánaproseassas.

Dáid beliid eai leat eiseválddit vuhtii váldán movt ge erenoamážit.

2.8.4 Birasgáhtten

Sámediggi lea čuovvolan riikkaidgaskasaš barggu Biologalaš sláddjivuoda konvenšuvnnain (BŠK), nu ahte lea searvan norgalaš sáttagottis čihččet beallálaščoahkkimii (COP7) BŠK oktavuodas. Sámediggi čuovvolii erenoamážit BŠK kapihttala 8(j) mas lea sáhka eamiálbmogiid árbevirolaš máhtolašvuodain. Dasto čuovvolii Sámediggi eará relevanta fáttáid nugo suodjalanguovlluid ja genarurssaid ektui. Sámediggi fuolahii maiddá oktavuodas norgalaš sáttagotti ja eamiálbmotsáttagotti gaska beallálaščoahkkimis.

Bievlavuodjin lea okta dain beliin mii lea mielde váikkuheamen birrasa gos mii eallit. Geavaheapmi ja lagasvuolta eatnadahkii lea rievdan áiggi mielde, ja mohtorjohtalus lea okta dovdomearka dasa. Dán perspektiivva lea hui deatalaš muitit njuolggadusaid hábmemis ja geavaheames, ja dasto viidáset ságastallamis bievlavuodjima birra. Sámediggi háliida searvat servodatdigáštallamii man oktavuodas hábmet buriid miellaguottuid bievlavuodjima hárrái sámi guovlluin.

Birasrihkkosat fertejit vuoruhuvvot buorebut. Mii leat vásihan ahte rihkkunáššit sámi kulturmuittuid hárrái kulturmuittolága ektui hilgojuvvojit. Dákkár rihkkumat leat leamaš sihke lobihis tráktorgeainnu ektui Tydála gielddas Lulli-Trøndelága ja duohtademiid ektui bálvvosrieggáin Ceavcageadggi kulturmuittoguovllus Unjárgga gielddas Finnmárkkus.

2.8.5 Museat

Sámi museat leat deatalaš ásahusat sámi kulturárbbi hálddašeames boahttevaš buolvvaide, ja leat deatalaš mieldeváikkuheaddjin odđaáigásaš sámi servodaga ovdánahttimis. Áigumuššan lea ahte museadiedáhus meannuduvvo guovvamánu 2005 dievasčoahkkimis. Diedáhus ja mearrádus biddjojuvvo vuodđun boahtteáiggi strategalaš museapolitihkalaš bargui Sámedikkis.

Sámediggi lea sámi museaid ovddasvástádusa badjelasaš váldima rájes gávdnan sámi lasihit doaibmadoarjaga dáid museaide 17 %:in. Beroškeahttá das ahte stáhtabušehtas eai leat fievrredeamit duohtavuodas movt ge lassánan. Sámediggi lea maiddá joavdan guhkás sámi museaid fágalaš nannemis ja oktiortnemis museaodastusa bokte. Sámediggi lea dattetge sorjjavaš lassirudaid oazzumis go galgá sáhttit čadahit museaodastusa áigumušaid.

Fylkkagiieldain lea ovddasvástádus guovllulaš doaibmarudaid juolludeames sámi museaide. Dán ovddasvástádusa eai leat muhtun fylkkagiieldat čuovvolan maŋŋá go Sámediggi válddi badjelasaš hálddašnovddasvástádusa museain. Ovtasbargošiehtadusaid čuovvoleapmin Sámedikki ja Finnmárkku fylkkagieldda ja dasto Davvi-Trøndelága fylkkagieldda gaska, leat dat fas addán doarjaga maiddá sámi museaide iežaset guovlluin. Sámi museat sáhttet maiddá ohcat prošeaktadoarjaga Sámedikki doarjarudaid bokte.

Máŋga fylkkagieldda hálddašan musea main lea sámi kultuvra ja historjá oassin iežaset doaimmas, leat dađistaga ohcan sirdojuvvo Sámedikki hálddašepmái. Sámedikki mielas dat lea buorre.

Tabealla 2.4

Musea	2001	2002	2003	2004
Saemien Sitje	451 560	1 180 000	1 421 000	1 460 000
Árran julevsámi musea	2 315 000	2 360 000	2 443 000	2 508 000
Gállogietti musea	0	40 000	50 000	50 000
Guovdageainnu Gilišillju	160 600	230 000	240 000	246 000
Sámiid Vuorká-Dávvirat	2 900 000	3 400 000	3 519 000	3 605 000
Deanu Musea	160 600	230 000	240 000	246 000
Várjjat Sámi Musea	529 250	1 190 000	1 232 000	1 265 000
Jáhkovuona mearrasámi musea	0	150 000	160 000	200 000
Porsáŋgu musea	161 000	0	0	246 000
Savio musea	0	0	0	200 000
Nuortasámi musea	0	0	0	340 000
Oktiibuot	6 678 010	8 780 000	9 305 000	10 366 000

Jagi 2004 rájes lea Porsáŋgu musea čadnojuvvo Sámedikki hálddašeapmái. Máttá-Várjjaga giella lea mearridan ahte dat háliida ahte Máttá-Várjjaga musea galgá Sámedikki hálddašeapmái. 2004:s lea Nuortasámi museai nammaduvvon gaskaboddosaš stivra, ja dat oažžu doaibmaruđaid Sámedikkis ja Máttá-Várjjaga gielddas ohcama vuodul. Stáhtabušeahhta 2005 árvalusas lea Nuortasámi musea ođđavistti ruhtadeapmi viimmat álggahuvvon.

Tabealla čájeha stáhtalaš doaibmadoarjaga ovdáneami sámi museaide 2001 rájes 2004 rádjai. Dasa lassin ožžot muhtun museat doarjaga fylkagielddain ja gielddain.

- Sámediggi válddii badjelosas hálddašanovdasvástádusa Porsáŋgu museas jagi 2004 rájes.
- Nuortasámi musea lea ásaheavvomin ja oažžu 2004:s doaibmadoarjaga Sámedikki doarjjastivrras ohcama mielde.

Sámedikkis lea museaodastusbargguin joatkin sakka vuoruhuvvon. Bargu odastusain 2004:s lea leamaš čohkkejuvvo guovtti museasiidda ektui Finnmárkkus.

Sámi museat, guovddáš ásaheavvomin sámi kultuvrra ja historjjá duodašteames ja gaskkusteames, leat hui deatalaččat miellaguottuid duddjonbargus. Dat movt nissonolbmuid ja almmáiolbmuid rolla sámi kultuvrras historjjá bokte čađahuvo stuorát publikumii museain, váikkuha dán áigge miellaguottuid. Miellaguottut, dihtomielažžan dahkan ja áddejupmi leat deatalaš oasis dásseárvopolitihkalaš barggus. Sámediggi áigu vuolggahit dán lágan dihtomielažžan dahkama go lea oktavuođas museaiguin. Sámediggi áigu kártet ruđaid geavaheami kulturmuittuide ja museaulbmiliidda dásseárv- ja sohkaheavvoneaktiivvas.

2.9 Rájáidrasttildeddji ovttasbargu

2.9.1 Sámi parlamentáralaš ráđđi

Sámi parlamentáralaš ráđi válđoáŋgiruššansuorgin 2004:s lea leamaš sámi giella, oahpahusa, oahpponeavvuid buvttadeami, dásseárvvu ja nuoraidsearvama goziheapmi ja ovddideapmi sámi servodagas. Sámi parlamentáralaš ráđđi koordinere sámi jiena eará eamiálbmogiid ektui ja riikkaidgaskasaččat, earret eará eamiálbmotáššiid barggu bokte ásaheavvomin forain nugo Barentsovtasbarggu, ON ja EU bokte.

Miessemánus 2004 válddii Sámediggi Ruota bealde badjelosas presideantadoaimma ja ná maid dái SPR čállingoddedoaimma. SPR oaččui 300 000 ruvno stáhtabušeahas Norggas, ja ruđat sirdo-

juvvojedje Sámediggái Ruota bealde dalán go dat válddii badjelosas jodiheami SPR:s. Ruota Sámedikki vátna resursadili geažil lea Norgga Sámediggi veahkehan SPR áššiid meannudeames. Dát virgeresurssat gullet hálddahusa dábalaš bušehtii, muhto golut čohkkimiidda, mas mielde dulkon, jorgaleapmi ja ovddasteapmi fertejit máksojuvvo sierra. Norgga Sámediggi lea máksán Ruošša beale sámiid searvama SPR ovttasbargui.

Sámi giellalávdegoddi lea Sámi parlamentáralaš ráđi giellaorgána ja lea sámi álbmoga mearrádusorgána oktasaš sámi giellaáššiin. Sámi giellalávdegotti ulbmilin lea gozihit ja ovddidit kulturárbbi mii čatnasa sámi gillii, ja dieinna lágiin doaibmat fága- ja áššedovdiorgánan, oktiortnet ja heivehit doaimmaid sámi giella geavaheames ja dikšumis, čađahit gaskkusteami našuvnnalaš sámi giellaorgánaid gaskka ja koordineret sámi giellabarggu.

Hástalussan ovddosguvlui lea ain oččodit ruhtadeami SPR doibmii. SPR lea mearridan 2 405 196 ruvdnosaš bušeahha jahkásaš doibmii. SPR lea bivdán ráđdehusaid Suomas, Norggas ja Ruotas ruhtadit SPR doaimma. Muhto ain fertejit sámedikkid ieža ruhtadit doaimma.

2.9.2 Interreg-programmat

Interreg III A guoská buot servodatsurggiide; ealáhusaide, kultuvrii, oahpahussii, gillii jna. Interreg III A-programmaid váldolbmilin lea ahte galget leat nana, ealli sámi servodagat, ealli kultuvra, nana sámi giella ja ahte fierpmádat sámiid gaskka galgá nannejuvvot ja ovddiduvvot. Ulbmil dávista Sámedikki mihttomeriide oktiibuot. Go lea dakkár ovddidanprogramma mas leat nu ollu seammalágan árvvut go Sámedikkis, de lea dat dakkár gaskaopmi maid sáhtta geavahit bargat surggiiguin maid dábalaččat eai livčce resurssat maid bidjat.

Interreg III A-programmaáidogat lea 2000–2006. Programmaid álgu maŋŋonii dan geažil go programmadokumeanttat eai dohkkehuvvon Bruselis ovdalgo 2001:s. Dasto addojuvvui Sámediggái čállingoddeovddasvástádus Norgga bealde goappašiid sámi oasseprogrammaid ovddas, mii buvttii liigedoaimmaid maid hálddahusas eai lean resurssat. Programmaid hálddahuslaš golut eai máksojuvvo teknihkalaš veahki ovddas, man geažil Sámediggi ii leat šat válđan čállingoddeovddasvástádusa.

Jagi 2001 rájes leat programmat ruhtadan 23 prošeavtta surggiin nugo giella, mánat ja nuorat, kultuvra ja ealáhusat jna. Okta ovdamearka prošeavttain mat leat ruhtaduvvon lea Lulli-Trøndelága fylkkabibliotehka prošeakta «kulturbuss

uten grenser». Dát lea girjebusseprošeakta, mas maiddái kulturgaskkusteapmi lassin girjjálašvuhtii, lea deatalaš bealli. Girjebusse galgá vuodjit oarjel-sámi guovllus gávccii gearddi jagis ja dát prošeakta galgá bistit jagi 2005 lohppii. Geahča maiddái kapihttala Ealáhusat ja kultuvra. Dasto lea álggahuvvon sámi koara Sámi Jienaid prošeakta man namma lea «koarralávlun», mas kulturgaskkusteapmi lávluma/juoigama bokte ja fierpmádathuk-sen riikkarájiid rastá lea váldomihttomearrin.

Sámi servodaga birasjurddašeapmi ja dásseárvu sohkabeliid gaskka lea Interreg-oktavuođas biddjojuvvon ollislaš jurddašeapmái. Dát mearkkaša dan ahte prošeavttain main lea lundolaš, galget biras ja dásseárvu leat oassin prošeavtta barggus, álggu rájes gitta lohppii, maiddái go prošeavtta boadus galgá dovddusin dahkkojuvvot.

Oktiibuot lea juolluduvvon 6 600 000 ruvno sámi Interreg-programmaide stáhtabušehtas áigodagas 2002–2004. Ohcamiid lohku lea birrasii guđa geardde stuorát, nu ahte fertet vuoruhit ohciid gaskka. Buohkanassii leat Interreg sámi oasse-programmain deatalaš váikkuhus guovlluláš ja ere-noamážit rádjaguovlluid ovdánahttimii.

2.9.3 Eamiálbmotjietna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain

Dán oktavuođas lea Sámediggi 2004:s välljen bargat välljejuvvon ON-orgánaid ektui, ja dasto davviguovlluid ovttasbarggu ja EU ektui.

Eamiálbmotáššiid Bissovaš Forum doalai goalmmat sešuvnna New Yorkas miessemánus, ja Sámediggi lei mielde Norgga sáttagottis. Sámediggi juolludii 2004:s 250 000 ruvno Bissovaš Foruma bargui ja attii Sámi Nisson-Forumii 20 000 ruvno mátkedoarjjan searvat eamiálbmotsešuvdnii New Yorkas.

Barggus ON eamiálbmotjulggaštusain lea Sámediggi searvan Norgga sáttagottis bargojoavkku 10. sešuvdnii Genevas. Bargojoavkku mandáhttan lea hábmet ON máilmmeviidosaš eamiálbmotjulggaštusárvalusa. Julggaštusain galgá biddjojuvvot unnimusstandárda dasa makkár vuoigatvuodát eamiálbmogiin galggašedje leat riikkain gos ássat. Bargojoavkku lea mielde stáhta- ja eamiálbmotdelegáhtat miehta máilmmi. Áigumuššan lea ahte mearriduvvo julggaštus ovdal go ON eamiálbmotlogijahki nohká 2004:s. Dán bargui lea Sámediggi ožžon doarjaga Olgoriikadepartemeanttas.

Sámi parlamentáralaš ráddi (SPR) nammada Suoma, Ruota ja Norgga ovddas oktasaš sámiid ovddasteaddji Barentsovttasbarggu orgánaide.

Áigodagas 2004–2005 ovddasta Ruota beale sápmelaš sámiid eamiálbmogiid Guovllurádis. Norgga Sámediggi lea earret eará searvan hálddahuslaš Guovllukomiteai. Sámedikki searvamii Barentsovttasbarggus eai leat juolluduvvon sierra resurssat. Váttna ekonomalaš resurssaid geažil lea dattetge leamaš positiivvaláš ovdáneapmi mii guoská eamiálbmotovttasbargui Barentsovttasbarggu oktavuođas. Norgga Sámedikki ja Barentsovttasbarggu bargojoavkku álgaga vuodul lea áshuvvon bissovaš eamiálbmotkantuvra Murmánskii. 2004:s lea Sámediggi máksán kantuvrra doaibmagoluid 150 000 ruvno ovddas. Dasto lea juolluduvvon 50 000 ruvno interneahhtasiiddu ásaheapmái eamiálbmotkantuvrra/eamiálbmotovttasbarggu váste ja 50 000 ruvno iešgudet prošeaktaulbmiliidda.

Barents Guovlluráddi lea julggaštan jagi 2005 Barentsovttasbarggu eamiálbmotjahkin. Dása eai leat várrejuvvon sierra ekonomalaš resurssat. Juohke regiovdna lea ávžžuhuvvon čadahit unnimusat ovttá doalu jagis. Eamiálbmot bargojoavku koordinere barggu. Sámediggi lea 2004:s addán 20 000 ruvno koordinerenbargui.

Sámediggi searvá Ráddehusa Eurohpapolitihkalaš Forumii. 2004:s lea dollojuvvon okta forum. Sámediggi searvá maiddái báikkálaš ja guovlluláš eiseválddiid hálddahuslaš oktavuohtajovkui Eurohpapolitihkalaš áššiid hárrái. Sámediggi oaččui 2003/2004:s ekonomalaš doarjaga dán bargui. Rudat leat geavahuvvon Sámedikki searvamii Forumis ja oktavuohtajoavkkus.

Sámedikki mihttomearrin lea váikkuhit ahte eamiálbmotdimenšuvdna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo, ja ahte áššit main lea mearkkašupmi eamiálbmogiidda ovddiduvvojit sihke našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat. Sámediggi bargá dihto välljejuvvon ON-orgánaid ektui ja davviguovlluid ovttasbarggu ja EU ektui. Sihke našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš proseassat bidjet eavttuid ja rámmaeavttuid sámiide álbmogin ja sámpolitihkalaš doibmii ollislaččat.

Ángiruššamiid mearri lea lassánan, mii maiddái leamaš ge Sámedikki ulbmilin. Dađistaga go Sámediggi lea bohtán eanet oidnosii, de oaidnit mii maiddái stuorát vuordamušaid Sámediggái oasalažžan. Fertet šállošit go mis eai leat dárbbalaš resurssat dárbbu ektui. Dát buktá vátisvuodaid daid ulbmiliid ektui mat Sámedikkis leat dán barggus ja daid vuordamušaid ektui maiguin Sámediggi deaivida sámi servodaga beales ja mieldeoasalaččaid beales sihke našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš dásis.

Sámediggi bidjá deattu aktiivvaláš searvamii sihke rájárastá ja riikkaidgaskasaš bargui eamiálb-

motáššiiguin. Dán lágan bargu eaktuda ulbmillaš ángiruššamiid iešgudet proseassain ja prográmain mat leat relevánta eamiálbmotdillái oppalaččat ja sámiid dillái erenoamážit. Sámediggái lea boahhteáiggis dárbu vel ain eanet fokuseret politihkalaš proseassaid EU politihkalaš orgánaid siste, ja maiddá dan mii dáhpáhuvvá EU byrokráhtalaš vuogádagaid siste. Erenoamáš gelb-bolašvuoda dárbu EU/EEO ektui lassána dadistaga, ja Sámediggi ferte oázžut resurssaid deaividit dáiguin hástalusaiiguin maiddá dán suorggis.

Sámedikki dábálaš bušehttarámmas stáhtabušehttakapihttalas 540 ii leat váldojuvvon vuhtii Sámedikki riikkaidgaskasaš ángiruššan. Lea eaktuduvvon ahte gokčat dušše sierra siskkáldas čoahkkindoaimma Sámedikki iežas bušehtas nu ahte ángiruššamiid dien lassin ferte eará láhkai ruhtadit.

Sámediggi lea várren 500 000 ruvnno iežas riikkaidgaskasaš bargui lassin Interregii. 150 000 ruvnno dás lea merkejuvvon eamiálbmotkantuvrra doibmii Murmánskkas, 50 000 ruvnno prošeavttaide Barentsovttasbarggu oktavuodas mas mielde eamiálbmotjahki, ja 300 000 ruvnno ON Bissovaš Forumii. Dáláš bušehtain eai leat Sámedikkis makkárge vejolašvuodát dahje leat gáržžes vejolašvuodát duohtandahkat ulbmila váikkuhit dan ahte eamiálbmotdimenšuvdna našuvnnalaš ja riikkaidgaskasaš forain gozihuvvo. Sámediggi dárbaša, go galgá juksat dán ulbmila, ekonomalaš resurssaid.

2.10 Ekonomijastivren ja rehketoallu 2004

2.10.1 Ekonomijastivren Sámedikkis

Nugo eará ge almmolaš ásahusat, de čuovvu Sámediggi ge hálddahuslága, Stáhta ekonomijastivrema njuolggadusaid ja Stáhta ekonomijastivrema mearrádusaid, maid Finánsadepartemeanta lea mearridan juovlamánu 12. b. 2003. Raporteren Stuorradiggái ruđaid geavaheamis dahkkojuvvo Sámedikki jahkedieđáhusas, mii sáddejuvvo Stuorradiggái stuorradiggedieđáhusa hámis ráđdehusa mearkkašumiiguin.

Dasa lassin stivre Sámediggi ekonomijahálddašeami Sámedikki dievasčoahkkimis mearriduvvon bušehtaid mielde. Sámediggi doalaha dáid rámmaid siskkobealde. Riikarevišuvdna ja Sámedikki dievasčoahkkin leat jahkásaččat dohkehan Jahkerekhetdoalu.

Dál lea dilli nu ahte Riikarevišuvdna dat čadaha buot revišuvnna Sámedikki ekonomijahálddašeamis. Prinsihpas sáhttet dat revideret buot beliid Sámedikki doaimmas, muhto dat raporterejit Stuorradiggái eige Sámediggái álbmotváljen orgánan. Vaikko Sámediggi oázžu ge buot Riikarevišuvnna raporttaid, de dat dattetge eai soaitte deattuhit daid revišuvdnadárbbuid mat Sámedikkis leat.

Stáhtaráđdi giel- ja guovludpartemeanttas sádde stáhtabušehta juolludusreivve Sámediggái, de sus lea konstitušuvnnalaš ovddasvástáduš Stuorradiggái das movt Sámediggi geavaha bušehttaruđaid. Sámedikki friija sadi mearkkaša dattetge dan ahte stáhtaráđdi ii sáhte iige galgga bagadallat Sámedikki.

Mearkkašumiin gielalávdegotti evttohusas 2005 stáhtabušehta ektui čuožžu ahte:

«Eanetlogu áddejumi mielde galgá Stuorradiggi [riekta galgá leat Sámediggi, geahča komiteajódiheaddji dárkilastima ságastallamis] addit Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddaid dakkár bargovejolašvuodaid ahte dat sáhtá čadahit duohta hálddašanrevišuvnna ja ekonomalaš bearráigeahču. Eanetlohku eaktuda ahte Sámediggi ovttaráđiid Riikarevišuvnnain ja Giel- ja guovludpartemeanttain geahčada rutiinnaid dainna áigumušain ahte buoridit bearráigeahččanortnega Sámedikkis ja namaha revišuvnna ja hálddašanrevišuvnna Sámedikki jahkedieđáhusas 2004.»

Juovlamánu 2004 nammaduvvui hálddahuslaš bargojoavku mii galgá geahčadit gustovaš ovddasvástádušlinjáid bearráigeahččamis, árvvoštallat heittovuodaid ja buoridandárbbuid, ja árvalit doaimbajuid. Dán barggus ferte árvvoštallat makkár ovddasvástáduš stáhtaráđis lea Sámedikki bušehttaruđaid geavaheamis, lea go dákkár ovddasvástáduš prinsihpalaččat riehta, movt Sámedikki bušehta revišuvnna sáhtá nannet – maiddá nu ahte revišuvdna lea Sámedikki doaimmaaddin, movt bearráigeahččanlávdegotti bargodili sáhtá nannet, ja loahpas movt Sámedikki siskkáldasbearráigeahččama sáhtá ovddidit. Bargojoavkku árvvoštallamat ja doaimbadijoevttohusat gárvánit cuoŋománu 2005 ja biddjojuvvojit vuodđun sierra áššái Sámedikki dievasčoahkkimii.

2.10.2 Sámedikki rehketoallu 2004

Sámedikke rehketoallu čuovvu mielddusin.

2.11 Sámedikki ealáhus- ja kultuvvra komitea mearkkašumit

Mearkkašupmi 1

Mearkkašupmi olles lávdegottis NSRa sámediggejoavkku lahtuin: Ann-Mari Thomassen, Jánoš Trosten, Sigfred Hilmar Jåma; Bargiiddbellodaga sámediggejoavkkus: Steinar Pedersen, Edvard Pedersen, Vibeke Larsen; SVL: Ove Harry Johnsen; Guovddášbellodagas: Olav Eliassen; Sámiin mat ássat Lulli-Norggas: Johan Mikkel Sara.

Dásseárvu

Lávdegotti eanetlohku šalloša garrasit go Ráddehus lea gomihan Sámedikki eanetlogu mearrádusa váldit atnui dássemandáhtaid unnánovddastuvvon sohkaeallái deatalaš oassin sohkaealebonjuvuoda njulgemis Sámedikkis.

Mearkkašupmi olles lávdegottis NSRa sámediggejoavkku lahtuin: Ann-Mari Thomassen, Jánoš Trosten, Sigfred Hilmar Jåma; Bargiiddbellodaga sámediggejoavkkus: Steinar Pedersen, Edvard Pedersen, Vibeke Larsen; JL/Olgešbellodagas: Per A. Bæhr; SVL: Ove Harry Johnsen; Guovddášbellodagas: Olav Eliassen; Sámiiguin mat ássat Lulli-Norggas: Johan Mikkel Sara.

Dearvvašvuolta ja sosiála

Sámediggi šalloša garrasit go hirbmat bures doaimman Sieiddájoga Mánáidpsykiátralaš Divššohat Deanus lea mearriduvvon heaittihuvvot. Dát fuonida daid sámegeielat mánáid fáldadaga, geat dárbbasit dán lágan veahki.

Sámi mediat

Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte lea deatalaš oainnusin buktit oarjelsámegeiela sámi mediain. Mii guoská NRK Sámi Radio oarjelsámegeiel sáddenáigái, de lea sáddenáigi dál guktii vahkus 15 minuhta. Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte sáddenáiggi ferte guhkidit. NRK, Sámediggi ja Kulturdepartemeanta fertejit ovtta gávdnat čovdosa movt buoridit mediafáldadaga oarjelsámegeilli.

Kulturviesut

Lávdegotti oaidná ahte Sámediggeráddi 02.12.04 reivves Kultur- ja girkodepartementii ja Gielda- ja guovlodepartementii, lea bivdán Ráddehusa spiehkastit Sámedikki dievasčoahkkima vuoruhemiid go guoská sámi kulturviesuide. Sámediggi ii leat guorahallan dahje árvoštallan ášši. Jos vuoruhallisttu galgá rievdaduvvot, de ferte Sámedikki dievasčoahkkinn dan dahkat. Dat ii mearkkaš dan ahte prošeavttat, main juo lea báikkálaš ja guovvlulaš ruhtadeapmi, eai sáhte ovddiduvvot ja biddjojuvvot vuoruhansadjái.

Mearkkašupmi 2

Mearkkašumit lávdegotti eanetlogus NSRa sámediggejoavkku lahtuin: Ann-Mari Thomassen, Jánoš Trosten, Sigfred Hilmar Jåma, Sámit mat ássat Lulli-Norggas Johan Mikkel Sara ja Guovddášbellodaga joavkkus Olav Eliassen.

Lávdegotti eanetlohku rámiida Sámediggerádi árvalusa áššis. Jahkediedáhus muitala hui dárkilit ja addá buori gova Sámedikki dahkan vuoruhemiin áigodagas ja das leat mielde deatalaš prinsihpat mat čatnasit dasa ahte mat galget leat Sámedikki višuvnnat sámi álbmogii boahhteáiggis.

Lávdegotti eanetlohku áigu dattetge čalmmustahtit muhtun beliid:

Sámi vuoigatvuodát

Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte eiseválddit ovttaráidit Sámedikkiin fertejit álggahit proseassa dainna ulbmiliin ahte dovdaht sisdoalu sámi iešmearrideamis, geahča ON konvenšuvnna vuosttaš artihkala «siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái».

Lávdegotti eanetlohku cuiggoda garrasit Ráddehusa Finnmárkoláhkameannudeami. Stuorradiggi ferte dán áigodagas meannudit lága riektediliid ja eana- ja čáhceresursaid hálddašeami birra Finnmárkkus. Sámi álbmot ánsšása čorgadis áššejođu ja dan ahte jođáneamos lági mielde čilgejuvo ášši mii guoská sámi eana- ja čáhceriggodatvuoigatvuodaide. Sámi álbmot lea vuordán juo doarvái guhká, nu ahte ii leat stuorra vuordámuš gáibidit ahte ášši jođánepmosit čovdovuvvo. Lávdegotti eanetlohku cuige ahte Finnmárkoláhka sáhtá šaddat njuolggadussan odđa Sámi vuoigatvuodalávdegotti vuoigatvuodabargui go čielggada vuoigatvuodaid Romssa fylkka rájes Lulli-sámi guvlui.

Lávdegotti eanetlohku oaivvilda ahte Sámediggi ferte ráhkadišgoahtit vuoddodoku-

meantta sámi ealáhusaid politihkalaš ja ekonomalaš rámmaid várás. Danne oaiuvilda lávdegotti eanetlohku ahte ferte ráhkadišgoahtit sámi ealáhuslága. Sámediggi ja láhkadovdit ráhkadit vuoddodokumeantta mii ovddiduvvo Justisdepartementii láhkbarggu joatkima váste.

Lávdegotti eanetlohku lea registreren ahte Norgga stáhta Statskog bokte sirddaša viidát vuoigatvuodaid sámi guovlluin. Lávdegoddi ii sáhte dohkkehit ahte Statskog ii váldde vuhtii báikegottiid olbmuid árbejuvvon vuoigatvuodaid sámi guovlluin. Mii čujuhit konkrehta earret eará Rohči áššái Porsáŋggus, gos Statskog lea gohčcon ovttá bearraša gaikut eret sin geassesadjedoalu mii lea bearraša eallinvuoddu. Lávdegotti eanetlohku ii sáhte man ge láhkai dohkkehit ahte Statskog badjelgeahččá báikegottiid olbmuid ja árbejuvvon vieruid. Lávdegotti eanetlohku čujuha ahte sáhtta eahpidit dan ahte čuovvu go Statskog daid geatnegasvuodaid maidda Norga lea čadnojuvvon dan vuodul go sámit lea eamiálbmot.

Petroleuma- ja minerálaressat sámi guovlluin

Lávdegotti eanetlohku oaiuvilda ahte sámi álbmogis lea vuoigatvuohta eamiálbmotrievtti mielde oážžut oasi dain dietnasiin mat bohtet petroleumadoaimmas sámi guovlluin. Lávdegotti eanetlohku oaiuvilda ahte ferte áhahuvvot oljofoanda man ulbmil lea sihkkarastit álbmoga eallinvuoddu ja vuoddostruktuvrra sámi guovlluin.

Lávdegotti eanetlohku dovddaha balu vejolaš nuoskkidemiid ektui petroleumadoaimma geažil. Petroleumadoaimma ii galgga hehttet eará mariinna ealáhusaid ja birrasa muđui. Lávdegotti eanetlogus lea beroštupmi sihkkarastit mariinna resursaid boahhtevaš buolvvaide. Petroleumadoaimma ii galgga hehttet eará mariinna ealáhusaid leahkima ja boahteáiggi. Lávdegotti eanetlohku čujuha ahte lea deatalaš álggahit dustehusdoaimbajuid maiguin gozihit sihkarvuoda ja birasbeali.

Suodjalanplánat sámi guovlluin

Lávdegotti eanetlohku registrere ahte Birasgáhtendepartemeanta ja Fylkkamánni leat álggahan viiddes suodjalanplánaproseassaid sámi guovlluin. Lávdegoddi gáibida ahte dáláš suodjalanplánain ja vejolaš odđa suodjalanguovvluid ásaheami oktavuodas galgá Sámediggi leat mielde plánenbargus ja mearrádusproseassain nu ahte áigumušat Vuoddolága paragrafas 110a, ILO-konvenšuvnnas nr 169 ja ON-konvenšuvnnas siviila ja politihkalaš vuoigatvuodaid hárrái ollašuvvet. Jus Sámediggi ii

beasa dohkálaččat searvat plánenbargui ja mearrádusproseassaide, de lávdegotti mielas eai leat vejolaš dahkkojuvvon mearrádusat lágalaččat sámi álbmogii.

Mearkkašupmi 3

Lávdegotti unnitlogus: Steinar Pedersen, Edvard Pedersen ja Vibeke Larsen Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus, Per A. Bæhr Johttisámilisttus/Olgešbellodagas, Ove Johnsen Sámi válgalih-tus:

Čuoggái: lešmearrideapmi, manjimus teakstaossi:

Mii guoská iešmearridanvuoigatvuhtii, de lea dárbu ahte Sámediggi ieš definere dan sisdoalu, seammás go gulahallat guovddáš eiseválddiiguin ášši birra.

Čuoggái: Ráđđádallamat ja šiehtadallamat, manjimus teakstaossi:

Gažaldaga minerálariggodagaid ektui berre čoavdit finnmárolága bokte, ja Sámi vuoigatvuodálávdegotti II barggu bokte.

Čuoggái: Finnmároláhka, manjimus teakstaossi:

Sámediggi maid ii sáhte dohkkehit dakkár finnmárolága mii ii sihkkaraste mariidnaressasaid mearrasámi guovvluid olbmuide, dahje mii ii oro čoavdimin dan fuones dili ahte ollu smávva guolásteaddjit dál leat áibbas eallinvuoddu haga.

Guolástus

Nuppi teakstaosis berre cealkka šaddat ná:

Dán hálddašuvuogi ja sierra guolleeriid bokte lea Sámedikkis vejolašvuohta njulget daid sohka-beale ja eará bonjuvuodaid, maid dálá muddenmodealla dagaha sámi riddo- ja vuotnaguovlluin.

Mearkkašupmi 4

Lávdegotti unnitlogus Bargiidbellodaga sámediggejoavkkus: Steinar Pedersen, Edvard Pedersen ja Vibeke Larsen

Čuoggái: Kultuvrralaš ovdáneapmi odđa áiggis

Dan geažil go eai leat doarvái juolludusat sámi kulturulbmiliidda, lea Sámediggi ilus go Bargiidbello-

daga stuorradiggejoavku evttohii 10 miljon ruvno eanet sámi kulturulbmiliidda 2006 stáhtabušehtas. Šállošit go dát evttohus ii ožžon eanetlogu. Sámediggi eaktuda ahte Bargiidbello- dat čuovvola dán jos boahit dakkár dillái ahte dan lea vejolaš čadahit.

*Čuoggái ovttasbargošiehtadusat
fylkkagiieldaiguin, vuosttaš teakstaoassi*

Mii guoská politihkkaovddideapmái, de lea dat vuosttažettiin Sámedikki iežas ovddasvástádus.

3 Ráđđehusa bargu sámepolitihkalaš gažaldagaiguin ja Sámedikki jahkedieđáhusa čuovvleapmi

3.1 Ráđđádallamat stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaska

Sápmelaččain, mii lea álgoálbmot, lea vuoigatvuohta beassat ráđđádallat stáhta eiseválddiiguin go meannuduvvojit áššit mat sáhttet njuolga sin váikkuhit. Vuoigatvuohta vuolga maid ILO-soahpamušas nr. 169 álgoálbmogiid ja čearddalaš álbmogiid hárrái iešmearrideaddji riikkain (1989) 6. artihkalis. ILO-soahpamuša 6. artihkal nanne ahte ráđđádallamat álgoálbmogiiguin galget” dáhpáhuvvat buoredáhtus, vugiin mii heive dilálašvuhtii ja galget oaččuhit ovttamielalášvuoda áššiin dahje nu ahte goappaš bealit sáhttet guorrasit evttohuvvon doaimmaide». ILO-stivra lea mearridan ahte áššebeliid gulahallamiid vuodđun galgá leat dat ahte nuppiid atná árvvus, galgá leat buoredáhttu ja galgá duodas bargat bohtit ovttamielalášvuhtii. Dás deattuhuvvo ahte galgá ráđđádallat ovdagihit ja álgoálbmotservodagat geaidda guoská, galget áramus lágis fárrui prosesii. Od.prp.nr 53 (2002–2003) Láhka riektedili ja eanan- ja luondduriggodathálddašeami birra Finnmárkku fylkkas (Finnmárkkuláhka), das daddjo earret eará ahte eiseválddit galget ráđđádallamiid čadahettiin addit álgoálbmotáirasiidda heivvolaš ja dievaslaš dieđuid, ja ahte dieđut galget ovdanbuktojuvvot dakkár vugiin man álgoálbmogat ipmirdit.

Bargojoavku ásahuvvui, masa sihke Sámediggi ja Gielda- ja guovlodepartementa nammadedje áirasiid, vai sihkkarastit dohkálaš bargodábi bargadettiin áššiiguin mat váikkuhit sápmelaččaid njuolga. Bargojoavku galgai ráhkadit raportta mas čilge álgoálbmogiid juridihkalaš vuodu beassat ráđđádallat, ja maiddái evttohit vasedin ráđđádallanprosedyraid stáhta eiseválddiide ja Sámediggái. Stuoradiggái dieđihuvvui dán barggu birra St.prp. nr 1 (2004–2005) bokte. Ráđđádallanprosedyraid vuolláičáliiga gielda- ja guovloministar ja sámediggepresideanta miessemánu 11.b 2005. Sámedikki dievasčoahkkin dohkkehii prosedyraid geassemánu 1.b. Prosedyrat dohkkehuvvojedje gonagas resolušuvnnas suoidnemánu 1.b. 2005.

Ráđđádallanprosedyra sisdoalus leat dát vuodđoasit:

- Sámediggi galgá oazžut dievaslaš dieđuid áššáigulli beliin nu fargga go vejolaš, ja dađistaga ášši meannudettiin.
- Sámediggái galgá addojuvvot áigemunni árvoštallat áigeguovdilis jearaldagaid ja áigemunni máhcahit dieđuid ruovttoluotta. Galgá maid, jus orru dárbu, lágiduvvot dilálašvuotta doallat eambo ráđđádallančoahkkimiid.
- Ráđđádallamat eai galgga loahpahuvvot jus Sámediggi ja stáhta jáhkket vejolažžan bohtit ovttamielalášvuhtii.
- Jus Sámediggi ja doaibmi departementa eaba lihkestuva bohtit ovttamielalášvuhtii, de galget Sámedikki oaivilat áššis ovdanbohtit dalle go ášši biddjo ovdan eará departementtaide, nu maid proposišuvnnain mat mannet Stuoradiggái.
- Diehtujuohkimat mat dađistaga lonohallojuvvot Sámedikkiin go ráhkkanahttá ášši, galget sáhttit dollojuvvot eret almmolašvuodas.
- Ráđđádallančoahkkimiin galgá čállot beavdegirji, mas oanehaččat čilgejuvvo ášši, áššebeliid árvoštallamat ja oaivilat ja bohtosat áššis.

Go ásahuvvojit ortnegat ja prosedyrat ráđđehusa ja Sámedikki ovttasdoaibmamii, de ii dárbaš bohte áiggis ovttohii digaštallat movt álbmotrievttaláš ráđđádallan- ja oassálastinmearrádušat galget ipmirduvvot. Ráđđádallanortnet geatnegahtá maiddái Sámedikki. Earret eará mearriduvvo ahte Sámediggi galgá čielgasit máhcahit dieđu ráđđehusa evttohussii šiehttojuvvon áigemeriide. Dohkálaš ráđđádallanproseassat maiddái dahket nuppi vuorus álkibun čadahit áigeguovdilis doaimmaid ja lágaid. Jus áššesurggiide juo gávdnojit njuolggadusat maid sihke departementa ja Sámediggi oaivvildit vuhtiváldit álgoálbmotberoštumiid seamma bures go ráđđádallanprosedyrat, de sáhttet stáhta ja Sámediggi välljet ahte eai čuovo prosedyraid. Ráđđádalladettiin eai galgga dieđut bušeahttačiegusvuodaid birra almmuhuvvot.

Stáhta hálddašeaddji eiseválddiin sáhtta, ILO-soahpamuša nr 169 mielde, maiddá leat ráddádall-

langeatnegasvuohta eará sámi beroštumiiguin go Sámedikkiin.

Boksa 3.1 Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki ráddádallanprosedyrat

Sápmelaččat leat álgoálbmogat, ja nu leage sis dasto vuoigatvuohta beassat ráddádallat stáhta eiseválddiiguin áššiin mat sáhttet sin váikkuhit njuolga. Vai lea sihkar ahte bargu mii njuolga sáhtta váikkuhit sápmelaččaid, čadahuvvo dohkálaččat, de leat ráddehus ja Sámediggi soahpan rávvejeaddji ráddádallanprosedyrat stáhta eiseválddiid ja Sámedikki várás.

1. Ulbmil

Prosedyrat ulbmil lea váikkuhit vai:

- geavatlaččat sáhtta čadahuvvot stáhta álbmotrievttálaš geatnegasvuohta ráddádallat álgoálbmogiin.
- stáhta eiseválddit ja Sámediggi bohtet ovtta-mielalašvuhtii go plánejuvvojit odđa lágat dahje doaimmat mat njuolga sáhttet váikkuhit sámi beroštumiid.
- Lágidit vai stáhta eiseválddiid ja Sámedikki gaskii huksejuvvo guoibmevuohtaperspektiiva mii váikkuha nu ahte nanne sámi kultuvrra ja servodaga
- huksejuvvo oktasaš áddejupmi das movt sámi servodagaid dilli lea ja gokko daid dárbbasa ovddidit

2. Viidodat

Ráddádallanprosedyrat leat ráddehusa, departementtaid, direktoráhtaid ja eará vuolit doaimmaid várás.

- Ráddádallanprosedyrat gusojit áššiin mat sáhttet váikkuhit sámi beroštumiid njuolga. Áššiid ráddádallanviidodat sáhtta fátmastit iešgudetlágan áššešlájaid, nu movt lágaid, lánkaásahusaid, earjkalmearrádusaid, njuolggadusaid, doaimmaid ja merremiid (omd. Stuoradiggediedáhusain).
- Ráddádallangeatnegasvuohta sáhtta fátmastit buot ideella ja materiálaš vugiid sámi kultuvrras. Vejolaš áššefáttát sáhttet omd. leat musihkka, teáhter, girjjálašvuohta, dáidda, media, giella, osku, kultuvraárbi, immateriálaš vuoigatvuođat ja árbevirolaš máhttu, báikenamat, dearvvašvuođa- ja

sosiála bealit, mánáidgárddit, oahppu, dutkan, opmodat- ja geavahanrievttit, areáladuohtadan- ja arealaháldenáššit, ealahusovddideapmi, boazodoallu, guolástus, eanandoallu, mineráladoaibma, bieggafápmu, čáhcefápmu, ceavzilis ovdáneapmi, kultuvramuitogáhtten, biogirjáiuvuohta ja luonddugáhtten.

- Dain áššiin mat gusket materiálaš kultuvravuođui, nu movt arealahádejuvvo, areáladuohtadeamit ja eananvuoigatvuođat, adnojit čuovvovaš geográfalaš doaibmaguovllut ráddádallamiidda (árbevirolaš sámi guovllut): Finnmárku, Tromsa, Nordlándá ja Davvi-Trøndelága fylka, nu maid suohkanat Osen, Roan, Áfjord, Bjugn, Rissa, Selbu, Meldal, Rennebu, Oppdal, Midtre Gauldal, Tydal, Holtálen ja Røros Lulli-Trøndelága fylkkas, Engerdal ja Rendalen, Os, Tolga, Tynset ja Folldal suohkanat Hedmárkku fylkkas, ja Surnadal ja Rindal suohkanat Møres ja Romsdálás.
- Ráddádallangeatnegasvuohta ii gusto álgosaččat dábbalaš áššiin mat jáhkkinis váikkuhit olles servodaga.

3. Diehtujuohkin

- Stáhta eiseválddit galget dievaslaččat juohkit dieđuidd áigejuvvo dilis áššiin mat sáhttet váikkuhit sápmelaččat njuolga, nu maid áššáiguoski dilálašvuođaid birra dadimielde go áššemeannudeapmi ovdána.

4. Almmolašvuohta

- Diehtujuohkin man stáhta eiseválddit ja Sámediggi lonohallet gaskaneaset ráddádalladettiin, galgá sáhttit dollojuvvo eret almmolašvuođas, eaktun lea ahte gávdno lánka-vuođdu dan dahkat. Lassialmmolašvuohta galgá adnojuvvo dábbalaš dáhpin. Áššebeliid loahpalaš oaidnu iešgudet áššis galgá leat almmolaš.

Boksa 3.1 joatká**5. Fásta čoahkkimat**

- Galget dollojuvvot fásta politihkalaš čoahkkimat juohke jahkebealis gaskkal sámeáššiid stáhtarádi ja Sámediggepresideantta. Iešgudet fágastáhtarádit servet čoahkimiidda dárbbu mielde. Dain fásta politihkalaš čoahkimiin juohke jahkebealis galget ovdanváldit sámi servodagaid dilálašvuodaid ja ovddidandárbuid, ja dettolaš prinsihpalaš áššiid ja proseassaid maiguin lea bargojuvvome.
- Galget dollojuvvot fásta čoahkkimat juohke jahkebealis gaskkal Sámedikki ja departementtaid gaskasaš ovttahtinlávdegotti mii lea sámeáššiid várás. Čoahkimiin galget earret eará čilgejuvvot áigejuovdilis sámpolitihkalaš áššit maiguin lea plánas bargat lagamus mánuid.

6. Ráđđádallanprosedyraid oppalaš mearrádušat

- Ráđđádallamat Sámedikkiin galget dahkkojuvvot buoredáhtus ja dainna ulbmiliin ahte boahit ovttamielalašvuhtii evttohuvvon doaimmaid hárrái.
- Stáhta eiseválddit galget farggamusat diedihit Sámediggái go álggahuvvojit áigejuovdilis áššit mat njuolga sáhttet váikkuhit sápmelaččaid, ja gokko guoská sámi beroštumiide ja diliide.
- Go Sámediggái lea diedihuvvon áigejuovdilis áššiid birra, de galgá Sámediggi farggamusat diedihit ruovttoluotta ahte dáhttotgo eambo ráđđádallamiid áššis.
- Sámediggi sáhtta maid váldit áššiid ovdanmas Sámediggi bivdá ráđđádallamiid.
- Jus stáhta eiseválddit ja Sámediggi sohpet joatkit ráđđádallama dihto áššis, de galget ovttasráđiid soahpat ráđđádallanvugiid, dan soahpat goas ja gos oktavuodaid dollet (omd. čoahkimiid, videokonferánsaid, telefonoktavuoda, čálalaš dieđuid lonohallama), áigemeriid goas máhcaha dieđuid, ja jus dárbbášuvvo politihkalaš dásis ráđđádallat, ja politihkalaččat meannudit ášši. Galgá várrejuvvot doarvái áigemunni vai sáhtta čadahit albma ráđđádallamiid ja bidjat politihkalaš

meannudeapmái evttohusaid. Jus dárbbášuvvo ášši meannudit dievasčoahkimiin Sámedikkis, de galgá dat dahkkot farggamusat.

- Go áššiid iešvuohta gáibida de galgá láchčojuvvot, vai sáhtta doallat moanat ráđđádallančoahkimiid, ja eaige áššit galgga loahpahuvvot jus Sámediggi ja stáhta navdet olahit ovttamielalašvuoda áššis.
- Áššiin mat meannuduvvojit ráđdehusas, de galgá, dallego áššit ovdanbiddjojiet eará guoskevaš departementtaide, čielgasit oidnosii buktojuvvot gokko áššis lea ovttamielalašvuohta Sámedikkiin, ja gokko ii leat boahit ovttamielalašvuhtii. Proposišuvnain ja dieđáhusain mat mannet Stuoradiggái, ja main ráđdehus lea eará oaivilis go Sámediggi, galgá Sámedikki árvvoštallan ja oaivil áššis boahit ovdan.

7. Beavdegirji

- Stáhta eiseválddiid ja Sámedikki ráđđádallančoahkimiin galgá čállojuvvot beavdegirji. Beavdegirjii galgá oanehaččat čilgejuvvot ášši, áššebeliid árvvoštallamat ja oaivilat, ja ášši loahppaboadus.

8. Čielggadandárbu /diehtovuoddu

Gielda- ja guovlodepartementa ja Sámediggi nammadit ovttasráđiid guorahallanjoavkku mii earret eará sámi statistihka mielde juohke jagi buktá raportta sámi servodagaid dilis ja guđe guvlui servodat ovdána. Raporta adno ráđđádallamiid vuodđun konkrehta áššiin, ja maid go ráđđádallet sámi servodagaid ovddidandárbuid birra. Dat dahkko juohke jahkebealis go čoahkkin dollojuvvot sámeáššiid stáhtarádi ja Sámediggepresideantta gaskka.

Boksa 3.1 joatká

- Go stáhta eiseválddit dahje Sámediggi atnet dárbbaslašžan čielggademiid dahkat, vai nannešii fáktádieđuid vuodu dahje árvoštallamiid ja mearridemiid formálalaš vuodu, de galgá dán áramusat buktit dihtosii, ja áššebealit galget čielggadeami mandáhtagažaldaga ságastallat, jus galggaš čielggadeapmi dahkkot. Stáhta ja Sámediggi galget geahččalit ovttamielalašvuoda olahit sihke mandáhta sisdollui, ja merret gean ovddasvástáduš čielggadanbargu galgá leat. Stáhtas ja Sámedikkis lea geatnegasvuoha addit dárbbaslaš čuvgehusaid ja materiála mat adnojit go čielggadeami čadaha.

3.2 Ekonomijastivren ja dárkkistanortnet Sámedikki várás

3.2.1 Raporta dárkkistanortnegiid birra

Giella- ja guovlodepartementa nammadii juovlamánus 2004 bargojoavkku man áirasat galge laga buidda geahčadit dárkkistanortnegiid Sámedikki várás. Bargojoavkkus ledje guokte áirasa Sámedikkis ja guokte departementtas. Dasa lassin čuvvo guokte Riikarevišuvnna áiccardi barggu.

Bargojoavkku mandáhta lei čilget Sámedikki doaimma ovddasvástádušlinjjáid ja siskkáldas dárkkistanortnegiid, bearráigeahču ja revišuvnna Sámedikkis ja dan várás. Joavkku bargun lei maid árvoštallat leatgo ortnegat doarvái ja cuiget jus leat váilevašvuodat, lassin dasa ahte árvoštallat Sámedikki dárkkistankomiteá rolla. Joavku galgai maid evttohit movt sáhtta njulget vejolaš váilevašvuodaid ja heittot beliid.

Joavku buvttii raportta cuoŋománu 1.b. 2005. Loahppaboáduš lei ahte Sámedikki siskkáldas dárkkisteapmi lea dohkálaš, muhto sáhtta muhtin osiid buoridit. Earret eará evttohuvojit čuoŋvovaš doaimmat:

- Sámedikki dárkkistankomiteá galgá doaibmat čielga dárkkistankomiteán, ja áššemeannudanfunkšuvdna galgá nannejuvvot.
- Galgá árahuvvot dievasčoahkkinnčállingoddi Čoahkkinnjodihangotti vuollái, mii organisatuvrralaččat lea luvvejuvvon Sámediggerádis. Dárkkistankomiteá áššemeannudanfunkšuvdna biddjo dievasčoahkkinnčállingoddi.

9. Ráddádallamat sámi eará beroštumiiguin maidda guoská

- Go leat áššit main stáhta pláne ráddádallat sámi báikkálaš servodagaiguin ja/dahje sierra sámi beroštumiiguin, maid lánka dahje doaimmat sáhttet njuolga váikkuhit, de galgá stáhta áramusat diehtujuohkit makkár beroštumiide/organisašuvnnaide stáhta oavvilda ášši guoskat, ja digaštallat Sámedikkiin movt ráddádallanproseassaid sáhtta ovttaštáhtit.

- Sámedikki rámma berre lasihuvvot 800 000 ruvnnuin jahkái vai nanne dárkkistankomiteá coavcci bargat.
- Sámedikki hálddahušbušeahtta berre nannejuvvot ovttain virggiin siskkáldasdárkkisteami dihte, ja Sámedikki bušeahtta nannejuvvot 600 000 ruvnnuin juohke jagi dán ulbmila dihte.

Giella- ja guovlodepartementa berre čielggadit, ráddálagaid Sámedikkiin, ahte galgágo Sámediggi sirrejuvot ja šaddat iehčanas riektesubstánsan ja movt dán sáhtášii dahkat.

Raporta geigejuvvui Giella- ja guovlodepartementii ja Sámediggái cuoŋománu 15.b, ja Sámediggi meannudii raportta miessemánu 31. b. 2005. Sámediggi čuoŋvola mearrádušastis bargojoavkku evttohusa ahte ruđalaččat nannet Sámedikki dárkkistanbarggu. Ráddehus lea reviderejuvvon našunálabušeahthas lasihan juolludeami Sámediggái 600 000 ruvnnuin 2005' várás, nannet dihte Sámedikki hálddahuš siskkáldas dárkkisteami, ja Sámedikki dárkkistankomiteá áššemeannudanávccaid.

Sámediggi bivdá maiddá mearrádušastis Giella- ja guovlodepartementta ráddádaladettiin Sámedikkiin čielggadit berrego Sámediggi sirrejuvot ja šaddat iehčanas riektesubstánsan, áibbas luvvejuvot stáhtas. Giella- ja guovlodepartementa álgá dáinna bargguin farggamusat. Dan olis árvoštallojuvojit maid gokko berre rievdatit sámelága, Sámedikki juolludanvuogádaga ja Sámedikki dárkkistanortnegiid ja revišuvnna, dan dihte go de rievda Sámedikki riektedilálašvuoha. Giella- ja guovlodepartementa muitala čielgga-

deami birra sámepolitihka prinsihppadieđáhusas mii boahá jagis 2006.

3.2.2 Sámegeiel' rehkelihpuid ja duođáštusaid čuovvoleapmi ja dárkkisteapmi

Sámedikkis leat muhtin áššemeannudanbáhpirat dušše sámegillii. Dat leat áššečilgehusat, ohcamat ja ruhtalohpereivvet mat maiddái čuvvot rehketoallohpuun go Sámedikki rehketoallu reviderejuvvo. 2004' rehketoallu revideredettiin, lea Riikarevišuvdna jearran sáhttago Sámediggi čuovvot dákkár bargodábi, vai leago Sámediggi geatnegahtton duođáštut buot ruhtageavahemiid dárogillii.

Sámediggi čujuha sámeláhkii § 3–3 mii addá olbmuid vuoigatvuođa oažžut vástádusa sámegillii go sii váldet oktavuoda báikkálaš dahje regiovnalaš almmolaš orgánain. Vaikko vel Sámediggi leage riikavidosas orgána, iige leat báikkálaš iige regiovnalaš orgána go gáržžet dulko mearrádusa, de orru vissasit leamen govtolaš ahte olmuin, gain lea vuoigatvuohta oažžut vástádusa sámegillii iežaset suohkanis, lea seamma vuoigatvuohta oažžut vástádusa sámegillii Sámedikkis. Go Sámediggi ieš doaimmaidisguin fuolaha áššemeannudeami eanemus lágis sámegillii, de ii ane ráđdehus leat dárbbaslažžan ovddidit sierra lánka-mearrádusa dan birra.

Ráđdehus hálida ovddidit sámegeiela nu ahte dat lunddolaččat sajáiduvvá nu olu servodatsurggide go vejolaš. Danne doarju ráđdehus Sámedikki mihttomeari ahte eanas oassi áššemeannudeamis galgá leat sámegillii. Ráđdehus jáhkka ahte maiddái Riikarevišuvdna bargá dan ala ahte sáhtta revišuvdnabarggu čađahit ásahusaide mat áššemeannudit sihke sámegillii ja dárogillii, juogo dan bokte ahte huksejit alcceseaset gelbolašvuođa dahje ostet jorgalanbálvalusaid. Nu sáhtášii čuovvolit sámelága áigumuša (§ 1–5) das ahte sámegeiella ja dárogeiella galget leat ovttárvosaš giellan Norggas.

3.3 Sámedikki válgaortnet

Sámelága § 2–4 rievdaduvvui cuoŋománu 15.b. 2005. Dat mielddisbuktá ahte 2005' sámediggeválgga rájis bohtet 4 dássenmandáhta Sámediggái lassin dan 39 dábalaš mandáhtii. Sámedikki válgalávdegoddi galgá juohkit dássenárasiid dan njeallji válgabiirrii main leat eanemus jienat. (Loga eambbo Sámedikki jahkedieđáhusa kapihttalas 3.2).

Jietnalohku juohke áirasa nammii rievddada stuorámuš ja unnimus válgabiirriid gaskka. Dás-senárasat maid stuorámuš válgabiirret ožžot, galget njulget dán erohusa. Sámediggái ii miedihuvvon ahte dássenárasat galget juhkkovuvot dan sohkaeallái mii lea unnán dikkis. Sámediggeválgga lánkaásahusa lea mearriduvvon ahte Sámediggi sáhtta gáibidit válgalistoevttoheddjiin ahte unnimusat 40 % galgá goappáge sohkaealis leat listtuin mat mannet válgii. Sámediggi mearridii lánkaásahusa juovlamánu 15.b. 2004.

Sámediggi lea ožžon 400 000 ruvnno lassiruda reviderejuvvon našunálabušehtas jahkái 2005 vai gokča eambbogoluid go dikkis lassánit áirasat.

Gielda- ja guovlodepartementa lea jagis 2004 juolludan 230 000 ruvnno Sámedikki kampánjii oáčuhit eambo nissoniid Sámediggái 2005' válggas. Kampánja galgá listobiddjiide bidjat ovddasvástádusa lasihit nissoniid logu Sámediggái 2005' válggas, váikkuhit vai eambo nissonat movttáskit mannat listtuid vuosttašsajiide ja vai huksejuvvo nissonfierpmádat.

Departementa lea ovttaoaivilis Sámedikkiin ahte dárbbasuvvo ollislaččat čielggadit Sámedikki válgaortnega ja čielggadeamis galgá suokkardit leago dárbu rievdadit válgabiirriid juogu, ja rievdadit árraslogu iešgudet válgabiirriin. Departementa lea addán 300 000 ruvnno Sámediggái vai ásaha áššedovdijoavkku árvoštallat sámediggeválgga ortnega ollislaččat. Čielggadeapmi galgá adnot vuodđun árvoštallat dárbbasago válgaortnega odđasit rievdadit ovdal 2009' válggaid.

3.4 Finnmároláhka

Lánka riektedili ja eanan- ja luondduriggodathálddašemi birra Finnmárkkku fylkkas (Finnmároláhka) dohkkehuvvui stáhtarádis geassemánu 17.b. 2005. Lánkamearrádus spiehkka veahá Od. prp. nr. 53 (2002 – 2003) evttohusas, ee. dakko bokte go galgá ásahuvvot kommišuvdna ja sierraduopmostuollu mii galgá identifiseret ja dovddastit dohkkehahttin gustovaš vuoigatvuođaid.

Kommišuvdna nammaduvvo kártet dálá oktasaš ja oktagaslaš geavahan- ja oamastanvuoigatvuođaid eatnamiidda ja (sáiva) čáziide Finnmárrus ja gaskaboddosaš sierraduopmostuollu mii giedahallá riiduid dan oktavuodas (Lánka § 5, gč. 5. kapihtala).

Gielda- ja guovlodepartementa, Eanandoallo- ja biebmodepartementa, Birasgáhttendepartementa, Ruhtadandepartementa ja Justiisadepartementa váldet oasi bargajoavkkus mii galgá ovttadahttit geavatlaš gažaldagaid Finn-

márkkuopmodaga ásaheami dihte. Dán bargui bohtet maid fárrui Sámediggi, Finnmárkku fylkkadiggi, Statsskog SF, Stáhta luonddubearráigeahčču ja Statsskoga bargit.

Finnmárkkuopmodat lea álgoálggus ovttárvosaš stáhta eiseválddiiguin ja eará priváhta eanan-oamasteddjiguin. Muhtin mearrádusat bidjet dat tetge vásedin bargguid Finnmárkkuopmodagas Gonagassii dahje departementii. Dat barggut leat ee. ahte Gonagas galgá dohkkehit meahci geavahanrievdadeami jna. muhtin sierradiliin (§ 10), nammadit ovttá mielde lahtu Finnmárkkuopmodaga dárkkistankomiteái (§ 16 vuosttaš lađas), meannudit váidagiid go Finnmárkkuopmodaga olis gáržžiduvvo odasmahtti resursaid geavaheapmi jna. (§ 27 nubbi ja čihččet lađas). Dát dahkko ovttasrádiid Birasgáhtten departementtain.

Sámediggi galgá ráhkadit njuolggadusaid movt árvvoštallat sámi kultuvrra mearkašumi jna, go lea sáhka rievdatit Finnmárkku meahci geavaheami, gč. § 4. Dakkár áššiin main meahci geavaheapmi rievdaduvvo, leat almmolaš eiseválddit geatnegahtton čuovvut njuolggadusaid. Gelda- ja guovlodepartementa galgá gozihit njuolggadusaid lágalašvuodadárkkisteami, gč. § 4, vuosttaš lađas nubbi čuokkis.

Deanu ja Njávdáma guollebivddu regulerema galgá reguleret lánkaásahusain (§ 28). Lánkaásahus galgá ráhkaduvvot ráddádallamiid bokte Sámedikkiin ja guoskevaš suohkaniiguin, ja galgá maid šiehtadallojuvvot Suomain.

Finnmárkkulága meannudettiin dagai Stuoradiggi mearrádusa geassemánu 6.b. 2005 dán hámis:

«Stortinget ber Regjeringen snarest mulig foreta en utredning av samer og andres rett til fiske i havet utenfor Finnmark, herunder minimumskvote for båter under ti meter, og fremme en oppfølgende sak om dette for Stortinget.»

Dás sámegillii jorgaluvvovon: «Stuoradiggi bivdá Ráddehusa farggamusat čielggadit sápmelaččaid ja earáid vuoigatvuoda bivdit mearas Finnmárkku olggobealde, dása gullá maid čielggadit vuolemus eari fatnasiidda, mat leat vuollel 10 mehtara, ja ovddidit čuovvolahti ášši Stuoradiggái dán birra.»

Guolástus- ja riddodepartementa leat bargaohtán Stuoradiggemearrádusa čuovvolahttiin. Departementta siskkobealde, ja ráddálagaid eará departementtaiguin, leat hutkagohtán movt barggu čadahit ovddasguvlui ja mandáhtta dán čielggadeami várás.

Go bergverksloven (bákteláhka) rievdaduvvo, de ee. rahppojuvvo vejolašvuolta lánkaásahusain

mearridit ahte ruvkket Finnmárkkuopmodaga eatnama alde galget máksit alit divvada eananeaggá-dii go ruvkket eará báikkiin (Bákteláhka § 42).

Ovdal go Finnmárkkuopmodat sáhtta háldosis váldit Statsskog SF eatnamiid, de ferte Finnmárkkuopmodat leat ásahuvvon ja beassan ráhkkanit eatnamiid hálddašeapmái dohkkehahtti lánkái. Dárbbasa ráhkadit gaskaboddosaš njuolggadusaid mat čilgejit stivrra gelbbolašvuoda ráhkkananáigodagas. Bargojuvvo dan ala vai dat dárbbaslas gaskaboddosaš njuolggadusat leat sajis oddajagimánu 1.b.2006. Sámediggi ja Finnmárkku fylkkadiggi leat dadjan ahte sis lea vejolaš dan áigái válljet stivralahtuid. Ovttasrádiid Sámedikkiin ja fylkkadikkiin leat atnán vuodđun ahte finnmárkkulága njuolggadusat Finnmárkkuopmodaga birra, sáhttet bohtit fápmui 2006' nuppi kvartálas, oktan dainna ahte Finnmárkku eatnamat váldojit dasto badjelassii eret Statsskogas.

Bargojuvvo dan ala ahte njuolggadusat mat gustojit Finnmárkkukommišuvdnii ja Finnmárkku Meahceduopmostullui biddjojit fápmui oddajagimánu 1.b.2007.

3.5 Sámi mánát ja nuorat

3.5.1 Mánáidgárddit

Loga Sámedikki jahkedieđáhusa 2.4.kapihtalis bajásšaddandili birra. Sámediggái juolluduvvo ruhtadoarjja mii adno sámi mánáidgárddiide, eatni-giela oahpahussii ja diehtujuohkin-, ovddidan- ja bagadallanbargguide mat bargojuvvojit sámi mánáidgárddiin ja mánáidgárddiin gos leat sámi mánát.

Ráddehus lea odastan mánáidgárdelága. Odel-diggeproposišuvdna odđa lága birra mánáidgárddiid várás ovddiduvvui Stuoradiggái cuonomanu 8.b. 2005 (Od.prp. nr 72 (2004–2005)). Stuoradiggi dohkkehii lága geassemánu 14.b. 2005. Lea evttohuvvon odđa § 2 Mánáidgárddi sisdoallu, ja njealját lađas sisttisoallá čuovvovaš mearrádusa: «*Mánáidgárdi galgá vuhtiváldit mánáid agi, doaibmandási, sohka-beali, sosiála, čearddalaš ja kultuvrralaš duogáža, dása gullá maid sámi mánáid giella ja kultuvra.*» Viidasit lea § 8 Suohkana ovddasvástádus deattuhuvvon, gč. goalmát lađasa: «*Suohkanis lea ovddasvástádus dasa ahte mánáidgárdeláldagat sámi mánáide sámi distrivttain huksejuvvojit sáme-giela ja kultuvrra vuodul. Eará suohkaniin galget dilálašvuodat lánččojuvvot dasa ahte sámi mánát sáhttet sihkarastit ja ovddidit gie-laset ja kultuvrraset.*»

Mánáid- ja bearašdepartementta nammadan bargojoavku geigii suoidnemánu 5.b. 2005 odastuv-

von rámmaplánaevttohusa mánáidgárddiid várás. Sámediggi lei ráddádallanmiel delahattu bargojoavkus. Plána, mii lea lánkaásahus mánáidgárdeláhkii, manná gulaskuddamii 2005' čavčča ovdal go boahá fápmui oddajagimánu 1.b.2006.

Nannen dihtii sámi mánáidgárddiid ovttasbarggu ja oainnosmahtit sámi giellaovdáneami ovdaskuvlaagis, de lágiduvvui davviriikkalaš mánáidgárdekonferánsa Kárášjogas geassemánu 2004. Oasseváldit Ruoššas, Ruotas, Suomas ja Norggas lonohalle vásáhusaid rastá riikarájiid. Norgga Sámediggi lei lágideaddjin.

Mánáid- ja bearašdepartementa doallá jámmadit hálddahaslaš čoahkkimiid Sámedikkiin ja digaštallá oktasaš doaimmaid ja hástalusaid. Dan olis leat ásahuvvon nannejeaddji ovttasbargorutiinat Sámi allaskuvllain doaimmaid várás mat galget buorebut oáčuhit studeanttaid ohppui, ja oázžut sámegeielat ovdaskuvlaoahpaheddjiid bissut mánáidgárdiin. Viidasit galget sámi mánáidgárdit bargat mihtomeriiguin mat leat dokumenttas *Handlingsplan for likestilling i barnehagene*. Dat jorgaluvvo sámegeillii.

Geahča vel St. died. nr 11 (2004–2005) kap 4.1.1.

3.5.2 Mánáidsuodjalus

Mánáid- ja bearašdepartementta ja Sámedikki polihtkalaš njunnožat dolle čoahkkima 2004' gida. Dan čoahkkimis muitalii Sámediggi ahte dárbbášuvvo eambbo oainnosmahtit sámi mánáid ja nuoraid geat leat hearckes dilis. Viidasit lea dárbu oainnosmahtit ahte doaimmat mat ásahuvvojit sámi mánáid ja nuoraid várás geat váldojuvvojit eret ruovttuin, galget áimmahuššat mánáid giela ja kultuvrra. Mánáid- ja bearašdepartementa čuvvii Sámediggái ahte lea ásahuvvon Mánáid-, nuoraid- ja bearašetáhtta, ja davvi regiovna Mánáid-, nuoraid- ja bearašetáhtta oassálasti čoahkkimis.

Mánáid- ja bearašdepartementa lea ovdalis jorgalan osiid Váhnenbagadusprográmmas sámegeillii. Mánáid- ja bearašdepartementa bargá jorgalit digaštallangihppaga «Åtte temaer for godt samspill», ja árvvoštallá jorgalit fáddághihppagiid iešgudetlágan fáttáiguin, váhneamiid ja earáid várás.

Mánáid- ja bearašdepartementa doarju ain rudalaččat *Barnevernets utviklingscenter i Nord-Norge* (Mánáidsuodjalusa ovddidanguovddáš Davvi-Norggas), dakko bokte go addá doaimma doarjaga. Departementa attii jagis 2003 ruđaid Mánáidsuodjalusa ovddidanguovddášii Davvi-Norggas, vai ráhkada njeallje fáddághihppaga mánáidsuodjalusa birra main lea sámi konteaksta,

mat sáhttet adnojuvvo studeanttaid oahpahussii vuoddo- ja viidasitoahpuin ja mánáidsuodjalusa bargiide. Gihppagat galge plána mielde válbmanit 2004' jagi lohppii, muhto bargu lea manjánan ja gárvána 2005' čavčča.

Bearašráddádallan lea metoda man mánáidsuodjalus geavaha go bargá sámi bearašiguin. Mánáid- ja bearašdepartementa doarjui jagis 2004 našovnnalas proševtta man bargun lei johtui bidjat, ovddidit ja oahpahit dan metoda. Finnmarkkusuohkaniin lea oahpahuvvon movt bearašráddádallama galgá geavahit. Prošeakta jotkojuvvo jagis 2005.

Geahča vel St. died. nr 11 (2004–2005) kap 4.1.3.

3.6 Sámi vuoddoahpahuš, alit oahppu ja dutkan

Loga oahpahušgažaldagaid birra Sámedikki jahkediedáhusas, kapihtalis 2.4.

3.6.1 Sámi vuoddoahpahuš

Sámi ohppiin lea oktagaslaš vuoigatvuohta oázžut oahpahuš sámegeielas, bereskeahhtá gos sii orrot riikkas. Vuoigatvuohta guoská golmma gillii, nappo davvisámegeillii, lullisámegeillii ja julevsámegeillii. Oahpahuš- ja dutkandepartementa ángiruššá oázžut skuvlaoamasteddjiid šaddat dihtomielažžan dán vuoigatvuoda hárrái, dan seamás go fylkkamánit galget leat dihtomielaččat dasa ahte bearašgeahččat ja meannudit váidagiid. Galget leat unnimusat logi oahppi joavkkus jus sámi ohppiin galgá leat vuoigatvuohta oázžut oahpahuš maiddái *sámegeillii*. Sámediggi lea Oahpahuš- ja dutkandepartementii buktán sávaldaga ahte vuoigatvuohta oahpahussii sámegeillii, maiddái galgá šaddat oktagaslaš vuoigatvuohtan. Gažaldat árvvoštallojuvvo departementtas.

Odđá oahppoplánat Kunnskapsløftet (Diehtolohpádusa) olis sámi vuoddoahpahušii ráhkaduvvojit ja mearriduvvojit oahpahušlága 6.kap. meriid mielde. Bargu fátmasta vuoddoskuvlla ja fágaid mat čuvvot olles vuoddoahpahuš skuvlavázzináigis. Sámi vuoddoahpahušii ráhkaduvvo odđá fága- ja diibmojuohku 2005' čavčča. Departementa lea ilus go dáiguin barguiguin leat nu bures ovttasbargan Sámedikkiin.

Gáiddusoahpahušproševttat, mat ledje jođus sámi ohppiid várás geat čuvvot našovnnalaš oahppoplána, bukte midjiide ávkkálaš vásáhusaid. Oahpahušdirektoráhtta árvvoštallá movt vásáhusaid galgá geavahit go galgat ovddidit buriid fálddagaid

dáidda ohppiide. Ášši birra namuhuvvo 2006' St.prp. nr 1.

Oahpahus- ja dutkandepartementa vuordá viidáseappot ovttasbarggu sámi vuoddoohpahusodastusain ja eará áigeuovdilis áššiiguin vuoddoohpahusa dásis.

Ortnet, mas muhtin skuvllat välljejuvvojit ovdagovvaskuvlan, almmuhuvvo ovttá gearddi jagis ja buot skuvllat ja skuvlaoamasteaddjit sáhttet ohat. Ohcamat mannet fylkkamánniide, ja našovnnalaš jury vällje skuvllaid loahpalaččat. Nu leage buori sámi skuvllas seamma vejolašvuohta go eará skuvllain beassat ovdagovvaskuvlan. Sámi hálldašansuohkanat berrejit movttiidahttojuvvot vai sin skuvllat duodaštit bohtosiid ja diedihit beroštumi go ortnet almmuhuvvo.

Diehtolohpádusa sisafievrrideami oktavuodas juolluduvvo ruhta gelbbolašvuođa ovddideapmái golmma jahkái. Jahkái 2005 lea juolluduvvon 300 miljovna ruvno suohkaniidda ja eará skuvlaoamasteddjiide doarjjan bargat gelbbolašvuođa ovddideamiin. Sámi hálldašansuohkanat ja eará suohkanat gos leat olu sámi oahppit, leat maid ožžon oasi dán ruđain. Skuvlaoamasteddjiide lea dehálaš ráhkadit buriid plánaid ruhtageavahepmái, ja ovttasbarget fágabirrasiguin hukset manñil- ja viidásitoahpu oahpaheddjiide, skuvlajodiheddjiide ja eará bargiide geaidda guoská.

Oahpahus- ja dutkandepartementa ja Giella- ja guovlodepartementa leat čoahkkinastán Finnmárkku fylkkagiieldain, Kárášjoga ja Guovdageainnu suohkaniiguin, Sámedikkiin ja sámi joatkaskuvllaid stivrrain dan birra movt boahhte áiggis galgá jodihit Sámi joatkaskuvlla Kárášjogas ja Sámi joatkaskuvlla ja boazodoalloskuvlla Guovdageainnus. Jagis 2006 galgat geahččalit soahpat movt skuvllaid doaima ovddasguvlui buoremusat sáhtta organiserejuvvot. Dát skuvllat leat vuoddoohpahusa guovddáš gaskaoamit sámi ohppiide miehtá riika, ja ášši ráđđádallojuvvo Sámedikkiin ođđa ráđđádallanšiehtadusa mielde.

3.6.2 Sámi instituhtta/Sámi allaskuvla

Sámi instituhtta (NSI) ođđa njuolggadusain ja davviriekkaid ministariid cealkamušas NSI boahhte ággi ruhtadeami birra, deattuhuvvo ahte galgá sihkkarastit NSI iešmearrideami, nu ahte bisuhuvvo sierra dutkanásahussan go sirdojuvvo Sámi allaskuvlii. Dasa lassin galget ruđalaš juolludeamit instituhtta nammii várrejuvvot, vai ii leat eahpádus ahte ruđat galget čadnojuvvot instituhtta dutkandoaimmaide.

Vaikko vel instituhtta galgáge, go oktiičaskojuvvo Sámi allaskuvllain, leat iešmearrideaddjin ja sierra dutkaninstituhttan, de liikká leat buorit vejolašvuođat ovddidit ja juohkit fágalaš ovttasbarggu mii dán guovtti áсахusa gaskkas lea. Dáid áсахusaid dutkanviidodagat viehka muddui dievasmahttet nubbi nuppi dutkama. Nu dáidetge leat buorit vejolašvuođat nannet fágalaš birrasa go oktiorganiserere áсахusaid. Sámi dutkanbirrasat Norggas ja Davviriekkain oppalaččat nannejuvvojit go dát institušuvnnat barget lágvalagaid.

Stuoradiggedieđáhusa nr. 34 (2001–2002) *Sámi alit oahppu ja dutkan* meannudeamis doarjui Stuoradiggi ráđdehusa plánaid bargat vai Sámi allaskuvla ovdána viidáseappot ja oážžu stáhtusa diedálaš allaskuvlan. Vuordimis lea dán bargui ávkálaš go NSI ja Sámi allaskuvla oktiorganisererejuvvojit. Lágvaldis ovttasbargu dán guovtti áсахusa gaskka váikkuha maid dan ahte allaskuvlla iežas dutkandoaimmaid vuoddu šaddá govdadeabbun.

Geahča maid St. died. nr. 11 (2004–2005) kap. 4.4.

3.6.3 Ođđa dieđaviessu

Lea guhká juo sávvojuvnon áсахit sierra dieđaviesu Guovdageidnu (gč.Sámedikki jahkedieđáhusa), ja bidjat ovttá dáhki vuollái mánggaid sámi institušuvnnaid, nu movt NSI, Sámi allaskuvlla, Sis-Finmárkku studeantaid ovtastusa, Sámi earenoamášpedagogalaš doarjalusa, Sámedikki oahpahus- ja giellaossodaga, Álgoálbmotvuoigatvuodaid gelbbolašvuođaguovddáša ja Sámi arkiivva. Ráđdehusa mielas lea hirbmat buorre sirdit NSI ja Sámi allaskuvlla ovttá dáhki vuollái, muhto dáidá deháleamos ahte boahotá oktasaš sámi gelbbolašvuođaguovddáš sámi álbmogii go sámegielat barggut ja sámi diedálaš doaimma čohkkejuvvojit ja nu šaddá stuorát biras.

Sámi allaskuvllas leat boares ja unnán heivvolaš lanjat. Ođđa dieđaviessu Guovdageidnu lea sakka vuoruhuvvon Oahpahus- ja dutkandepartementa bealis. Dán birra logat eambo stáhtabušehta báhpiriin.

3.6.4 Dutkan

St died. nr. 20 (2004–2005) Vilje til forskning (Dáhttu dutkamii) evttoha mánggaid doaimmaid mat galget ovddidit sámi dutkama, gč. čuokkis 9.8.1. Das logat maid movt čuovvoluvvo St.died. nr. 34 (2001–2002) Kvalitehtaodastus. Sámi alit oahppu ja dutkan.

Dutkandieđáhusas dadjá ráđdehus ahte Dutkanráđi prográmma sámi dutkama várás galgá

guhkiduvvot ja nannejuvvot. Das deattuhit ahte dutkanprográmma nannen galgá fuolahit doaimmaid mas almmuhuvvojit sámi álbmogii diedut. Diedáhusas deattuhuvvo maid dan seammas ahte sámigažaldagat eai galgga ráddjejuvvot duššefal dán sierra prográmmii, muhto maiddá váldojuvvot ovdan Norgga dutkanrádi eará dutkanprográmmain.

Oahpahus- ja dutkandepartementa deattuha diedáhusas ahte lea dehálaš sámi dutkama čatnat eará dutkamiid oktavuhtii. Dat mielddisbuktá ahte sámi dutkanrudain, nu movt earáge dutkanrudain, ain galgá muhtin oassi juhkkobjuvvot njuolga universitehtaide ja allaskuvllaide, ja muhtin oassi Norgga dutkanráddái. Ráddehus lea maid bivdán Norgga dutkanrádi álggahit oktasaš davviriikkalaš čielggadeami mii galgá árvvoštallat ásaht sámi dutkanlávdegotti Norgga, Ruota ja Suoma várás. Dutkanlávdegoddi galgá hutkat sámi dutkama strategiijaid ja gávnnaht buoret resursageavaheami dan bokte go ovttaidathtá davviriikkalaš dutkanbarggaid. Seammas galgá árvvoštallat cegget sierra sámi etihkkalávdegotti.

Dasa lassin áigu ráddehus bargat vai sáme-giella adnojuvvo eambo vuodđogiellan dutkamis ja diehtogilvimis, ja eambo oazžut duodaštuvvot sámi árbevirolaš dieđu, eandalii giela bealis. Viidasit galgá bargojuvvot nu ahte primára- ja vuodđodiedut sámi diliid birra lágiduvvojit ja heivehuvvojit sámi dutkamii buorrin. Giella- ja guovlo-departementa juolludii 1 milj. kr liigeruđa Dutkanráddái jagis 2004 nannet ja oainnosmahttit sáme-giella dutkama vuodđogiellan, ja vai dutkanbohtosat vuohkkasit buktojuvvot ovdan olbmuide.

St.died. nr 34 (2001–2002) evttojuvvo doaimmaid vuodul jotkojuvvo maiddá álgoálbmotfierpmádat. Dat lea ovttasbargu gaskkal Tromssa universitehta, Sámi allaskuvlla ja Sámi instituhta. Dutkandiedáhus čujuha maid dasa ahte julev- ja lullisáme-giella, oassin stuoradiggediedáhusa čuovvolemis, leat nannejuvvot go ruhtajuolludeapmi lea addojuvvot Bådádjo allaskuvlii ja Davvi-Trøndelága allaskuvlii.

3.7 Kultuvra

3.7.1 Kultur- ja girkodepartementa ja Sámediggi ovttasbarget

Kultur- ja girkodepartementa ja Sámediggi dollet hálddahaslaš čoahkkimiid guovtte gearddi jagis vai bisuhuvvo buorre gulahallan.

2002 rájis lea addojuvvot Sámedikki háldui hálddašit mánggaid kultuvraásahusaid ja doaim-

maid, nu movt Sámi sierrabibliotehka, johtti girjerájusfálaldat (girjebusset), sámi dáiddárstipenda, sámi dáiddaásahusaid čájáhusbuhtadus, báikennamabálvalus ja sámi giellalága čuovvoleapmi, nu maid sámi museat, sámi arkiiva, sámi musihkkafestiválat ja Beaivváš Sámi Teahter. Sámediggi hálddaša kultuvraulbmiliid rámmajuolludeami, ja Sámediggi ieš vuoruha doaimmaid addojuvvot rámma siskkobealde.

3.7.2 Sámi kultuvra

Ráddehusa giella- ja kulturpolitihka ollislaš čilgehusa don sáhtát lohkat St. died. nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014* (Kulturpolitihka 2014 rádjái). Diedáhusas ovddiduvvo boahpte logi jahkái ollislaš giella- ja kulturpolitihka, maiddá sámi kultuvra ja giella.

Sámi arkiivva hálddašanoavddasvástádus lea oddajagimánu 1.b 2005 rájis sirdojuvvot Riikkaarkiivárii, Sámedikki dáhttuma mielde. Sámi arkiiva lea dasto stáhta arkiivadoaimma oassin. Dán rievdeami dihte lea 0,7 milj. kr sámi arkiivva hovdemii sirdojuvvot stáhta Arkiivadoaimmahakkii.

3.7.3 Sáme-giella

Sámediggi mearridii jagis 2003 bivdit ráddehusa evttohit Stuoradiggái ahte rievdadit sámelága giellanjuolggadusaid, vai Divttasvuona suohkan nai beassá mielahtun sáme-giella hálddašanguovlui. Hálddašanguovlui gullet dál suohkanat Kárášjohka, Guovdageaidnu, Unjárga, Porsángu, Deatnu ja Gáivuotna.

Kultur- ja girkodepartementa lea čuovvolan Sámedikki mearrádusa ja evttohan rievdadit lága mii mielddisbuktá ahte Divttasvuona suohkan šaddá oassin sáme-giella hálddašanguovlui. Departementa evttohii ahte lágas ii galgga njuolga mearriduvvot gudet suohkanat gullet sáme-giella guovlui, muhto dan sadjái galgá gonagassii addojuvvot váldi mearridit gudet suohkanat galget gullat hálddašanguovlui. Stuoradiggi lea mearridan láchkarievdadusa sámelahkii § 3–1. Láhkaásahusa bokte lea mearriduvvot ahte Divttasvuona suohkan lea mielahtustuvvot giellanguovlui 1.1.2006 rájes.

Mieldehtustepmi sáhtá áiggi mielde leat áigeguovdilin maid eará suohkaniidda, ja departementa lea ožžon ohcamuša Snáase suohkanis beassat mielahtun sáme-giella hálddašanguovlui.

Sámediggi lea Kultur- ja girkodepartementta bivdán árvvoštallat sámelága giellanjuolggadusaid. Departementa lea ságastallagoahtán Sámedikkiin

ja Gielda- ja guovlodepartementtain giellanjuolggadusaid árvoštallama birra.

3.7.4 Báikenammaláhka

Stuoradiggi dohkkehii báikenammalága rievdadusaid cuoŋománu 14.b.2005. Rievdadusaid ere-noamáš áigumuš lea oážžut áššemeannudeami álkibun, ja njuolggadusaid ráhkadit čielgaseabbun ja doaimmevaččabun. Sámi báikenamaid dehálaš rievdadus lea ahte galgá oktanis nammaášši ceggejuvvot go leat paralleallanammat dárogillii, sámegillii ja kveanagillii. Dasa lassin namuhuvvo sámi báikenamaid vuhtiiváldin sierra ulbmilparagrafas lágas. Departementa lea bargagohtán láhkaásahusa rievdademiin.

3.7.5 Sámi media

Sámediggi čujuha čuoŋvovaččat *sámi almmu-hemiid rudalaš dilli lea eahpedohkálaš ja nu lea leamaš ollu jagiid*, ja atná vuodđun ahte dárbbášuvvo *nannet dáid olggosaddima vai ilmmášedje dássetlaččat sávahahtti kvalitehtain ja vai maiddái lassánivččii olggosaddimiid lohku jahkái*.

Ruhtajuolludeapmi Kultur- ja girkodepartementta bušeahtas sámi aviissaide lea oktiibuot 13 milj. kr jahkái 2005, ja lea 1,4 milj. kr eambo go 2004:s. Rievttimielde lea doarjjarámma lassánan 5 milj. kr, dahje sullii 60 proseantta, 2000 rájis. Dan vuodul go Stuoradiggi giedahalai St.died.nr 33 (2201–2002), de atná Kultur- ja girkodepartementa vuodđun ahte 2005' bušeahttalassáneapmi berre várrejuvvot sámegielat aviissaide, dán ortnega mielde, loga Sd.prp.nr. 1 (2004–2005). Dasa lassin rabai departementa vejolašvuoda addit doarjaga ovttaskas čállimiidda ja dakkáriidda julevsámegillii aviissain mat álgoálggus leat olggobealde láhkaásahusa mas čilgejuvvot mii sámegielat aviisa lea. Goappaš evttohusat gáibidit ahte láhkaásahus rievdaduvvo. Departementa sádde farggabáliid láhka-ásahusevttohusa gulaskuddamii.

Nordnorsk filmsenter AS (Davvi-Norgga filbmaguovddáš OS) oážžu 5,4 milj. kr jahkái 2005. Dáin rudain várrejuvvot 2,5 milj. kr oanehisfilmaid buvttadeapmái. Ruhtadoarjaga eaktun lea ahte galgá buvttaduvvot unnimusat okta sámi filbma mii oážžu doarjaga Davvinorgga filbmaguovddázis.

3.7.6 Sámi valáštallan

Sámediggi ja Sámi valáštallanlihttu –Norga (SVL-N) bivddiiga jagis 2003 Kultur- ja girkodeparte-

menttas oážžut jahkásaš ruhtadoarjaga speallorudain. Kultur- ja girkodepartementa lea 2004:s doallan oktavuoda Sámedikkiin ohcama struktuvrra ja sisdoalu birra, jus datte galgá addojuvvot ruhtadoarjaga sámi valáštallamii.

3.7.7 Sámi girjebusset

Sámedikki diedáhusas (kap. 2.7.2) čujuhuvvo ahte odđa sámi girjebusset dárbbášit ruhtaduvvot. Danne leage ráđdehus evttohan reviderejuvvon stáhtabušehtas juolludit Kultur- ja girkodepartementta bušeahtas 2 milj. kr liigeruda Sámediggái ruhtadit odđa, lullisámi girjebusse.

3.8 Dearvvašvuoda ja sosiálabálvalusat sápmelaččaide

Loga dearvvašvuoda- ja sosiálagažaldagaid birra Sámedikki jahkediedáhusas (kap. 2.6 ovdalis).

Lea ovttamielalašvuoha joatkit ovttasbarggu Sámedikki ja dearvvašvuodaeiseválddiid gaskka oážžun dihtii sámi albmogii ovttaárvosaš bálvalusaid. Dearvvašvuodaministar Dagfinn Høybråten doalai 2004' giđa čoahkkima Sámedikkiin, ja 2004' čavčča doalai ges stáhtaráđdi Ansgar Gabrielsen dan odđa Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementta olis čoahkkima Sámedikkiin. Sáhka-vuodđun lei oáččuhit doaktáriid ja eará dearvvašvuodabargiid Sis-Finnmárkku vuodđodearvvašvuodabálvalussii, veajuiduhtinfálaldaga sámi álbmogii, fálaldaga psyhkalaš dearvvašvuhtii, ásahit ovttasbargoorgána mii fuolaha sámi álbmoga vuhtiiváldámušaid dearvvašvuodaforetáhkain, ja Suoma ja Norgga ovttasbarggu birra mii čuoŋvolahtta proševtta «Grenseløst i Nord (Rájehisvuoha Davvin).

Finnmárkku fylkkamánni lea ovttasráđiid guoskevaš suohkaniiguin bargagohtán buoridit doavtterdili ja oáččuhit bargiid vuodđodearvvašvuodabálvalussii. Dát doaimmat sistisdollet earret eará fáttarortnega medisiinnalaš turnuskan-didáhtaide.

Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementa lea bargan viidáseappot jagis 2004 plánain ahte viiddit psyhkalaš dearvvašvuodagáhttema ja hukset ásašahusaid Kárášjogas ja Leavnnjas našovnnalaš gelbbolašvuoda doibmenbáikin bálvalan várás sámi álbmoga. Dás leat vuoruhan hukset Bearašossodaga ja akuhttasajiid nuoraid várás. Ollislaš ruhtajuolludeapmi lei 13 milj. kr jagis 2004 (lassáneapmi lei 6 milj. kr 2003' ektui) ja meroštallojuvvot leat 18 680 kr jagis 2005 (odđa lassáneapmi 6 milj. kr).

Jagis 2004 várrii Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementa 10,7 milj. kr geahččalan- ja ovddidanbargui mii vulggii NAČ 1995: 6 *Sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalusa plána Norggas ja Mangfold og likeverd* (Eatnatgeardáivuoha ja ovttárvosašvuoha) – Ráddehusa doaibmaplána sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii Norggas 2002–2005 vuodul. Dáin ruđain fievrriiduvvojede 5,1 milj. kr Sámediggái, mas eanas adnojuvvo hálddašit prošektarudaid ja dasto guovtti áššemeannudanvirgái Sámedikkis. Jahkái 2005 lea Sámedikki ruhtajuolludeapmi 5,4 milj. kr.

Dan 5,6 milj. kr mii vel báhcá, hálddaša Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhtta, man ovddasvástáduš lea johtui bidjat doaibmaplána eará osiid. Dáin ruđain oáččui Sámi dearvvašvuodadutkama guovddáš 4,3 milj. kr. dábalaš doaibmaruhtan, ja dasto dearvvašvuoda- ja eallindille-iskkadeapmái sámi guovlluin. Departementa vuordá ahte Sámediggi ja Sosiála- ja dearvvašvuodadirektoráhtta barget lágalašgaid go čadahit doaibmaplána eará doaimmaid. Loahpparuhta lea várrejuvvo plánet sámi diehtjojuohkinbálvalusa, jorgalemiide, earret eará Pasientavuoigatvuodalága jorgalit ja nannet bajilgeahččoeseiváldiid sámi gelbbolašvuoda. Ruđat leat maid adnojuvvo dulkaoahpu ovdaprošektii «dulkon almmolaš bálvalusaddimis» Sámi allaskuvllas Guovdageainnus.

Eatnatgeardáivuoha ja ovttárvosašvuoha – mii lea Ráddehusa doaibmaplána sámi álbmoga dearvvašvuoda- ja sosiálabálvalussii Norggas 2002–2005, das lea 2005 plánenáigodaga mañemus jahki. Departementa áigu ráđđádallat Sámedikkiin ja eará áigejuovdilis áššeguimmiiguin vai gávnna- hiviččii heivvolaš vuogi movt čuovvolit doaibmaplána.

Sámediggi ja Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementa soabaiga čoahkkimis borgemánu 18.b.2005 ahte berre ásahtit ovttasbargojoavkku dearvvašvuoda- ja sosiálafágalaš gažaldagaid várás gaskkal Sámedikki, Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartementta, Bargo- ja sosiáladepartementta, Gieldda- ja guovlodepartementta, ja eará vejolaš dasto guoski departementtaid, vuolit etáhtaid ja dutkanbirra- siid. Dán ovttasbargojoavkku bargun lea earret eará čuovvolit doaibmaplána *Eatnatgeardáivuoha ja ovttárvosašvuoha*.

3.9 Biraspolitihkka ja kulturmuittut

3.9.1 Boraspirepolitihkka- ja hálddašeapmi

Mañemus jagiid lea norgga boraspirepolitihkka vuđolaččat čielggaduvvon, geahča St.died.nr 15

(2003–2004) *Rovvilt i norsk natur* (Boraspiet norgga mehciin). Čielggaduvvon ja árvoštallojuvvo lea maid movt boazodoallu váikkuhuvvo. Stuoradiggi meannudii dieđáhusa 2004' gida, gč.Innst S.nr.174 (2003–2004), ja cuoŋománu 1.b.2005 rájis leat dehálaš oasit odđa boraspirepoliti- hkas čadahuvvon Stuoradikki láidestusaid mielde. Ulbmil lea sihkkarastit vai boraspire- hálddašeapmi šaddá ceavzilin, muhto seammas galgá vuhtiváldit šibitdoalu ja boazodoalu ja maid- dái eará servodatberoštumiid.

Dál leat ásahtuvvon gávccii hálddašanregiovnna main leat gávccii boraspirelávdegotti. Odđa bora- spirelávdegottiid mielde lahtut bohtet fylkkasuoh- kaniin ja Sámedikkis. Boraspirelávdegottiid váldo- ovddasvástáduš lea mearridit movt váikkuhan- gaskaomiid galgá geavahit go regiovnna hálddašit boraspiriid. Hálddašeapmái gullet čuovvovaš áššit: roasmahuvvan/lápmahuvvan elliid báhcin, lisensabáhcin, albbasbivdu eari vuodul, eastadan- ja riidduidhehtten doaimmat, ja ráhkadit regiovn- nalaš plánaid boraspirehálddašeapmái. Juohke regiovnna lea mearriduvvon sierra mihttomearri olu go galget leat iešguđetlágan boraspiret. Lávde- goddi galgá hálddašit boraspiriid mearriduvvon mihttomeriid mielde. Hálddašeamis galgá deattu- hit einnostahttivuoda ja báikkálaš mieldeváik- kuheami, ja lagas oktavuoda gullevaš suohkani- guin ja organisašuvnnaiguin.

Sámedikkis lea áirras mielde buot njeallji lávde- gottis dain regiovnna gos lea sámi boazodoallu, ja nu leage ortnetlájje beassan oassálastit ja váikku- hit boraspirehálddašeami buot guovlluin gos lea sámi boazodoallu. Sámediggi nammada ieš mielde- lahtuid ja várrelahtuid boraspirelávdegottiide juogo Sámedikki áirasiid dahje sin várrelahtuid gaskkas.

3.9.2 Kulturmuittogáhtten

Sámediggi oáččui jagis 2001 válddii hálddašit kul- turmuittolága gaskaboddosaš hálddašanortnega vuodul. Hálddašanortnet guhkiduvvui 2004' rájes ovddasguvlui. Nammaduvvon bargujoavku, man Birasgáhttendepartementa jodiha ja mas Sámediggi ja Riikaantikvára leat mielde, galgá čielggadit boahhtevaš organiserema ja váldejuoga- deami. Bargojoavku galgá válbmet ášši 2005' mielde.

Sámedikki hálddus lea 2 milj. kr doarjjaortnet man Birasgáhttendepartementa ruhtada. Doarjja addojuvvo iešguđetlágan doaimmaide gáhttet sámi kulturmuittuid. Birasgáhttendepartementta 2005' juolludanreivves lea biddjon eaktun ahte dušše

15 % sáhtta adnojuvvot gokčat áššemeannudan-goluid maid ortnet mielddisbukta.

3.9.3 Vistegáhtten

Sámedikki čielggademiin boahá ovdan ahte sámi vistegáhtten dárbbášuvvo oainnosmahttojuvvot eambo, vai sihkkarastit visttiid árvvu ja eastadit billašuvvama. Nu movt daddjo St.died.nr 16 (2004–2005) *Leve med kulturminner* (Eallit kulturmuittuiguin), de dárbbášuvvo konkrehtalaččat árvvoštallat gudiid visttiid lea dehálaš vuoruhit gáhttet guhkit áiggi perspektiivvas. Diedáhusas maiddái daddjo ahte dárbbášuvvo buoret ja eambo gelb-bolašvuohta sámi vistegáhttemis. Departementa fuolaha vai ráhkaduvvo čuovvolanplána Sámedikki sámi visteárbbi prošehtii.

3.9.4 Areálgáhtten

Suohkaniid ovddasvástádus dat lea plánet ja hálddašit areálaid geavaheami iežaset guovllus. Birasgáhttendepartementa meannudii njeallje vuostecealkámuša maid boazodoallu celkii regulerenplánaide jagis 2004. Golbma vuostecealkámuša guske bartahuksemiidda boazodoalloguovlluin. Guovtti áššis vuhtiiváldoedje boazodoalu vuostecealkámušat, ja goalmnáda lea departementa meannudeame. Njealljái áššis, mii guoskkai moh-torkrossabánii, miedihuvvui vuostecealkámuš belohakkii. Departementta diehtá ahte suohkanat addet olu dispensašuvnnaid, ja boazodoallu oaidná dán váttisin. Danne árvvoštallá departementa ahte berrešii go buorebut juohkit dieđuid suohkaniidda plána- ja huksenlága ja dispensašuvnnaid birra.

3.9.5 Gáhttenplánat

Sámedikki ja Birasgáhttendepartementta čoahkkimis ođđajagimánu 16.b.2004 šattai ovttamielalašvuohta dárkileappot geahčadit áššemeannudanjuolggadusaid mat gullet gáhttemii luonddugáhttenlága vuodul, vai sihkkarastášii ahte sámi beroštumit buorebut váldojuvvojit vuhtii plánaproseassas. Dát čoahkkin lei hálddahušlaš dásis cuoŋománu loahpageahčen, mas sohppojuvvui vuoddu movt joatkit bargat ja ráhkaduvvui sohppojuvvon dokumenta/referáhtta beivejuvvon geassemánu 28.b.2004. Sámediggi buvttii maŋnil ođđa, viiddiduvvon oavila go ášši meannuduvvui čoahkkimis guovvamánu 2005' loahpageahčen. Jagis 2005 joatkit ain barggu buoridit áššemeannudanjuolggadusaid.

3.9.6 Bievlavuodjin

Mohtorjohtolatnjuolggadusat leat aiddo dáid áiggiid geahččaladdanprošeaktan gávccii suohkanis, ja Guovdageainnu suohkan lea okta dain. Geahččaladdan galgá plána mielde loahpahuuvot ja árvvoštallojuvvot 2005' guhkkodahkii. Geahččaladdan lea buktán olu evttohusaid movt rievdadit juolggadusaid, sihke čavget ja ložžet eambo. Bievlavuodjin oainnosmahttojuvvo sierra dannego dánlágan vuodjimat ráhkadit stuora háviid ja luotaid lundui, ja vuodjimat sáhttet leat vahágin šattu-ide ja elliide.

3.10 Suodjaluspolitihkka

Sámediggi namuha areálgáhttema oasis Hálkavári báhčinšilju Finnmárkkus ja Meavkki/Árvenjargga báhčinšiljuid oktiiovttahttima Tromssa fylkkas. (kap. 2.9.3 ovdalis).

Stuoradiggi mearridii jagis 1997 Meavkki/Árvenjargga báhčinšiljuid oktiiovttahttit ja dat duohtandahkkojuvvo dál. Dát viiddideapmi gáržžida guovllu boazodoalu, ja Suodjalusdepartementa ja boazodoallit geaidda ášši guoská, leat šiehtadallame mii livččii govttolaš rudalaš buhtadussan go masset guohtuneatnamiid báhčinšiljuid oktiiovttahttima dihte.

Eai leat plánat dál Hálkavári báhčinšilju viiddidit.

3.11 Minerálahka

Sámediggi namuha diedáhusastis maŋgga sajis gažaldagaid mat gusket minerálaide.

Departementa áigu, ođđa minerálahkabarggu čuovvolettiin, dalle go orru lunddolaš, guorahallat ja árvvoštallat Sámedikki oaviliid minerálahka birra, minerálaresursaid vuoigatvuodaid birra ja mineráladuaimmaid birra sámi resursaguovlluin.

3.12 Guolástuspolitihkka

Loga Sámedikki diedáhusa guolástuspolitihka birra (kap 2.7.1).

Loga maiddái St.died. nr. 19 (2004–2005) *Marin næringsutvikling – Den blå åker* (Máriidna ealahusovddideapmi – Alit bealdu). Dán diedáhusa 12.kapitalis namuhuvvo erenoamážit guolástuspolitihka sámi geahččanbealis. Stuoradiggi meannudii diedáhusa miessemánu 27.b.2005.

Loga maddái Stuoradiggemearrádusa mii dahkkui finnmárkkulága mearrideamis, kap. 3.2. ovdalis.

Sámedikki mearkkašumit gonagasreabbá-bivddu oassálastima hárrái jagis 2005, ráddádallojuvvui Guolástus- ja riddodepartementtain miessemánu 10.b. 2005. Guolástus- ja riddodepartementa lea muhtinmuddui guorrasan Sámedikki gáibádussii, earret eará lea departementa rahpan vejolašvuoda dasa ahte fatnasat vuollel 7 mehtara joavkkus I ja 6 mehtara joavkkus II, sáhttet oassálastit gonagasreabbábivdui.

3.13 Boazodoallu, areálagáhtten ja eanandoallu sámi guovlluin

3.13.1 Boazodoallu

Boazodoalus (kap. 2.8.1) leat olu hástalusat. Boazodoallu duvdojuvvo mángga bealis, ja dasa lassin lea boazolohku váttisvuhtan guovddáš guovlluin Finnmárkkus. Boazodoalu hástalusaid berre geahččalit čoavdit dan bokte ahte ealáhus ja eiseválddit ovttasbarget, ja dás lea Sámediggi dehálaš vuoddoeavttuid biddji.

Nu movt Sámediggi namuhage, de ii leat njuovvan- ja gávpemárkandilli leamaš dohkálaš moadde mañemus jagi. Almmatge lea bargojuvvon garrasit dili buoridemiin, dasgo olu ruhta lea juolluduvvon márkanfievrrideapmái, ja eará doaimmaid álggaheapmái. Dál ii leat váttis jodihit buktagiid mat fállujuvvojit gávpemárkaniidda. Danne eiseválddit deattuhit lámhit rámmaeavttuid mat ovddidit buori ovttasbarggu iešguđet priváhta aktevrraid gaskka. Lea árvoháhkangollosa iešguđet cehkiid vuoddoovdasvástádus hábmet doaimmaid ja konkretalaččat daid čuovvolit.

Oarje-Finnmárkku boazologuheiveheapmi lea vuoruhuvvon hui garrasit. Eanandoallo- ja biebmodepartementa lea Stuoradikki áigumušaid mielde deattuhan eaktudáhtu ja gulahallama. Almmatge čájehuvvo ahte boazolohku ii leat unnon dohkehahtti mearrái. Dan dihte ovddidii rádddehus miessemánu 27.b. 2005 proposišuvnna mas evttoha dihto rievdadusaid boazodoalloláhkii (Od.prp.nr. 99 (2004–2005), áigumušain ahte láhkii oažžut buoret láhkavuodu man mielde sáhtta heivehit boazologu.

Sámediggi bidjá gažaldaga ahte sáhttago boazologu heivehit dálá lága vuodul ja riikkaidgaskasaš geatnegasvuodaid vuodul mat Norgii gullet. Iešguđetlágan čuovvoleapmi, mii dahkko lágaid vuodul, galgá leat daid lágaid vuodul mat leat fámus iešguđetge áiggi. Dan seammás galget álb-

motrievttálaš geatnegasvuodat čuvvojuvvo. Dát gáibida erenoamáš gozešvuoda daid proseassaid ektui mas dás lea sáhka. Muhto dál leat bargojuvvome čiekŋalit odastit boazodoallolága. Bargu lea ádjánan go leat nu olu ja mánggašlájat gažaldagat, eandalii go ášši geahččá dan bealis ahte Finnmárkkus lea váttis guohtuneanandilli.

3.13.2 Areálagáhtten boazodoalu várás

Boazodoalu guohtuneatnamiid dili (loga kap. 2.9.3) ferte erenoamážit gozihit dás ovddasguvlui. Boazodoallu vásiha garra deattu mángga bealis. Hui stuora hástalusas lea sihkarastit doarvái guohtuneatnamiid vai bisuhuvvo ceavzilis boazodoallu sámi boazoguohtuneatnamiin. Dát gažaldagat leat olu leamaš sáhkavuodduin iešguđetlágan dilálašvuodain mañemus jagiid. Dás čujuhit St.dieđ. nr. 33 (2001–2002) Om samepolitikken (Sámepolitihka birra), ja St.dieđ. nr. 11 (2004–2005) Sámedikki 2003' doaibma.

Bieggafápmorusttegiid ja gullevaš vuoddostruktuorra birra sáhtta lohkat eambo St.dieđ. nr. 11 (2004–2005) čuokkis 4.14, mas dát gažaldagat leat eambo suokkarduvvon. Dasa lassin lea Boazodoallohálddahus ja NVE ráhkadan raportta mii galgá lasihit dieđuid bieggafámu ja boazodoalu birra Norggas. Raporta lea boadus lávgadis ovttasbarggu Boazodoallohálddahusa ja NVE gaskka, vai buktá oidnosii dehálaš hástalusaid go plánejuvvojit bieggafápmohoiddu guohtuneatnamiidda.

3.13.3 Eanandoallu sámi guovlluin

Eanandoallo- ja biebmodepartementa fuomášuhtta ahte dat man Sámediggi namuha 2.7.1 čuoggás «riikkalaš árvobuvttadanprográmma», lea dat man fas Rádddehus gohčoda «biebmobuvttadeami árvoháhkaprográmma». Departementa lea oaidnán ahte Sámediggi bargá searvvahit sámi eanandoallopolitihkalaš sona našovnnalaš eanandoalloperspektiivii ja bargá heivehit váikkuhangaskaomiid geavaheami eanandollui.

Eanandoallo- ja biebmodepartementa áigu čujuhit dasa ahte dálá eanandoallopolitihka ulbmilin lea doalahit regiovnnalaš biebmobuvttadeami ja árvoháhkama. Vai dán ulbmila olaha, de leat oallut váikkuhangaskaoamit sakka geográfalaččat differensierejuvvon, ja bajimussii vuoruhuvvojit guovllut mat eanasmuddui leat sámi guovddášguovllut. Dan dihte oaihvilda departementa ahte lea unnán áigejuvvođil ásahtit sierra sámepolitihkalaš sona.

3.14 Riikkaidgaskasaš gažaldagat

3.14.1 Bargu ON' álgoálbmotjulggaštusain

I ilhkostuvvan bargu oažžut ON' álgoálbmotjulggaštusa mearrádusa ollašuvvat ON álgoálbmotjagi 2004' lohppii. Bargojoavku, mii šiehtadallá oažžut áigái julggaštusa, lea vel ovttain jagiin ožžon mandáhta guhkiduvvot, ja dál bargojuvvo dan ala vai geargat šiehtadallamiiguin 2005' loahpageahčái. Olgoriikadepartementa lea láchčime nu ahte Sámediggi galgá beassat oassálastit šiehtadallamiin mat vel galget dahkkot, seamma ládje go ovddiid jagiid.

3.14.2 Barentsovttasbargu

Álgoálbmogat leat dehálaš oassin Barentsovttasbarggus. Ráđdehus bargá álgoálbmotgažaldagaiiguin earenoamážit guovtti dásis: álgoálbmogiid vejolašvuohta oassálastit ja vuhtii váldojuvot Barentsregiovnna viiddis ovttasbarggus, ja doaimmaid sisdoalu ja álgaheami dáfus buoridan dihtii álgoálbmogiid eallindili, oahpahusa, dearvvašvuođa jna. Dán barggus leat Sámediggi ja Sámi parlamentáralaš ráđdi guovddázis. Olgoriikadepartementta juolludan ruđaiguin, maid Barentsčállingoddi hálddaša, doaimmahuvvojit mánggat doaimmat main ulbmil lea nannet ovttasbarggu sápmelaččaiguin, sápmelaččaid ja eará álgoálbmogiid gaskka Barentsregiovnna, ja ovddidit ealáhusaid ja láchčit nu ahte nannejuvvot eavttut kultuvrralaččat ja eará ovdáneapmái.

2005 lea daddjon leat Barentsovttasbarggu álgoálbmotjahkin. Nu sáhtta nannoseappot čuvget áššiid mas Barentsráđi mielde lahtut sáhttet veahkehit báikegottiid, regiovnnaš eiseválddiid ja searvvahuvvon servodatorganisašuvnnaid, vai olahuvvo mihttomearri oažžut guoddevaš ovdáneami maidái álgoálbmogiid guovdu, nu movt čađat gaskka lea leamaš vuodđun Barentsguovllu ovttasbarggus.

3.14.3 Eurohpapolitihkalaš forum

Olgoriikadepartementa juolludii Sámediggái jagide 2003/2004 NOK 340 000, vai čuovvola Ráđdehusa eurohpapolitihkalaš vuodđoáigumušaid, ja ovddida sierra strategiijaid eurohpalaš ovttasbargui. Prošeavtta ulbmilin lea oainnosmahttit sámiiid sáji boahktevaš EO:s. Prošeavtta ulbmil lea maid hukset strategiijaid vai váikkuha EO siskkáldas álgoálbmotpolitihka ja sámii oassálastin strategiijaid/ovddasteami Brusselis. Prošeavtta váldoainnosmahttin galgá leat

strategiijaovddideapmi, gelbbolašvuođa lokten ja fierpmádathuksen. Sámediggi hálida maid dán olis doallat semináraid iešguđetlágan vuogas fáttáiguin sámiiid ja EO hárrái. Semináraide galgá bovdet oassálastiid EO:s, Eurohpaparlamenttas, ja Suoma, Ruošša ja Norgga ráđdehusaid áirasiid.

3.15 Dásseárvu sohkebeliid gaskka

Mánáid- ja bearašdepartementa lea duhtavaš Sámedikkibargguin ovddidit dásseárvvu sohkebeliid gaskka, ja dán čilgemiin jahkediedáhusas, muhto seammás hálidit cuiget ahte sáhtta leat munni buoridit. Sámediggi lea almmolaš orgána ja dasto lea Sámediggi dásseárvolága § 1a mielde geatnegahtton aktiivvalaččat ovddidit dásseárvvu, sihke dan dihte go lea bargoaddi (siskkáldasat) ja go lea politihkalaš ja hálldahuslaš orgána (olggosguvlui). Departementa hálida lagabuidda ságastallat Sámedikkiin movt sáhtášii dárkileappot buktit ovdan vuogas vugiin movt ovddidit dásseárvvu sohkebeliid gaskka, juogo lassin dahje oassin dan diedáhusas mii juohke jagi addojuvvo Gelda- ja guovlodepartementii.

Odđa Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji ásaheami oktavuodas oaivvildii Sámediggi ahte berre juolludit ruđa sámii birrasii, man ovddasteaddji lea Senter for urfolks rettigheter (Guovddáš álgoálbmogiid vuoigatvuodaid várás), vai sámii birrasis maid fuolahuvvošedje seammalágan funkšuvnna. Mánáid- ja bearašdepartementa ii leat ovttaoavivis dasa, dan áigumuša ja duogášbarggu vuodul mii dahkkui lágain, ja mas gildojuvvo vealahit čearddalašvuođa, oskku jna. dihte (vealahanláhka), Od.prp.nr 33 (2004–2005) ja odđa lágain Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji birra (Od.prp. nr. 34 (2004–2005)).

Vealahanlága dáfus boahá čielgasit ovdan lága ovdabarggus ahte dát fáttmasta álgoálbmogiid. Proposišuvnna 88:át siiddus daddjo ahte doahpágiid našovnnalaš unnitlogut ja álgoálbmogat, ii dárbbáš lágas namuhit sierra sániiguin, dasgo dát leat mielde čearddalašvuođa-doahpagis, ja 205:át siiddus nannejuvvo ahte «čearddalašvuohta» galgá ipmirduvvot seammaládje go doaba «čearddalaš nálli», earret eará leat našovnnalaš unnitlogut ja álgoálbmogat váldojuvvon mielde dás.

Dat odđa Dásseárvo- ja vealahanáittardeaddji galgá earret eará hálddašit dán lága ja dásseárvolága. Lágas boahá ovdan ahte odđa áittardeaddji galgá sihke bearráigeahččat ja váikkuhit vai dát lágat čađahuvvojit, gč. láchkaevttohusa 9.siiddu: "Dát doaimma galgá dasto čađahit dásseárvolága, vealahanlága, bargobiraslága ovttaárvosaš-

giedahallankapihtala ja viessolága vealahangildosa, nu maiddái fuolahit gelbbolašvuoda- ja láides-tandoaimmaid jna, mat veahkkin ovddidit stuorat dásseárvvu ja ovttáárvosašgiedahallama». Departementa maid seamma siiddus deattuha ahte Dásseárvvo- ja vealahanáittardeaddji fálaldat galgá doaimmat riikaviidosáččat, ja galgá bargojuvvot fálaldaga oázžut olamuddui báikkálaččat. Loahpas daddjo 7.kapihtalis ahte gelbbolašvuoda-/láide-stanrolla galgá leat sakka vuoruhuvvon áittardeaddji doaimmas.

Dán vuodul oaivvilda mánáid ja bearašdepartementa odđa áittardeaddjis leat vuodu nu ahte sáhtta fuolahit maiddái sámi beroštumiid, iige leat áigeguovdil luvvet sámeáššiid eret áittardeaddji eará doaimmain.

Muhto seammás mii guorrasit dasa ahte odđa áittardeaddji dárbbasa hukset ovttasbarggu áššedovdiiguin ja diehtobirrasiguin, nu maiddái sámi birrasiguin. Namuhuvvon lea Od.prp. nr. 34, 7. kapihtalis, ahte dehálaš ovttasbargi lea Gelbbolašvuodaguovddáš álgoálbmogiid vuoigatvuodaid várás sámi vuoigatvuodaid áššiin (siidu 55, nubbi spálta).

Gielda- ja guovlodepartementa

á v ž ž u h a :

Gielda- ja guovlodepartemeantta árvalus čakčamánu 2.b. 2005 Sámedikki doaibma 2004 sáddejuvvo Stuoradiggái.

Mielddus 1**Sámedikki rehketdoallu 2004**

Sámedikki jahkediedáhus 2004 lea olles doaimma reaidarehketdoallu ja čájeha doaimma duohta girjejuvvon boaduid ja goluid.

Rehketdoallu lea golmma váldooasis; boadusrehketdoallu, balánsa ja mearkkašumit rehketdollui. Rehketdoalu mearkkašumit čájehit daid

juolludusaid maid leat ožžon, doaimmarehketdoalu juogaduvvon váldopoasttaide, váikkuhangaska-oapmerehketdoalu juogaduvvon váikkuhangaska-oapmeortnegiidda ja iešgudet balánsapoasttaid válddahusa. Iešgudet váldoosiin leat maid vejolaš erohusaid čilgehusat.

Boadusrehketdoallu

Tabealla 1.1

Poasta	Teaksta	Meark.	Boadus d.r.	Rev.buš 04	Erohus	%
Juolludusat						
50	Departemeanttaid juolludusat	1	226 119 000	225 639 000	480 000	0,2 %
1. Rámmajuolludusaid submi			226 119 000	225 639 000	480 000	0,2 %
Politiikkaš ja hálddahuslaš dási doaimma ja erenoamáš doaimmagolut						
01	Politiikkaš dási doaimma	2	14 558 802	14 815 000	256 198	1,7 %
01	Hálddahusa doaimma	3	52 821 240	52 559 500	-261 740	-0,5 %
22	Erenoamáš doaimmagolut	4	6 857 310	6 706 000	-151 310	-2,3 %
2. Doaimmagoluid submi			74 237 353	74 080 500	-156 853	-0,2 %
Váikkuhangaskaoamit						
51	Ealáhusovddideapmi	5	22 765 822	22 417 000	-348 822	-1,6 %
52	Kultuvra	6	31 611 297	31 747 000	135 703	0,4 %
53	Sámeigiella	7	41 359 137	41 450 000	90 863	0,2 %
54	Birasgáhtten ja kultursuodjalus	8	11 484 150	11 526 000	41 850	0,4 %
55	Eará doarjagat (politiikkaš doaimma)	9	4 450 998	4 451 000	2	0,0 %
56	Oahpahuš	10	24 292 640	24 302 000	9 360	0,0 %
57	Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	11	3 495 530	4 184 500	688 970	16,5 %
58	Sámeálbmotfoanda	12	421 589	0	-421 589	-
59	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	13	4 023 496	4 100 000	76 504	1,9 %
60	Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinb.	14	5 418 000	5 396 000	-22 000	-0,4 %
61	Dásseárvodoaimmat	15	288 662	330 000	41 338	12,5 %
62	Sámi statistihkka	16	800 000	300 000	-500 000	-166,7 %

Tabealla 1.1

Poasta	Teaksta	Meark.	Boadus d.r.	Rev.buš 04	Erohus	%
63	Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu	17	827 400	1 355 000	527 600	38,9 %
3. Váikkuhangaskaomiid submi			151 238 721	151 558 500	319 779	0,2 %
4. Jahkeboadus (1–2–3)			642 926	0	642 926	–
Jahkebohtosa geavahus						
Negatiivva iežaskapitála gokčan 31.12.03			-49 575			
Ođđasisjuogadeapmái 2005 rev. bušeahtas – eará iežaskap:ii			-593 352			
Geavahusa submi			-642 926			

Balánsa

Tabealla 1.2

Válddahus	Meark.	2003	2004
Opmodagat			
Johtooamit			
áššehasgáibádusat	18	10 064 113	7 392 942
Eará gáibádusat	18	1 019 057	2 714 795
Gáibádusaid submi		11 083 169	10 107 737
Bánkosisabijut			
– Doaibmakonto		33 383 355	53 370 202
– Sámi ovddidanfoanda		17 337 596	20 732 846
– Sámi kulturfoanda		9 133 955	6 637 322
– Sámeálbmotfoanda		79 650 861	79 663 530
Submi bánku		139 505 768	160 403 900
Submi opmodagat		150 588 937	170 511 637
Iežaskapitála ja vealgi			
Iežaskapitála			
Iežaskapitála		49 575	0
Eará iežaskapitála – Ođđasisjuogadeapmái 2005 reviderejuvvon bušeahtas		0	-593 352
Submi iežaskapitála		49 575	-593 352
Vealgi			
Sajušteamit geatnegasvuodaid várás			
Sámi ovddidanfoanda	5	-16 285 500	-20 147 750
Sámi kulturfoanda	6	-9 508 257	-8 223 038
Sámeálbmotfoanda – vuoto	12	-16 419 150	-21 505 130
Sámeálbmotfoanda – kapitála	12	-75 000 000	-75 000 000

Tabealla 1.2

Válddahus	Meark.	2003	2004
Doaibmi doarjjalohpádusaid sajušteamit oahpponeav- voráhkadeapmái	10	-12 646 693	-14 453 131
Doaibmi doarjjalohpádusaid sajušteamit kulturmitosuođja- leapmái	8	-2 184 350	-2 701 000
Doaibmi doarjjal. sajušteamit interregii, regionála ja stáhtalaš oassi	11	-6 760 750	-7 804 980
Submi foandasajušteamit ja sajušteamit eará geatnegasvuodaide		-138 804 700	-149 835 029
Oanehisáiggi vealgi			
Vealgi gálvolágideaddjiide		-59 342	-1 974 739
Penšuvdnabijut		-385 766	-244 626
Almmolaš divadat, vealgi		-2 169 110	-2 738 038
Eará oanehisáiggi vealgi-luopmorudaide ja joavkodáhkádusaid sajušteapmi		-3 968 733	-3 910 752
Eará oanehisáiggi vealgi – kapitálavuoitu. Norgga bánku		-4 650 861	-4 663 530
Eará sajušteamit	20	-600 000	-6 551 572
Submi oanehisáiggi vealggit		-11 833 812	-20 083 256
Submi iežaskapitála ja vealgi		-150 588 937	-170 511 637

Mearkkašumit rehketdollui*1. mearkkašupmi Departemeanttaid juolludusat – poasta 50*

Departemeanttaid juolludusat juohkásit ná:

Tabealla 1.3

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
50	Gielda- ja guovlodepartementa	143 000 000	142 500 000	500 000	0,4 %
50	Oahpahus- ja dutkandepartementa	29 569 000	29 589 000	-20 000	-0,1 %
50	Mánáid- ja bearašdepartementa	10 716 000	10 716 000	0	0,0 %
50	Birasgáhttendepartemeanta	2 000 000	2 000 000	0	0,0 %
50	Kultur- ja girkodepartementa	31 734 000	31 734 000	0	0,0 %
50	Dearvvašvuoda- ja fuolahusdepartemeanta	5 100 000	5 100 000	0	0,0 %
50	Eanadoallo- ja biebmodepartemeanta	4 000 000	4 000 000	0	0,0 %
	Juolludeamit departemeanttain	226 119 000	225 639 000	480 000	0,2 %
50	Gielda- ja guovlodepartementa	0	4 650 000	-4 650 000	-100,0 %
	Juollud. dep. buohkanassi, o/Sámeálbmotfoandain	226 119 000	230 289 000		

Sámeálbmotfoandda vuoiu ii girjejuvvo sisaboah-
tun boadusrehketdoalus. Go juolludemiid, de dat
girjejuvvo balánsii čuoggá «Sámeálbmotfoanda –
vuoiu» vuollái.

Buohkanassii jagis 2004 juolluduvvui Sámedig-
gái 226 119 000 ru (earret Sámeálbmotfoandda),

muhto bušeahhtamuddedettiin miessemánus 2003
dohkkehuvvui loahpalaš bušeahhta 225 639 000
ruvdnosaš buohkanasrámmain (earret Sámeálb-
motfoandda).

Iešgudet departemeanttat leat jagis 2004:s juol-
ludan oktiibuot 226 119 000 ru. Sámediggái. Leat

maid ožžon eará juolludusaid iešgudet departemeanttain, muhto dát leat girjejuvvon gullevaš prošeavttaide doaibmarehketdoalus dahje ere-noamáš doaibmagoluin.

Sivvan 500 000 ruvdnosaš erohussii Gielda- ja guovlodepartemeantta juolludusas lea juolludus stáhtabušeakta kapihttalas 500.21 Sierra dutkan- ja čielggadandoaimmat – doarjjalohpádus prošeaktii Sámi statistihkka, prošeakta 71.17, doarjjalohpáhus nr. 3/2004. Dát ii lean mielde Sámedikki 2004 bušeaktas.

Oahpáhus- ja dutkandepartemeantta lea 12.04.04 beaiváduvvon reivves njulgen iežaset 01.04.04 beaiváduvvon doarjjalohpádusreivve. Dát guoská doarjjalohpádussii kapihttala 206 poastta 50 badjel, ja čilgehus dasa lea dát:

«Budsjettforslaget i St.prp. nr 1 (2003–2004) var på 26 433 000 kroner. I budsjettedtaket 12.12.03 ble bevilgningen økt til 27 589 000 kroner jf. Budsjettnstilling S. nr. 12 (2003–2004). Ved Stortingets behandling av revidert nasjonalbudsjett, St.prp. nr. 63 (2003–2004) Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet medregnet folketrygden for 2004, ble det vedtatt et samlet budsjettkutt på 75 mill. kroner. For Kap. 206 post 50 utgjør dette 20 000 kroner.»

(Sd.prp. nr 1 (2003–2004) bušeahhtaevttohus lei 26 433 000 ru. 12.12.03 bušeahttamearrádušas lasihuvvui juolludus 27 589 000 ruvdnosažžan, gč.

bušeahhtaevttohusa S. nr. 12 (2003–2004). Go Stuorradiggi meannudii jagi 2004 reviderejuvvon stáhtabušeakta, Sd.prp. nr. 63 (2003–2004) Lassejuolludusat ja ođđasisvuoruheamit stáhtabušeaktas oktan álbmotoajuin 2004 várás, de dohkkehuvvui 75 miljon ruvdnosaš ollislaš stáhtabušeakta. Kap. 206 poastta 50 oktavuodas dát dahká 20 000 ru.)

Dát mearkkaša ahte juolludus lea buohkanassii 27 569 000 ru, iige 27 589 000 ru. Dan lassin leat ožžon 2 000 000 ru kapihttala 226 Vuodđooahpáhusa kvalitehtaovddideami poastta 21 ja prošeaktanummira 69161 badjel. Dát leat ruđat sámi oahpponeavvoráhkadeapmái ja riikkalaš oahppoplánaid sámi sisdoalu ovddideapmái. Dát lea girjejuvvon oahppoplánaprošeaktii doaibmarehketdoalus, mii jotkojuvvo 2005.

Oahpáhus- ja dutkandepartemeantta 01.04.04 beaiváduvvon juolludusreivves lea kap. 226 poasttas juolluduvvon 2 000 000 ru pedagogalaš kvalitehtaovddideapmái sámi vuodđooahpáhusas. Ruhta galgá earret eará geavahuvvot dárbbášlaš doaibmabijuide lassin Oarjelsámegiela prošeavtta (Oarjelsámegiela oahpáhus ruovttuskuvllas) vuodđosupmii sihkkarastit barggu ovdáneami. Sámediggi ii lean vel 31.12.04 ožžon ruđaid, ja dan ferte dalle girjet gáibádussan departementii. Mii áigut bivdit departemeantta máksit juolludusa jagis 2005.

Doaibmarehketdoallu 2004**2. mearkkašupmi Politihkalaš dási doaibmagolut – poasta 01**

Tabealla 1.4

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
01	Sámediggeráđdi	4 461 296	4 290 000	-171 296	-4,0 %
	– Liigeruhta politihkalaš oddasisorganiseremii	96 650	100 000	3 350	3,4 %
	– Doaibmabijut mánáide ja nuoraide, gč rev. buš. 04	75 000	200 000	125 000	62,5 %
01	Sámedikki dievasčoahkkin	4 837 022	4 405 000	-432 022	-9,8 %
01	Sámedikki čoahkkinjodihangoddi	602 468	350 000	-252 468	-72,1 %
01	Sámediggejoavkkut	1 783 417	2 305 000	521 583	22,6 %
01	Sámedikki bearráigeahččanlávdegoddi	84 253	106 000	21 747	20,5 %
01	Sámedikki doarjjastivra	475 100	640 000	164 900	25,8 %
01	Sámi parlamentáralaš ráđdi	641 070	690 000	48 930	7,1 %
01	Sámedikki giellastivra	265 589	345 000	79 411	23,0 %
01	Sámi giellalávdegoddi	875 277	840 000	-35 277	-4,2 %
01	Guolástuspolitihkalaš lávdegoddi	70 323	70 000	-323	-0,5 %
01	Sámedikki nuoraidpolitihkalaš lávdegoddi (SNPL)	181 165	324 000	142 835	44,1 %
01	Interreg gozihankom./doarjjastivra	80 172	150 000	69 828	46,6 %
Politihkalaš dási doaimma submi		14 528 802	14 815 000	286 198	1,9 %

Politihkalaš dási doaibmagoluin lea mearálaš geavahusas buorrin vel 256 198 ru reviderejuvvon bušeahta ektui.

Sivvan Sámediggeráđi badjemearálaš geavahussii lea vuosttažettiin stuorát doaibma bušeahta ektui.

Sámedikki dievasčoahkkima, Sámedikki čoahkkinjodihangotti ja Sámediggejoavkkuid goluid ferte geahččat oktasaččat jagis 2004. Dát golut leat buohkanassii 7 222 907 ru dan ektui go 7 060 000 ru reviderejuvvon bušeahtas, mii fas lea 162 907 ruvdnosaš badjelmearálaš geavahus.

Guolástuspolitihkalaš lávdegotti golut leat girjejuvvon 70 323 ruvnuin, dan lassin lea 240 000 ru sirdojuvvon dán poasttas postii 63 Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu. Sivvan badjemearálaš geavahussii lea stuorra politihkalaš doaibma

guolástusas. Bargu čuolbmačilgehusaiguin Mearraresursalávdegotti oktavuodas lea leamaš hui viiddis. Bargu lea hui deatalaš sámi guolástusberoštumiide. Danne leat ferten viežžat veahki olggobeale juridihkalaš áššedovdiin. Doarespolitihkalaš bargu guolástusáššiiguin Sámedikki guolástusdieđáhusa oktavuodas guolástusa birra ealáhussan riddo- ja vuotnaguovlluin lea leamaš stuorát go dat mii lei bušeterejuvvon. Dan lassin lea Sámediggi oassálastán Finnmárkku fylkka-gieldda prošeavttas *Fiskeripolitikk med Finnmarks-vri* (guolástuspolitihkka heivehuvvon Finnmárkku).

Go ovttasbargu regionála dásiin lea leamaš nu viiddis, de leat maid golut ruhtaduvvon poasttas 63 Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu.

3. mearkkašupmi Hálldahuslaš dási doaibmagolut – poasta 01

Tabealla 1.5

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
01	Direkteavra	2 530 601	2 625 000	94 399	3,6 %
01	Giellaossodat	4 847 654	4 884 000	36 346	0,7 %
01	Kultur- ja ealáhusossodat	7 115 315	6 713 500	-401 815	-6,0 %
01	Birasgáhtten- ja kultursuodjalanossodat	7 778 627	7 644 000	-134 627	-1,8 %
01	Girjerádjo- ja diehtjuohkinossodat	8 479 678	8 641 000	161 322	1,9 %
01	Oahpahusossodat	10 927 960	10 493 000	-434 960	-4,1 %
01	Servodatossodat	3 688 916	3 775 000	86 084	2,3 %
01	Plána- ja hálldahusossodat	7 452 489	7 949 000	496 511	6,2 %
01	Ii leat spesifiserejuvvon rev.buš. 2004 guđe ossodahkii		-165 000		
Hálldahusa goaibmagoluid submi		52 821 240	52 559 500	-261 740	-0,5 %

Sivvan Kultur- ja ealáhusossodaga badjelmearálaš geavahussii leat vuosttažettiin golut Interreg-programmaid hálldašeapmái ja dain oassálastima oktavuodas. Sámedikki guovtti Interreg-programma hálldašeapmi ja čuovvoleapmi gáibidit ollu ruđaid. Sivvan dasa lea go dárbbášuvvo lagaš oktavuoha čállingottiiguin sihke Luvlieluspies ja Johkamohkis. Dan lassin lea programmaid stivren mearridanjoavkkuid ja interreg-doarjjajoavkkuid bokte iešalddis ruhtagáibideaddji. 2004 oáččui Sámediggi 164 500 ru prošeaktaruđain tehnikkalaš veahkkedoarjjan programmaid hálldašeapmái. Dát mielddisbukta ahte Sámedikki oassálastin interreg-barggus vuolgga vuollebáhca, maid fertte gokčat hálldahusa doaibmagoluin muđui.

Sierra virgi bajábeale namuhuvvon Interreg-bargguid čadaheami várás ii jotkojuvvo jagi 2005. Maiddái 2005:s áigu Sámediggi árvvoštallat Interreg-ortnega, dm. galgá go Sámedikkis ain leat hálldašanovddasvástáduš Interregas vai ii.

Oahpahusossodaga 434 960 ruvdnosaš badjelmearálaš geavahus ii leat duohta, go ossodagas lea mearálaš geavahus buorin vel 422 247 ru poasttas 22 Oahppneavvoráhkadeapmi/FoU. Poastta 22 gullelaš golut leat girjejuvvon ossodaga rehketdolu. Go dán váldá vuhtii, de lea ossodagas 12 713 ruvdnosaš badjelmearálaš geavahus, ja hálldahussii dát mearkkaša ahte lea geavahuvvon buohkannassii 160 507 ru uhcit go dan mii lea bušeterejuvvon.

4. mearkkašupmi Erenoamáš doaibmagolut – poasta 22

Tabealla 1.6

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
22.1	Oahpponeavvoráhkadeapmi/FoU	3 077 753	3 500 000	422 247	12,1 %
22.3	Interneahtta/elektr. diehtjuohkin/arkiiva- vuogádat	1 599 229	1 600 000	771	0,0 %
22.6	Movttiidahttinbálkkašupmi/dásseár- vobálkkašupmi	109 428	50 000	-59 428	-118,9 %
22.7	Konfereanssat	503 810	680 000	176 190	25,9 %
22.9	Finnmárkkuláhka	891 307	200 000	-691 307	-345,7 %
22.10	Jienastuslohkoprošeakta	675 784	676 000	216	0,0 %
Sierra doaibmagoluid submi		6 857 310	6 706 000	-151 310	-2,3 %

Sivvan badjemearálaš geavahussii dásseárvobálkkašumi oktavuodas leat golut ieš

bálkkašemi geigema ráhkkananbarggu oktavuodas ja golut dásseárvobálkkašemi lávdegoddečoahkkimiid oktavuodas.

Finnmárkoláhka lea deataleamos ášši sámi álbmogii daid giččuid rájes, mat ledje Áltta/Guovdagain-čázadaga huksema oktavuodas. Sámediggi lea gáibidan viiddis rievdadusaid lánkaárvalusas ja čohkken searaid Ráddehusa, Stuorradikki ja almolašvuoda ektui oážžut ovdan oainnuidis. Dasa lea geavahuvvon 691 307 ru eanet go dat mii lea bušhterejuvnon Sámedikki bargui finnmárkkulágain. Dát bargu lea earret eará gáibidan ollu mátkkoštemiid ja čoahkkinastimiid, ja dakkár

olggobeale gelbbolašvuoda geavaheami, mii ii leat Sámedikkis.

Váikkuhangaskaopmereketdoallu 2004

Sámedikki váikkuhangaskaomit leat iešgudetlágan foandarudat, mat addojuvvojit doarjalohpádussan mángga jagi badjel dahje jahkásaš doarjalohpádussan.

Buohkanassii čájeha 2004 váikkuhangaskaopmereketdoallu 319 779 ruvdnosaš badjelbáhcaga. Iešgudet poasttat válddhallojuvvojit ja vejolaččat čilgejuvvojit vuolábeale mearkkašumiin.

Tabealla 1.7

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
51	Ealáhusovddideapmi	22 765 822	22 417 000	-348 822	-1,6 %
52	Kultuvra	31 611 297	31 747 000	135 703	0,4 %
53	Sámegiella	41 359 137	41 450 000	90 863	0,2 %
54	Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi	11 484 150	11 526 000	41 850	0,4 %
55	Eará doarjagat (politihkalaš doaibma)	4 450 998	4 451 000	2	0,0 %
56	Oahpahus	24 292 640	24 302 000	9 360	0,0 %
57	Riikkaidgaskasaš ovttasbargu	3 495 530	4 184 500	688 970	16,5 %
58	Sámeálbmotfoanda	421 589	0	-421 589	-
59	Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	4 023 496	4 100 000	76 504	1,9 %
60	Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtujuohkinbálvalus	5 418 000	5 396 000	-22 000	-0,4 %
61	Dásseárvodoaimmat	288 662	330 000	41 338	12,5 %
62	Sámi statistihkka	800 000	300 000	-500 000	-166,7 %
63	Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu	827 400	1 355 000	527 600	38,9 %
Váikkuhangaskaomiid submi		151 238 721	151 558 500	319 779	0,2 %

5. mearkkašupmi Ealáhusovddideapmi – poasta 51

Tabealla 1.8

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
51.1	Sámi ovddidanfoanda	16 430 022	19 267 000	2 836 978	14,7 %
51.1	Lotnolasealáhusat	3 185 800	0	-3 185 800	-
Submi Sámi ovddidanfoanda		19 615 822	19 267 000	-348 822	-1,8 %
51.2	Duodjeásahusat ja -organsisašuvnnat	3 150 000	3 150 000	0	0,0 %
Submi ealáhusovddideapmi		22 765 822	22 417 000	-348 822	-1,6 %

Tabealla 1.9 Sámi ovddidanfoanda

Teaksta	Submi
Rádjoruhta sisa (RS) / Foandakapitála 1/1–2004 muttus	16 285 500
2004 juolludeamit	19 267 000
Gohččojuvvon seastin 2004, gč. jahkerekhetdoalu 2003	-340 322
Foandda hálddus buohkanassii	35 212 178
Máksojuvvon doarjagat 2004	-17 965 250
Foandda kapitála 31/12–2004 muttus	17 246 928
Gohčč. seastin 2005, RS meattáhus/akk. erohus ovddit jagiin	2 552 000
Doarjjalohpádusat fámus 31/12–2004	-20 147 750
Sámi ovddidanfoandda 2004 boadus	-348 822

2004 balánsii lea girjejuvvon 2 552 000 ruvdnosaš gáibáduš Sámi ovddidanfondii. Dát leat menddo uhccán várrejuvvon ruđat jagi 2003 rájes ja dan ovdal. Ruđat gokčojuvvojit go geassit ruovttoluotta doarjjalohpádusaid mat addojuvvojit dakkár prošeavttaide, mat eai čadahuvvo dahje eai čadahuvvo áigemearis. Buohkanassii leat ruovttoluottageassimat foanddas leamaš seamma stuorrát

jagis jahkái. Jagi 2004 doarjjalohpádusaid ruovttoluottageassimat leat buohkanassii 2 159 700 ru.

Poasta Sámi ovddidanfoanda čájeha 348 822 ruvdnosaš badjelmearálaš geavahusa. 20 147 750 ru várrejuvvo 2005:s gokčat lobálaš doarjjalohpádusaid, mat ledje juovlamánu 31. b. 2004. Dát leat doarjjalohpádusat mat leat jo juolluduvvon doarjjaoažžuide.

Tabealla 1.10

Poasta	Teaksta	2003	%	2004	%
51.1	Guolástus	3 018 000	11,9 %	2 673 400	12,5 %
	Eanadoallu	1 825 000	7,2 %	3 073 000	14,3 %
	Duodjeovddideapmi, investeremat	849 000	3,4 %	961 000	4,5 %
	Duodjeprogramma	1 880 400	7,4 %	1 475 000	6,9 %
	Industriija/visttit ja rusttegat	1 332 000	5,3 %	1 417 000	6,6 %
	Gálvogávppašeapmi	264 000	1,0 %	428 000	2,0 %
	Turisma	2 153 000	8,5 %	2 025 000	9,4 %
	Opmodagat/gávpedoaibma	940 000	3,7 %	2 109 000	9,8 %
	Almm., priv, sos. bálvalusat (oktan kultuvrrain)	4 276 000	16,9 %	4 239 500	19,7 %
	Submi ealáhusat	16 537 400		18 400 900	
	Lotnolasealáhusat	8 751 900	34,6 %	3 067 300	14,3 %
	Juolluduvvon doarjagiid supmi 2004	25 289 300	100,0 %	21 468 200	100,0 %

6. mearkkašupmi Kultuvra – poasta 52

Tabealla 1.11

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
52.1	Sámi kulturfoanda	8 029 509	7 958 000	-71 509	-0,9 %
52.2	Sámi lágádusat	1 573 005	1 573 000	-5	-0,0 %
52.3	Sámi kulturviesut	5 157 000	5 157 000	0	0,0 %
52.4	Sámi kulturorganisašuvnnat	1 096 000	1 253 000	157 000	12,5 %
52.5	Sámi festiválat	1 361 000	1 360 000	-1 000	-0,1 %
52.6	Sámi valáštallan	750 000	750 000	0	0,0 %
52.7	Sámi teáhter (Beaivváš Sámi Teáhter)	11 296 000	11 296 000	0	0,0 %
52.8	Dáiddárstipeanddat	1 248 782	1 300 000	51 218	3,9 %
52.9	Sámi prentosat	800 000	800 000	0	0,0 %
52.10	Čájáhusbuhtadusat sám i dáiddáriidda	300 000	300 000	0	0,0 %
Submi kultuvra		31 611 297	31 747 000	135 703	0,4 %

Tabealla 1.12 Sámi kulturfoanda

Teaksta	Submi
Foandda kapitála 1/1–2004 muttus	9 508 257
2004 juolludeamit	7 958 000
Gohččojuvvon seastin gč. jahkerekhetdoalu 2003	-71 509
Foandda hálddus buohkanassii	17 394 748
Máksojuvvon doarjagat 2004	-9 243 219
Doarjagiid ruovttoluottageassin 2004	0
Foandda kapitála 31/12–2004 muttus	8 151 529
Doarjjalohpádusat fámus 31/12–2004	-8 223 038
Sámi kulturfoandda boadus 2004	-71 509

Poasta Sámi kulturfoanda čájeha 71 509 ruvdnosaš badjemearálaš geavahusa. 8 223 038 ru várrejuvvo 2005:s gokčat lobálaš doarjjalohpádusaid, mat ledje juovlamánu 31. b. 2004. Dát leat doarjjalohpádusat mat leat jo juolluduvvon doarjjaoažžuide.

Sivvan dasa go sámi kulturorganisašuvnnaid mearálaš geavahusas lea buorrin ruhta, lea dat go ii leat máksojuvvon doarjja Sámi Filbmalihttui danne go sis eai leat leamaš doaimmat jagis 2004.

7. mearkkašupmi Sámeigiella – poasta 53

Tabealla 1.13

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
53.1	Guovttegielalášvuodadoarjagat	33 796 878	33 850 000	53 122	0,2 %
53.2	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu siskkabealde		2 000 000		0,0 %
53.3	Giellaprošeavttat hálddašanguovllu olggobealde	4 412 259	2 450 000	37 741	1,5 %
53.4	Giellaguovddážat	3 150 000	3 150 000	0	0,0 %
Submi giella		41 359 137	41 450 000	90 863	0,2 %

Poasttas 53.1 Guovttegielalašvuodadoarjagat lea mearálaš geavahas buorin vel 53 122 ru. Sivvan

dasa lea ovddeš máksojuvvon doarjagiid ruovttoluottageassin/ruovttoluottamáksin.

Tabealla 1.14 Giellaproševttat

Teaksta	Submi
Kapitalal/sajušteapmi 1/1–04 muttus	0
Bušeahhta 2004 – 53.2 Giellaproš. hálddašang. siskkab.	2 000 000
Bušeahhta 2004 – 53.3 Giellaproš. hálddašang. olggob.	2 450 000
Buohkanassi hálddus 2004	4 450 000
Máksojuvvon doarjagat 2004	-3 802 800
Ruovttoluottageassojuvvon doarjagat 2004	58 541
Hálddus vel 31/12–2004 muttus	705 741
Doarjjalohpádusat fámus 31/12–2004	-668 000
Giellaproševttaid boadus 2004	37 741

Poasta Giellaproševttat hálddašaguovllu siskka-bealde ja olggobealde čájeha 37 741 ruvdnosaš badjelmearálaš geavahusa. 668 000 ru várrejuvvo

2005:s gokčat gustovaš doarjjalohpádusaid, mat ledje juovlamánu 31. b. 2004. Dát leat doarjjalohpádusat mat leat jo juolluduvvon doarjjaoažžuide.

8. mearkkašupmi Birasgáhtten ja kultursuodjaleapmi – poasta 54

Tabealla 1.15

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
54.1	Sámi kulturमितosuođjalus	1 458 150	1 500 000	41 850	2,8 %
54.2	Museat	10 026 000	10 026 000	0	0,0 %
	Submi birasgáhtten ja kultursuođjalus	11 484 150	11 526 000	41 850	0,4 %

Tabealla 1.16

Teaksta	Submi
Kapitalal/sajušteapmi 1/1–04 muttus	2 184 350
Bušeahhta 2004	1 500 000
Odđasisjuogadeapmi reviderejuvvon bušeahhtas	0
Hálddus buohkanassii 2004	3 684 350
Máksojuvvon doarjagat 2004	-941 500
Hálddus vel 31/12–2004 muttus	2 742 850
Ruovttoluottageassojuvvon doarjagat	0
Doarjjaohpádusat fámus 31/12–2004 muttus	-2 701 000
Boadus sámi kulturमितosuođjalus 2004	41 850

Sámediggi hálddaša doarjjaortnega sámi kulturमितosuođjaleami várás, maid Birasgáhttendepartemeanta ruhtada. Dáid ruđaid leat ovddit jagiid atnán čadnojuvvon ruhtan.

Poastta kulturमितosuođjalusa mearálaš geavahas lea buorin vel 41 850 ru. 2 701 000 ru várrejuvvo 2005:s gokčat lobálaš doarjjalohpádusaid, mat ledje juovlamánu 31. b. 2004. Dát leat doarjjalohpádusat mat leat jo juolluduvvon doarjjaoažžuide.

9. mearkkašupmi Eará doarjagat (doarjja politihkalaš bargui) – poasta 55

Tabealla 1.17

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
55.1	Sámi váldoorganisašuvnnat	1 951 000	1 951 000	0	0,0 %
55.2	Sámedikki politihkalaš joavkkut	1 799 998	1 800 000	2	0,0 %
55.4	Opposišuvnna bargoeavttut	700 000	700 000	0	0,0 %
Submi eará doarjagat – doarjagat politihkalaš doibmii		4 450 998	4 451 000	2	0,0 %

10. mearkkašupmi Oahpahus – post 56

Tabealla 1.18

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
56.1	Oahpponeavvoráhk. – vuodđosk. ja joatkkaoahp.	12 169 996	11 439 000	-730 996	-6,4 %
56.2	Gelbbolašvuodálokten	3 028 656	3 250 000	221 345	6,8 %
56.3	Mánáidgárddit	9 093 989	9 613 000	519 012	5,4 %
Submi oahpahus		24 292 640	24 302 000	9 360	0,0 %

Sámediggi hálddaša doarjaortnega sámi oahpponeavvoráhkadeami várás, maid Oahpahus- ja dutkandepartemeanta ruhtada. Dáid ruđaid leat ovddit jagiid atnán čadnojuvvon ruhtan. Sámediggi ferte várret 14 453 131 ru bušeahhtajahká 2005 gokčat geatnegasvuodaid oahpponeavvoráhkadeami okta-vuodas, oktan mánáidgárddiid oahpponeavvoprošavttaiguin. Oahpponeavvoráhkadeami mearálaš geavahusas lea buorrin vel 9 360 ru.

Erohusat iešgudet poasttain eai leat riekta. Sivvan dasa lea go jagi 2003 rádjuorudaid 1 806 438 ruvdnosaš rievdadus lea girjejuvvon postii 56.1 jagis 2004, iige leat juogaduvvon buot poasttaide. 31.12.04 lobálaččat várrejuvvon doarjjalohpádusaid sturrodat lei 14 453 131 ruvno, dan ektui go 31.12.03 lei várrejuvvon 12 646 693 ru. Geahča maddái vuolábeale tabealla.

Tabealla 1.19 Oahpponeavvoráhkadeapmi

Teaksta	Submi
Kapitála/sajušteapmi 1/1–04 muttus	12 646 693
Bušeahhta 2004 poasttas 56.1 – Oahpponeavvoráhkadeapmi	11 439 000
Bušeahhta 2004 poasttas 56.2 – Gelbbolašvuodálohkten	3 250 000
Bušeahhta 2004 poasttas 56.3 – Mánáidgárddit	9 613 000
Oddasisjuogadeapmi reviderejuvvon bušeahtas	0
Hálddus buohkanassii 2004	36 948 693
Máksoj. doarjagat 2004: poasta 56.1 Oahpponeavvoráhkad.	-10 766 956
Máksoj. doarjagat 2004: poasta 56.1 Gelbbolašvuodálokten	-2 634 672
Máksojuvvon doarjagat 2004: poasta 56.3 Mánáidgárddit	-9 084 575
Ruovttoluottagessojuvvon doarjagat	0
Hálddus vel 31/12–2004 muttus	14 462 491
Lohpádusat fámus 31/12–2004 muttus	-14 453 131
Oahpponeavvoráhkadeami boadus 2004	9 360

11. mearkkašupmi Riikkaidgaskasaš bargu – poasta 57

Tabealla 1.20

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
57.1	Interreg – guovlluguovdasaš oassi	2 576 530	1 200 000	-1 376 530	-114,7 %
57.1	Interreg – interreg Lulli doaibma	0	100 000	100 000	100,0 %
57.4	Interreg III A Lulli Ruotta–Norga Aerjel	0	833 400	833 400	100,0 %
57.5	Interreg III A Davvi Sápmi	0	1 002 100	1 002 100	100,0 %
Submi Interreg		2 576 530	3 135 500	558 970	17,8 %
57.2	Barentsovttasbargu	30 000	50 000	20 000	40,0 %
57.2	Barents eamiálbmokantuvra Murmánskas	150 000	150 000	0	0,0 %
57.3	Eará riikkaidgaskasaš doaimmat	320 000	300 000	-20 000	-6,7 %
57.6	Doarjja sámi org., mat doibmet rastá rájiid	449 000	549 000	100 000	18,2 %
Submi riikkaidgaskasaš doaimmat		3 525 530	4 184 500	658 970	15,7 %

Tabealla 1.21 Interreg 2004

Teaksta	57.1		57.4	57.5	Submi
	reg. oassi	Doaibma lulli	Stáht.lulli	Stáht.Davvi	
Sajušteapmi 1/1–2004 muttus	1 028 650	250 000	2 778 000	2 704 100	6 760 750
Bušeahhta 2004 ja ođđasisjuogadeapmi rev. bušehtas	1 200 000	100 000	833 400	1 002 100	3 135 500
Hálddus buohkanassii 2004	2 228 650	350 000	3 611 400	3 706 200	9 896 250
Máksojuvvon doarjagat 2004	-302 800	-300 000	-308 500	-621 000	-1 532 300
Hálddus vel 31/12-2004	1 925 850	50 000	3 302 900	3 085 200	8 363 950
Sajušteapmi 31/12-2004 muttus – Dorjjal. fámus/báhcán	-1 215 889	0	-2 622 668	-3 966 423	-7 804 980
Interreg 2004 boadus	709 961	50 000	680 232	-881 223	558 970

Poastta Interrega mearálaš geavahusas lea buorrin vel 558 970 ru. 7 804 980 ru várrejuvvo 2005:s gokčat gustovaš doarjjalohpádusaid, mat ledje

juovlamánu 31. b. 2004. Dát leat doarjjalohpádusat mat leat jo juolluduvvon doarjjaoažžuide.

12. mearkkašupmi Sámeálbmotfoanda – poasta 58

Tabealla 1.22

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
58.1	Sámeálbmotfoanda	421 589	0	-421 589	–
Submi Sámeálbmotfoanda		421 589	0	-421 589	–

Tabealla 1.23 Reantoboađut Sámeálbmotfoanda

Teaksta	Submi
Sámeálbmotfoanda/ruhta 31/12–04 muttus	79 663 530
Eretgesson Sámeálbmotfoandda kapitála	-75 000 000
2004 reantoboađut	4 663 530

Tabealla 1.24 Sámeálbmotfoanda – Čadnojuvvonruđat

Teaksta	Submi
Girjejuvvon reantoboađut 1/1–2004 muttus	16 419 150
2004 reantoboađut	4 663 530
Korrigerejuvvon reantoboađut 31/12–04 muttus	422 450
Reantoboađut buohkanassii 31/12–2004 muttus	21 505 130

Tabealla 1.25

Jahki	GGD juollu-deapmi	Reantut Norgga Bánkkus	Erohus
2002	4 650 000,00	5 071 588,85	-421 588,85
2003	4 650 000,00	4 650 861,48	-861,48
	9 300 000,00	9 722 450,33	-422 450,33

Jagiin 2002 ja 2003 leat Sámeálbmotfoandda vuottut boastut girjejuvvon. Sivvan dasa lea go lea leamaš eahpečielggas gudemuš dain supmiin Sámediggi galgá oažžut:

- 4 650 000 ruvdnosaš juolludus Gielda- ja guovlodepartemeanttas
- Kapitaliserejuvvon vuoiu mii biddjojuvvo dan Norgga bánkku bánkokontui, masa 75 miljon ru leat biddjojuvvon.

Dán lea dál Gielda- ja guovlodepartemeanta dál čielggadan. Čakčat dahká Stuorradiggi juolludus-

rievdadusa, gč. jahkásaš kapitaliserejuvvon vuoiu Norgga bánkkus. Dát mearkkaša ahte:

- 421 588,85 ru mii lei boastut girjejuvvon ahte leimmet vuostáiváldán jagis 2002, fievrriiduvvui 26.11.03 departemeanttas Sd.prp. nr 22 (02–03) juolludusrievdadusa mielde.
- lea girjejuvvon 861,48 ru menddo uhccán vuoiu jagis 2003.

Dán vuodul leat korrigeren Sámeálbmotfoandda vuoiu, gč. Gielda- ja guovlodepartemeantta čielggadeami.

13. mearkkašupmi Dearvvašvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan – poasta 59

Tabealla 1.26

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
59	Dearvvasvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	4 023 496	4 100 000	76 504	1,9 %
	Submi dearvvasvuoda- ja sosiálaáŋgiruššan	4 023 496	4 100 000	76 504	1,9 %

14. mearkkašupmi Arkiiva-, girjerádjo- ja diehtjuohkinbálvalusat – poasta 60

Tabealla 1.27

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
60.1	Mobiila girjerádjobálvalusat	4 730 000	4 708 000	-22 000	-0,5 %
60.2	Sámi arkiiva	688 000	688 000	0	0,0 %
Submi arkiiva-, girjerádjo- ja diehtjuohkinbálvalus		5 418 000	5 396 000	-22 000	-0,4 %

15. mearkkašupmi Dásseárvo– poasta 61

Tabealla 1.28

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
61.1	Dásseárvodutkan	51 572	100 000	48 428	48,4 %
61.2	Eará dásseárvodoaibmabijut	237 090	230 000	-7 090	-3,1 %
Submi dásseárvodoaibmabijut		288 662	330 000	41 338	12,5 %

Sivvan go mearálaš geavahusa geažil lea vel buor-
rin ruhta poasttas 61.1 Dásseárvodutkan, lea go
juolluduvvojedje ruđat guovtti prošeaktii. Čájehuv-

vui ahte dát guokte prošeavtta mákse uhcit go lei
vurdojuvvon.

16. mearkkašupmi Sámiide guoski statistihkka Norggas – poasta 62

Tabealla 1.29

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
62.1	Sámiide guoski statistihkka Norggas	800 000	300 000	-500 000	-166,7 %
Submi sámiide guoski statistihkka Norggas		800 000	300 000	-500 000	-166,7 %

Giella- ja guovlodepartemeanta lea kapihttalis
500.21 Sierra dutkan- ja čielggadandoaimmat
addán doarjjalohpádusaid jagis 2004 prošeavttaide
Sámi statistihkka, prošeakta 71.17, doarjjalohpá-
dus nr. 3/2004. Doarjjalohpádusa sturrodat lea
500 000 ru, ja lea máksojuvvon 2004:s. Juolludus-
reivve mielde sáhtá juolludusa sirdit maŋit jahkái.
Prošeavtta ulbmil lea láchit ja lágidit sámiide
guoski dieđuid statistihka várás.

Lassin Giella- ja guovlodepartemeantta juollu-
dussii lea Sámediggi jagi 2004 juolludan 300 000 ru
dán ulbmili. Sámediggi ii leat máksán ruđaid dán
poasttas 2004:s, muhto ruđat leat čadnojuvvon
šiehtaduvvon prošeaktaplána mielde. Danne lea
800 000 ru várrejuvvon rehketdoalus vai sáhttit
máksit ruđaid 2005:s prošeavtta ulbmila mielde.

17. mearkkašupmi Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu – poasta 63

Tabealla 1.30

Poasta	Teaksta	Boadus d.r.	RevBuš 04	Erohus	%
63	Ovttasbargošiehtadusat fylkkagielddaiguin	666 400	1 155 000	488 600	42,3 %
63	Sámi girjerádjjobálvalusat	161 000	200 000	39 000	19,5 %
Submi riikkaidgaskasaš doaimmat		827 400	1 355 000	527 600	38,9 %

18. mearkkašupmi Gáibádusat

Dán poasttas lea dábálaš áššehasgáibádusat, juolludusat maid eat leat ožžon departemeanttain jagis

2004 ja eará gáibádusat nugo bálká- ja mátkevdamávssut.

19. mearkkašupmi Iežaskapítála

Tabealla 1.31

Válddahallan	
Iežaskapítála 31/12–03 muttus	49 575
Iežaskapítála 31/12–04 muttus	-593 352
Iežaskapítála rievdadusat	642 926

20. mearkkašupmi Eará sajušteami

Tabealla 1.32

Eará sajušteamiid spesifiseren	Submi
Juolluduvvon doarjalohpádusat 2004, muhto eai gárvásat máksimii eaige máksojuvvon 2004:	
Giellaproševttat hálddašanguovllu siskabealde ja olggobealde	668 000
ášši 047/04 Ovttasbargoproš. gáiddusteknologiija skuvla nr. 26 Lujávrris	75 000
Juolluduvvon, muhto eai máksoj. movt.seminára/nissondoaimbajuid proš.ruđat	51 572
Juolluduvvon, muhto eai máksojuvvon poasttas 52.4 Sámi kulturorganisašuvnnat	150 000
Juolluduvvon, muhto eai máksojuvvon poasttas 52.5 Sámi festiválat	66 200
Juollud., muhto eai máksoj. poasttas 63.2 Regionála ovddideapmi ja ovttasbargu	50 000
Juollud/eai máksoj. p. 01 Pol. d. doaimma, doaimb. mánáide ja nuoraide, gè rev.buš-04	75 000
Sámi statistihkka, ii máksojuvvon buš. juollud.300 000 ru ja ožžon GGD:s 500 000 ru	800 000
álggahuvvon, muhto eai gárvásat proš./barggut maid ferte esirdit 2005:	
Proš. oahppoplánat, reasta lassiruhhtadeapmi Oahpahusdirektoráhtas	651 500
Korrektuvraprogrammaprošeakta	1 586 000
Prošeakta Nordpluss (sátnegirji servodaga ja dearvvašvuoda várás), olggob. ruhtaduvvon proš.	347 000
Válgabargu	767 000
Sámi jienastuslogu prošeakta	312 000
Ođđa girjerádjovuogádat, báhcán bušeahta ektui poasttas 22	345 000
Prošeakta ođđa publiserenèoavddus (interneahtta, intraneahtta ja birrajándor hálddašeapmi)	607 300
Submi sajušteami	6 551 572

Mielddus 2**Sámediggi bargoadin****Dásseárvu**

Válddahallan dás lea dásseárvvu čoahkkáigeassu Sámedikkis bargoadin, geahča dásseárvolága § 1a. Válddahallangeatnegasvuohta ja aktivitehta-geatnegasvuohta eiseváldin lea váldojuvvon mielde dain iešguđet kapihttaliin.

Duohta dili birra čilgehus

Tabella 2.1 Nissonolbmuid ja almmáiolbmuid juogadus Sámedikkis

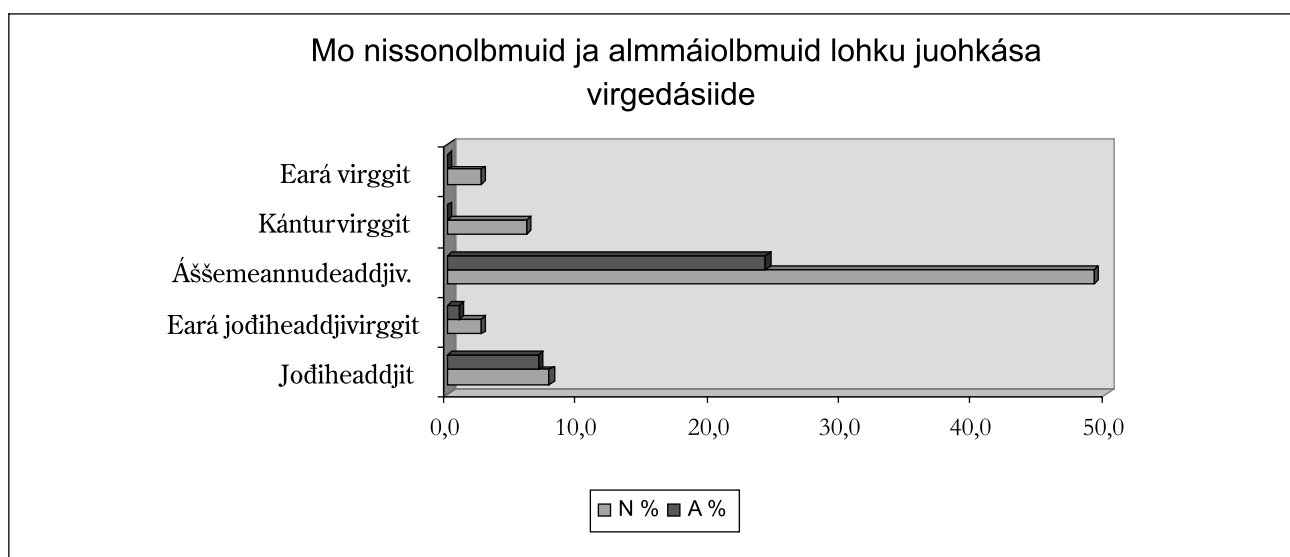
	2000	2001	2002	2003	2004
Almmáiolbmot	34,7	33,7	32,7	30,6	31,9
Nissonolbmot	65,3	66,3	67,3	69,4	68,1
	100	100	100	100	100

Ovdáneapmi jagi 2000 rájes jagi 2004 rádjai čájeha ahte Sámediggi beste eanet nissonolbmuid go almmáiolbmuid. Lunddolaččat čuovvu ahte maidái oahpahasoktavuođas váldet eanet nissonolbmot go

almmáiolbmot oahpu, erenoamážit sámi guovlluin. Sámedikkis leat čieža fágaossodaga. Orru dego ossodagat barget dan ala ahte dásset sohkabeale-rohusaid siskkáldasat ossodagain. Servodatossodat ja Giellaossodat gos ovdal ledje čielgaset eanet nissonolbmot go almmáiolbmot ožžot eanet albmáid, ja orru ahte almmáiolmmoš rikkis ossodagat bestejit nissonolbmuid. Girjerádjo- ja diehtujuohkinossodagas ja Oahpahasossodagas leat ain eanet go 80 % nissonolbmot.

Sámedikki jodiheaddjioavkkus, direktvrra ja ossodatdirektvrraid gaskkas leat 6 nissonolbmo ja 2 almmáiolbmo. Dás lea 75 % nissonoassi. Viiddiduvvon jodiheaddjioavkkus, bajimušjodiheaddjioavkkus ja vuolitdirektvrraid gaskkas leat 9 nissonolbmo ja 7 almmáiolbmo, ja nissonoassi lea 56 %. Govus vuolábealde čájeha juohkáseami virgedásis.

Vuolábeale tabella čájeha nissonolbmuid oasi ollislaš nissonlogus Sámedikkis, ja almmáiolbmuid oasi ollislaš dievdologus Sámedikkis, dain virgedásiin main leat eanemus bargit.

Govus 2.1

Tabealla 2.2

Virgenamahus	N	N %	A	A %	Buohkanassii	Buohkanas. %
Konsuleanta	10	12,7 %	3	8,1 %	13	11,2 %
Vuosttaškonsuleanta	30	38,0 %	13	35,1 %	43	37,1 %
Ráddeaddi	15	19,0 %	10	27,0 %	25	21,6 %
Vuoltdirektevra	3	3,8 %	6	16,2 %	9	7,8 %

Go dán árvoštallá, de orru leamen nu ahte almmáiolbmot ohcet alit virggiide go dan maid nissonolbmot dahket almmáiolbmot ohcet karriára ja nissonolbmot fas ohcet áššemeannudanvirggiide ja bissot doppe.

Sámedikki mihttomearrin báikkálaš bálkásiehtadallamiin lea unnidit vejolaš bonjuvuodaid nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas mii guoská bálkái ovttalágan barggu ovddas. Bálkapolitihkka lea áiggi mielde leamaš nu ahte nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas jodiheaddijjoavkkus lea leamaš ovttalágan bálkái. Dás lea virgedássi leamaš mearrideaddjin.

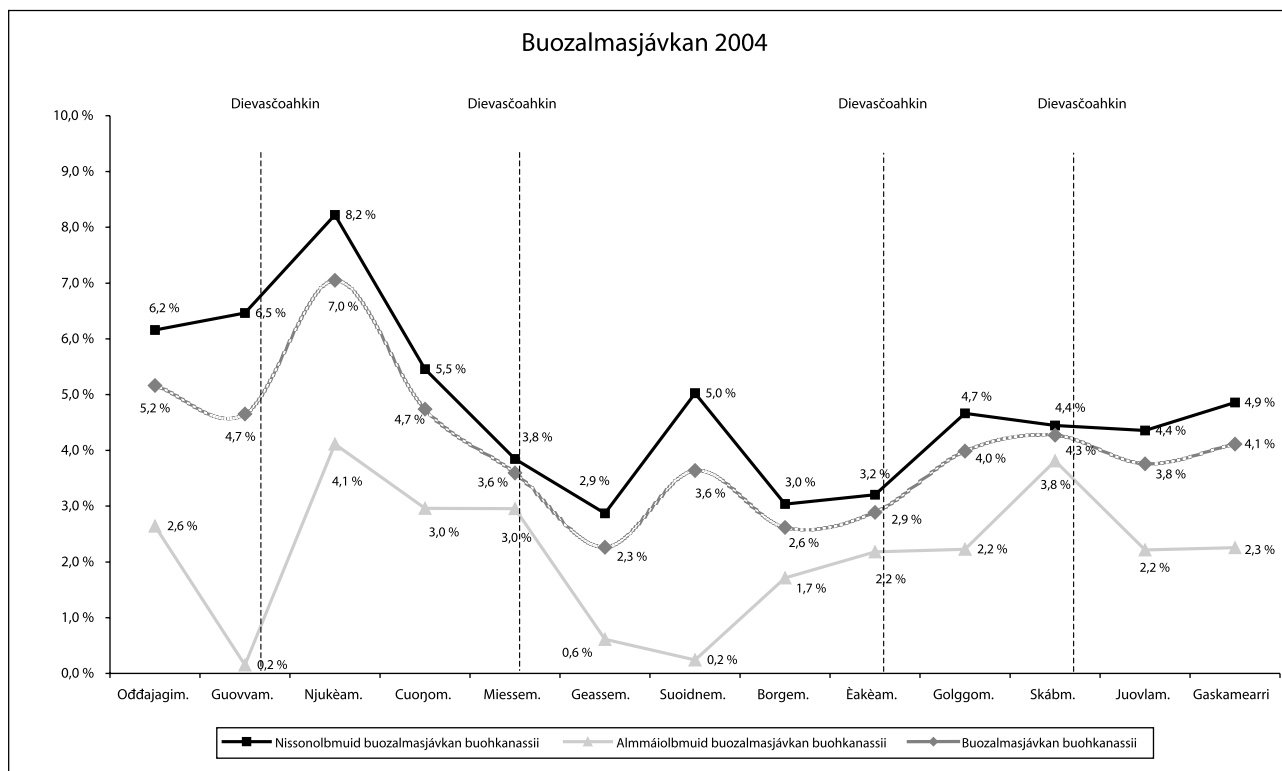
Mii guoská boahte dásái mas leat ráddeaddit ja vuosttaskonsuleanttat, de lea almmáiolbmuiin gaskamearaláčat buoret bálkái go nissonolbmuiin. Maŋná dán jagáš báikkálaš bálkásiehtadallamiid lea erohus nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas ráddeaddidásis sturron veaháš ovdamunnin almmáiolbmuid, muhto vuosttaskonsuleantadásis

leat nissonolbmot meattildan sin almmáiolmmoš bargoskihpariid.

Buot rabas virggit galget prinsihpas almmuhuvvot olgguldasat. Maŋimuš njealji jagis leat jodiheaddijjoavkkus veaháš molsašuvvan olbmot. Dáláš direktvevra bestejuvvui siskkáldasat, ja golmmas čieža ossodatdirektevrra gaskkas leat bestejuvnon olggobealde, sin gaskkas lea okta nissonolmmoš ja guokte almmáiolbmo.

Mii guoská bargoáigái, oasseáigeoassái ja badjeláigebarggu viidodahkii nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas, de eai leat Sámedikkis vel ge doarvái buorit registrerenortnegat maid bokte vudolačcat árvoštallat dáid beliid. Bargu lea álggahuvvon oazžut dáid sadjai, nu ahte doaivumis dat šaddá boahte jagi rájes. Govus vuolábealde čájeha buohccinjávkama jagis 2004.

Sámedikkis maid lea nugo eará ge almmolaš sektuvrrain ahte nissonolbmot jávket eanet go almmáiolbmot buozalmasvuoda geažil. Go

Govus 2.2

buohtastahtá buohccinjávkama 2003:in, de lea dat gaskamearálaččat njiedjan 1,4 proseanttain nissonolbmuid ektui ja 4,9 proseanttain almmáiolbmuid ektui. Positiivlaš ovdáneapmi bohtá das go guhkesáiggebuozalmasvuoda jávkan lea geahpánan sihke nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas. Go buohtastahtá Sámedikki riikagaskameriin, de lea das unnán jávkan buozalmasvuoda geažil. Riikadásis lea buozalmasvuoda geažil jávkan njiedjan 8,1 proseanttas 6,5 prosentii 3. kvartála 2003 rájes 3. kvartála rádjai 2004:s. Almmáiolbmuid gaskkas njiejai buozalmasvuoda geažil jávkan 6,9 proseanttas 5,4 prosentii ja nissonolbmuid gaskkas 9,7 proseanttas 7,8 prosentii 3. kvartála 2003 rájes 3. kvartála rádjai 2004:s.

Mii guoská jávkamii mánáid buozalmasvuoda geažil, de leat Sámedikkis nissonolbmot ja almmáiolbmot dássálaga dás, proseantaoassi nissoniin lea 0,8 % ja almmáiolbmuin fas 0,7 %. 2004:s eai leat Sámedikki bargit geat leat almmáiolbmot geavaahan ovdamorašpermišuvdnaortnega. Nissonolbmuid gaskkas dát lei 2,5 % gaskamearálaččat. Eará permišuvnnain lea (čálgo, oahppo, jna) gaskamearri 2,7 % nissoniid gaskkas ja 2,4 % albmáid gaskkas.

Doaimmageatnegasvuotta

Sámediggi lea álggahan barggu dásseárvostrategiijaplánain hálddahušlaš dásis. Ulbmilin lea vuogádatlaččat bargat dásseárvvu ovddidemiin nissonolbmuid ja almmáiolbmuid gaskkas Sámedikkis ja buktit oidnosii dásseárvobarggu ovddasvástádušlinjáid.

Guokte strategiija leat deattuhuvvon; Dásseárvvu ovttaiduhhtin bargiid- ja bálkápolitihka bargui, ja dásseárvvu deattuheapmi doaimmaovddideamis mii lea jođus, geahča čuovvovaš kapihttala odđa organiserema birra. Dasto leat välljejuvvon golbma strategalaš suorggi; doaimma bargiidpolitihkka, bálkápolitihkka ja stivrendialoga.

Sámediggi meannuda bargiidnjuolggadusaid guovvamánu 2005 dievasčoahkkimis. Bargiidpolitihka ulbmilin lea; «Sámediggi áigu bargat dan ala ahte nissonolbmot ja almmáiolbmot ožžot ovttalágan vejolašvuodaid bargosajis. Sámediggi galgá gozihit dásseárvoperspektiivva virgádemiin, bálkkáin, virggis ovdánemiin ja oahpahasas. Sámediggi háliida dássedis ahke- ja sohka-bealčoahkádusa, ja dasto láchit dilálašvuodaid nu ahte olbmot geain lea fuotnánan doaimma-vejolašvuotta sáhttet bestejuvvot Sámediggái.»

Bálkápolitihkka galgá leat ovttaidahhttojuvvon oassi bargiidpolitihkas. Vai dát galgá doaimmat, de áigu Sámediggi geavahišgoahtit bálká- ja bargiid-

politihkalaš veahkkeneavvuid nugo dásseárvo-doaimbajuid, virge- ja persovdnaárvoštallanvuogádagaid, besten- ja oahpástuvvandoaimbajuid, bálká- ja bargiidpolitihkalaš plánaid, gelbbolašvuodaplánaid, oahpahasplánaid, maiddá sámegiela geavaheami Sámedikkis, karrieraovddidanplánaid, mielbargiságastallamiid, jodiheaddjiovddeami ja seniorapolitihkalaš doaimbajuid.

Stivrendialogas lea Sámediggi geavahišgoahtán Dássidis ulbmilstivrema stivrenreaidun. Málles deattuhuvvo guhkes áiggi višuvnnaid, čielga mihttomeriid ja bohtosiid vuogádatlaččat mihtideami dárbu. Reaidu muitala mat leat ulbmilat, strategiijat, doaimbajut ja vuoruheamit ja geas lea ovddasvástáduš juksat daid mihttomeriid mat leat biddjojuvvon. Golbma kritihkalaš sukseassafaktorra leat meroštallojuvvon Balansehándbokas mat njuolga čadnojuvvojit bálká- ja bargiidpolitihkii. Dat leat ulbmillaš ja einnostuvvi bargiid- ja bálkápolitihkka, viššalis ja gelbbolaš mielbargit ja buorre siskkáldas diehtujuohkin ja gulahallan.

Bargu strategiijaplánain viidáseappot lea oážžut sadjái doaimbajuid iešguđet strategalaš surggiide ja daid čuovvoleapmi.

Dearvvašvuotta, biras ja sihkarvuotta

Sámediggi bargosadjin galgá geasuhit nu ahte bargiin lea beroštupmi geavahit áiggi ja návccaid ovdanahttit doaimma. Doaimma galgá oktilaččat ánggirusšat dainna ahte eastadit lihkohisvuodaid, dearvvašvuoda- ja birasvahágiid, ja bargat dan ala ahte ovttaskas bargit buorebut loktet bargosajis.

Dearvvašvuoda-, biras- ja sihkarvuodabargu (DBS) lea bajás vuoruhuvvon jagi 2003 nuppi jahkebeali rájes. Bargguin mii dalle álggahuvvui jatkjuvvui 2004:s. Kárten jearahallaniskama hámis ja galledeapmi iešguđet kantursajiin 2003:s bijai buori vuodu bargui viidáseappot guoskevaš osiiguin miehtá 2004. Oktasaš elektrovnnalaš DBS-giehtagirji Sámediggái ráhkaduvvui ja dohkkehuvvui 2004:s. Dat bodii ovddeš DBS-giehtagirjiid ja rutiinnaid sadjái oktasaš rutiinnaiguin ja doaimma organiseremiin.

Sámedikkis leat 2000 rájes leamaš oktavuohtašiehtadusat iešguđet fitnodatdearvvašvuodabálvalusa áhahusaiguin. 2003:s álggahuvvui bargu oktavuohtašiehtadusain dakkár fitnodatdearvvašvuodabálvalusfitnodagain mii sáhtii fállat bálvalusaid buot guda kanturbáikái. 2004:s šiehtadalai Sámediggi dainna fitnodagain mii sáhtii duhtadit min gáibádusaid, ja oktavuohtašiehtadusvuolláičállojuvvui jagi loahpageahčen ja gusto áigodahkii 01.01. – 31.12.2005.

Bargobiraslávdegoddi (BBL) lea ásahuvvon. Oktasaš suodjalanáittardeaddji bargu lea álggahuvvon. Sámedikkis leat 6 suodjalanáittardeaddji geat doibmet iežaset kanturbáikkis váldosuodjalanáittardeaddjiin ovttrasáidid guhte koordinere buot. 40 diibmosaš vuoddokursa dearvvašvuohta, biras ja sihkarvuohta fáttáiguin lea dollojuvvon jodiheaddjiide, BBL:ii, suodjalanáittardeaddjiide ja bargiide geat barget erenoamážit dearvvašvuodain, birra-siin ja sihkarvuodain.

Sámediggi searvvai golggotmánu 1. b. 2003 nu gohčoduvvon «Inkluderende Arbeidsliv» (čáhkkilis bargoeallin) doibmii. 2004:s nannejuvvui ovttasbargu Oadjoetáhta Bargoeallinguovddážiin ja dieđut Čáhkkilis Bargoeallima birra leat gaskkustuvvon vuogádahkii. Bargu buohccinjávkama čuovolemiin Win-fra vehkiin lea čadahuvvon, muhto lea báhcán veaháš buoridanbargu maid ferte dahkat.

Sámediggái lea eastadeaddji DBS-bargu deatalaš. Okta doaimbaidju lea AKAN-lávdegotti ásaheapmi ja dan lávdegotti oážžut bargui. Dasto lea Sámedikkis viiddis suodjalan- ja dearvvašvuodabargu maid fitnodat-dearvvašvuohtabálvalus lea álggahan. Buohccinjávkama statistihka ain buorideapmi ja čovdosat dán ektui ovttrasáidid oadjoetáhtain lea okta paramehteriin kártemis ja analyseremis. Dás livččii ávki eastadanbargui dearvvašvuođa, birrasa ja sihkarvuođa oktavuodas Sámedikkis ollu jagiid ovddosguvlui.

Sámegiela ja kulturáddejumi mii galgá leat bures gozihuvvon dearvvašvuođa- ja sosiálahálaldagain sámi servodaga váste, galggašii sáhttit fakkastit DBS-bargu maidái sámi ásaheapsain.

Odđa organiseren

Mañimus organisašuvdnarievdadeapmi hálldahusas dahkkojuvvoi 2000:s. Dalle go máŋga sámi ásaheapsa biddjojuvvojedje Sámedikki hálldahusa vuollásažžan. 2002–2003 čadahuvvui ieševalueren, mas bodii ovdan ahte lea dárbu čadahit eanet ulbmillaš proseassa go galggai oážžut áigái dan oktiortnema ja ovdáneami mii dárbbasuvvui. Giddat 2003 álggahuvvui ovddidanbargu ovttrasáidid Statskonsultain. Dán barggu boadusin váldojuvvoi *dássidis ulbmilstivren* jodihan- ja stivrenreaidun Sámedikki hálldahusa váste. Váldomihttomearri hálldahusas lea *Mii galgat leat profeseunealla ja fágalaččat čeahpit barggus min politihkkariid ovddas.*

Reaidu *dássidis ulbmilstivren* galgá čilget jodiheaddjiide ja bargiide mii lea vuoruhuvvon, makkár doaimbaidju leat álggahuvvon ja geas lea ovddasvástádus daid mihttomeriid juksamis mat leat biddjojuvvon. Oktanaga bargguin hálldahuslaš dásis bodii lávdegottiid geahččalanortnet politihkalaš dásis ja gáibádus čielgaseappot ráddjet rádde- ja dievasčoahkkinhálldahusa. Proseassat hálldahuslaš dásis ja politihkalaš vuogádagas Sámedikkis buvttii oidnosii dárbbu odđasis árvoštallat Sámedikki hálldahusa organiserema. Dasa lassin leat odđa ja stuorra vuordámušat min álbmotválljen ovddasteaddjiin bálvalan- ja bálvalusdássái hálldahusas ja gáibádus buoridit kvalitehta ja beaktilvuođa almmolaš hálldašeamis oppalaččat, váikkuhan ahte bargu organisašuvdnarievdadusain lea leamaš vuoruhuvvon 2004:s.

Proseassa ulbmilin lea leamaš bidjat čielgaseabbo ráji ovttagaid gaskii mat bálvalit rádi ja dievasčoahkkima lávdegottiiguin, geavahit gelbolašvuođa beaktileappot, buorebut oktiortnet politihkaovddideami ja buoridit kvalitehta bálvalusbuvttadeamis. Organiserenjoavku mas leat leamaš mielde Sámedikki bargiidorganisašuvnnaid ovddasteaddjit ja hálldahusa jodiheaddjit, lea jodihan barggu. Joavku ovddidii 2004:s vihtta molssaeaktomálla divastallamii. Bargit leat searvan prosessii dađistaga, divastallanjoavkkuid bokte ja iežaset organisašuvnnaid bokte. Dáid málliid, bargiid ja organisašuvnnaid árvalusaid vuodul, ráhkaduvvui odđa málle.

Oanehaččat go čilge, de lea málle áigumuššan unnidit ossodatlogu, go ovdal ledje 7 ossodaga, de galget báhcit dušše dat guokte ossodaga: Politihkka- ja hálldašanossođat ja Bálvalusossođat. Odđa lea dat árvalus ahte bidjat guokte bargoveahkaovttadaga; Sámediggerádi- ja direktvrra bargoveahka ja Dievasčoahkkimbargoveahka. Dievasčoahkkimbargoveaga bargosuorgin lea dievasčoahkkinn, lávdegottit, čoahkkinjodihangoddi ja bearráigeahččanlávdegoddi. Dasa lassin biddjojuvvojit dievasčoahkkimbargoveaga ovddasvástádussan barggut nugo sámi jienastuslohku, váлга válganjuolggadusaiguin ja levganjuolggadusat. Málle lea Sámediggeráddi guorahallan juovlamánus. Ráddi attii positiivvalaš signálaid ja dat addá ge dalle buori vuodu viidáset bargui 2005:s. Organisašuvdnajoavku lea heaittihuvvon, ja organisašuvdnarievdadus čuovvu dál Stáhta váldošiehtadusa mearrádusaid.

Almmolaš etáhtat sáhttet diŋgot
lassigáhppálagaid čujuhusas:
Statens forvaltningstjeneste
Informasjonsforvaltning
Distribusjon og lagring av publikasjoner
E-poasta: publikasjonsbestilling@ft.dep.no
Telefáksa: 22 24 27 86

Earát sáhttet diŋgot čujuhusas:
Akademika AS
Avdeling for offentlige publikasjoner
Postboks 8134 Dep
0033 OSLO
Telefovdna: 22 11 67 70
Telefáksa: 22 42 05 51
Ruoná nummir: 800 80 960

Čálus lea interneahhtačujuhusas:
<http://odin.dep.no/>

Olggošgovva: «Čakča»/«Høst» Synnøve Persen bokti
© BONO 2005

Deaddiluvvon: PDC Tangen, Aurskog - 09/2005

241 379
Trykksak